

Zintegrowana strategia dla obszarów funkcjonalnych miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze – Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Skarżysko-Kamienna w ramach porozumienia „Trójmiasto nad Kamienną”

**Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczo-przestrzennej
„Trójmiasta nad Kamienną”**

Opracowanie:
AGERON Polska na zlecenie

Powiatu Ostrowieckiego – lider porozumienia „Trójmiasto nad Kamienną”

Czerwiec 2016

1 Spis treści

1	Spis treści	2
2	Przestrzeń.....	4
2.1	Zagospodarowanie	4
	Położenie i struktura przestrzenna	4
	Obszary zdegradowane	6
	Planowanie przestrzenne	8
2.2	Infrastruktura techniczna	10
	Infrastruktura drogowa	10
	Infrastruktura kolejowa.....	12
	Ścieżki rowerowe	14
	Transport publiczny.....	14
	Infrastruktura elektroenergetyczna	16
	Infrastruktura ciepłownicza	16
	Infrastruktura gazownicza	17
	Infrastruktura wodno-kanalizacyjna.....	18
2.3	Infrastruktura społeczna i zdrowotna	20
	Żłobki	20
	Pomoc społeczna.....	20
	Szpitala	21
	System ochrony środowiska przyrodniczego	22
	Jakość powietrza	25
	Jakość wody	29
	Zagrożenie powodziowe	30
	Zagrożenie podtopieniami	31
2.4	Potencjał turystyczny	31
	Atrakcje turystyczne.....	31
	Baza noclegowa i ruch turystyczny	35
3	Ludność	38
3.1	Demografia	38
	Liczba i struktura przestrzenna ludności	38
	<i>Dynamika liczby</i> ludności.....	38
	Struktura wiekowa ludności	40
3.2	Edukacja	42
	Przedszkola	42

Szkoły podstawowe.....	43
Gimnazja	44
Licea ogólnokształcące	46
Technika	48
Zasadnicze szkoły zawodowe	51
Wyniki matur	53
Szkoły wyższe	53
Wykształcenie	55
3.3 Rynek pracy	56
Liczba i struktura przestrzenna pracujących.....	56
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie	58
Dojazdy do pracy w ramach OF TnK	59
Dojazdy do pracy poza granicami OF TnK	62
Bezrobocie	62
4 Gospodarka	67
4.1 Przedsiębiorstwa	67
Dynamika liczby przedsiębiorstw	67
Struktura przestrzenna przedsiębiorstw	69
Struktura wielkościowa przedsiębiorstw	69
Kondycja finansowa przedsiębiorstw	71
Specyfika branżowa gospodarki	73
Inwestycje zagraniczne	77
Klustry 78	
4.2 Otoczenie biznesu	81
4.3 Tereny inwestycyjne.....	84
5 Finanse samorządowe	87
5.1 Finanse gmin 87	
Dochody gmin	87
Deficyt budżetowy i zadłużenie gmin	87
5.2 Finanse powiatów	88
Dochody powiatów	88
Deficyt budżetowy powiatów	89

2 Przestrzeń

2.1 Zagospodarowanie

Położenie i struktura przestrzenna

Obszar Funkcjonalny Trójmiasto nad Kamienną (OF TnK) położony jest w północnej części Województwa Świętokrzyskiego. W jego skład wchodzi trzy powiaty,

które tworzy łącznie 16 gmin:

- Powiat Ostrowiecki: Ostrowiec Świętokrzyski (gmina miejska); Ćmielów (gmina miejsko-wiejska); Kunów (gmina miejsko-wiejska); Bałtów (gmina wiejska); Bodzechów (gmina wiejska); Waśniów (gmina wiejska).
- Powiat Starachowicki: Starachowice (gmina miejska); Wąchock (gmina miejsko-wiejska); Brody (gmina wiejska); Mirzec (gmina wiejska) Pawłów (gmina wiejska).
- Powiat Skarżyski: Skarżysko-Kamienna (gmina miejska); Suchedniów (gmina miejsko-wiejska); Bliżyn (gmina wiejska); Łączna (gmina wiejska); Skarżysko Kościelne (gmina wiejska).

Rys. 1 Podział administracyjny OF TnK

Źródło: opracowanie własne

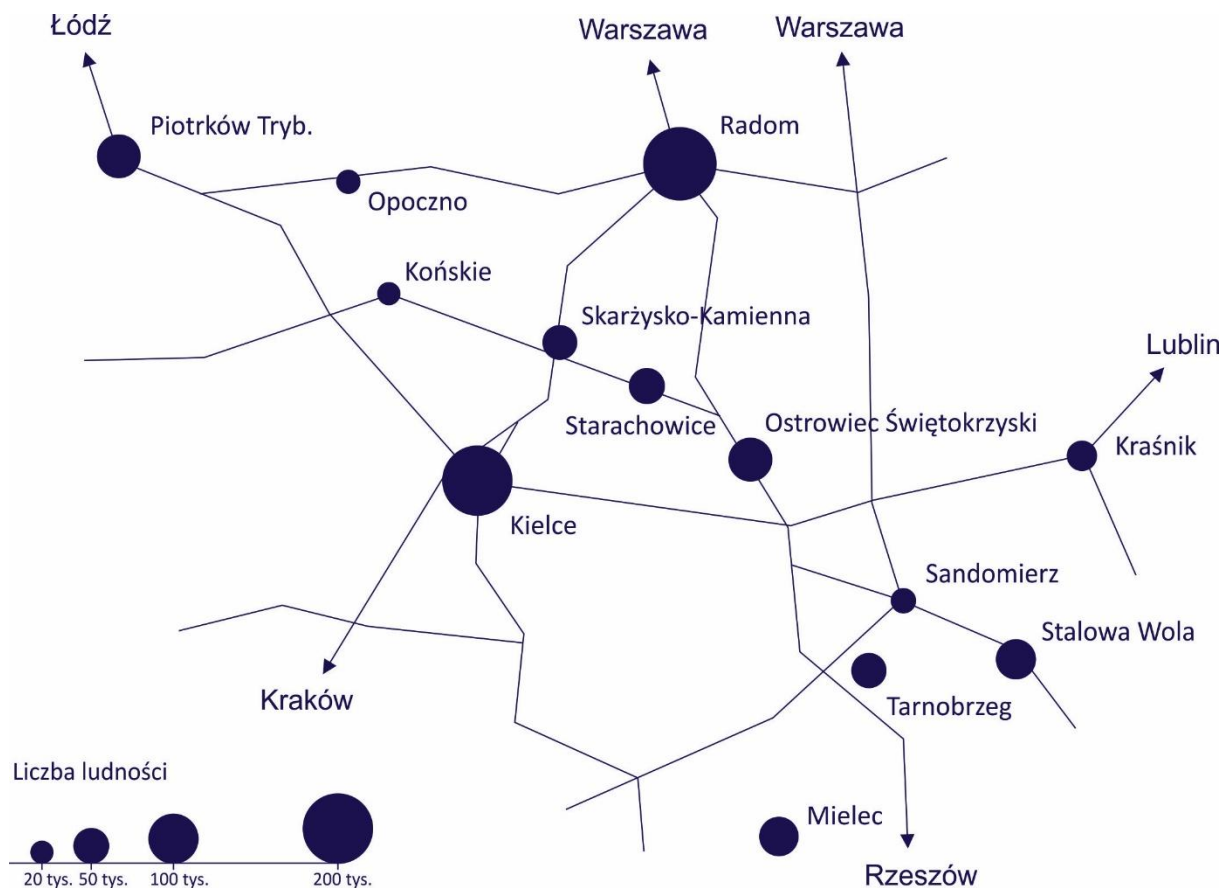
Wszystkie 3 główne miasta – stolice powiatów OF TnK położone są nad rzeką Kamienną, stanowiącą lewy dopływ Wisły. **Dolina Kamiennej jest obszarem, gdzie koncentrują się procesy społeczno-gospodarcze OF TnK.** Wzdłuż rzeki rozciąga się zurbanizowane pasmo małych i średnich miast, które kolejno od wschodu tworzą: Ćmielów, Ostrowiec Świętokrzyski, Kunów, Starachowice, Wąchock i Skarżysko-Kamienna. Ponadto, kilka kilometrów na południe od Skarżyska-Kamiennej, nad Kamionką – dopływem Kamiennej, zlokalizowany jest Suchedniów. Oznacza to, że wszystkie miasta OF TnK są w sposób istotny powiązane z Kamienną.

Na terenie OF TnK, **tereny wykorzystywane rolniczo znajdują się przede wszystkim w południowej części Powiatu Ostrowieckiego oraz północnej i południowej części Powiatu Starachowickiego.** Na

pozostałym obszarze dominują grunty leśne. OF TnK charakteryzuje się ponadprzeciętną, zarówno w skali kraju jak i Województwa Świętokrzyskiego, lesistością, która wynosi 43,8% (Powiat Ostrowiecki – 30,4%, Powiat Starachowicki – 45,1%, Powiat Skarżyski – 58,8%). Wartość ta jest znacząco wyższa zarówno od lesistości Województwa Świętokrzyskiego (28,2%) jak i Polski (29,4%).

Istotnym uwarunkowaniem funkcjonalno-przestrzennym zarówno Województwa Świętokrzyskiego jak i OF TnK są również Góry Świętokrzyskie. Ich przebieg (z południowego wschodu na północny zachód) ma znaczący wpływ na układ drogowy i osadniczy północnej części Województwa Świętokrzyskiego. W granicach OF TnK położone jest Pasma Sieradowickie biegnące wzdłuż DK 42 (po jej południowej stronie).

Rys. 2 Schemat położenia miast o liczbie ludności >20 tys. w zasięgu 1,5 h jazdy samochodem od OF TnK

Źródło: opracowanie własne

Czas dojazdu samochodem z centrum miasta do siedziby władz Województwa Świętokrzyskiego (Kielce) wynosi od 26 min w przypadku Skarżyska-Kamiennej do 53 min w przypadku Ostrowca Świętokrzyskiego. Należy przy tym zwrócić uwagę, że **czas dojazdu ze Skarżyska-Kamiennej do Ostrowca Świętokrzyskiego jest dłuższy niż do Kielce** - wynosi 45 min.

OF TnK położony jest w porównywalnej odległości zarówno względem Kielce jak i Radomia – czas dojazdu samochodem do obydwu powyższych miast jest porównywalny ze wszystkich miast powiatowych OF TnK. W szczególności jest to widoczne w przypadku Starachowic, z których czas dojazdu do Kielce i Radomia wynosi odpowiednio 44 i 46 min. Najbliższy regionalny port lotniczy znajduje się aktualnie w Radomiu. Czas dojazdu do niego pozostanie najkorzystniejszy dla wszystkich miast powiatowych OF TnK nawet w przypadku zakończenia prac i otwarcia portu lotniczego w podkieleckich Obicach. Dojazd do największych miast Polski, takich jak Warszawa i Kraków, wraz ze zlokalizowanymi w ich ramach międzynarodowymi portami lotniczymi, zajmuje od prawie 2 godzin

do 2,5 godziny. Jest on najkrótszy z najlepiej skomunikowanego zewnątrz miasta OF TnK – Skarżyska-Kamiennej, a najdłuższy z Ostrowca Świętokrzyskiego.

Tabela 1 Czas podróży samochodem (przy braku korków) pomiędzy centrami głównych miast OF TnK a centrami największych miast sąsiednich województw i Kielc. W nawiasach został podany czas podróży do portów lotniczych [min.]

	Skarżysko-Kamienna	Starachowice	Ostrowiec Św.
Kielce¹	26 (46)	44 (65)	53 (73)
Radom	40 (42)	46 (45)	58 (54)
Warszawa	110 (105)	119 (114)	129 (124)
Łódź	124 (123)	142 (141)	165 (164)
Katowice	139 (128)	157 (146)	177 (166)
Kraków	114 (119)	132 (137)	151 (151)
Rzeszów	137 (132)	127 (122)	105 (100)
Lublin²	120 (129)	105 (118)	93 (106)

Źródło: opracowanie własne na podstawie orientacyjnych czasów podróży obliczonych przy pomocy portalu www.maps.google.pl

Znaczący wpływ na funkcjonowanie i rozwój miast powiatowych OF TnK ma układ głównych arterii komunikacyjnych OF TnK (omówiony szczegółowo w podrozdziale 2.2. Infrastruktura techniczna. Infrastruktura drogowa). **W przypadku Skarżyska-Kamiennej znaczącą barierą w funkcjonowaniu stanowią obszerne tereny kolejowe w centralnej części miasta** - dwa główne skupiska zabudowy mieszkaniowej, które położone są po różnych stronach torów kolejowych, są połączone zaledwie jednym wiaduktem drogowym w ciągu Alei Marszałka Józefa Piłsudskiego oraz jedną kładką pieszą na wysokości dworca PKP. **Nową barierą przestrzenną staje się droga ekspresowa S7**, która wraz z dobudową kolejnych odcinków coraz bardziej izoluje i zmniejsza dostępność osiedli położonych po zachodniej stronie drogi do centrum miasta. Podział przestrzeni miejskiej **barierami ciągłymi**, takimi jak linia kolejowa oraz droga ekspresowa, przy braku zapewnienia sprawnego połączenia pomiędzy dzielonymi częściami miasta **może przyczynić się do podziału społeczności miejskiej oraz tworzenia się zatorów na łącznikach komunikacyjnych**.

Duży wpływ na funkcjonowanie Starachowic ma położenie miasta w dość stromej na tym odcinku dolinie Kamiennej, przez co kształt układu komunikacyjnego w dużej mierze jest determinowany uwarunkowaniami terenowymi. **Główne szlaki komunikacyjne przebiegają przez centralną część miasta, stanowiąc istotną barierę funkcjonalno-przestrzenną**, przy czym należy zauważyć, że większość życia społeczno-gospodarczego miasta, wraz ze zdecydowaną większością zabudowy wielorodzinnej, skupia się na północ od tych arterii, gdzie z ważniejszych dróg przebiega tylko droga wojewódzka nr 744. Jedynym osiedlem domów wielorodzinnych położonym na południe od DK42 i linii kolejowej jest Osiedle Południe.

W Ostrowcu Świętokrzyskim obecny korytarz drogi krajowej nr 9 omija zwarty obszar zabudowany miasta. Droga wojewódzka nr 754 przebiega przez najgęściej zaludniony obszar miasta, jednak posiada ona alternatywny przebieg ul. Samsonowicza, która pełni funkcję wschodniej obwodnicy miasta. **Ze względu na brak barier fizycznogeograficznych i brak zwartych obszarów leśnych w bezpośrednim sąsiedztwie miasta, Ostrowiec Świętokrzyski posiada najbardziej rozproszoną strukturę przestrzenną ze wszystkich miast powiatowych OF TnK**.

¹ W przypadku Kielc została podany czas przejazdu do projektowanego Portu Lotniczego Kielce-Obice

² Najszybsza trasa do Lublina prowadzi siecią dróg wojewódzkich przez otwarty w 2015 r. most w Solcu nad Wisłą.

Obszary zdegradowane

W 2015 r. w **Skarżysku-Kamiennej** opracowano *Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Skarżyska-Kamiennej na lata 2014-2020*, który swoim zasięgiem obejmuje podupadłe dzielnice miejskie oraz obszary przemysłowe, położone na południe od linii kolejowej. W dokumencie tym **do rewitalizacji przeznaczono następujące osiedla: Rejów, Zachodnie** (teren byłej jednostki wojskowej wraz z okolicą), **Skalka, Górna Kolonia oraz Dolna Kamienna**. Na obszarach tych zdiagnozowano największe nagromadzenie negatywnych zjawisk, takich jak: wysokie bezrobocie, mała aktywność społeczno-ekonomiczna ludności, występowanie licznych zjawisk patologicznych, znaczny stopień zdegradowania tkanki materialnej oraz niewykorzystane walory turystyczne. Granice obszaru przeznaczonego do rewitalizacji obejmują m.in. tereny inwestycyjne związane z dawnymi zakładami MESKO położonymi na południe od DK42. W ramach działań rewitalizacyjnych planowana jest przebudowa ul. Staszica na deptak miejski; poprawa i zwiększenie przepustowości układu komunikacyjnego poprzez budowę małego ronda na skrzyżowaniu ul. 1 Maja i ul. Towarowej wraz z odwodnieniem, oświetleniem i przebudową kolidującej infrastruktury technicznej; modernizacja budynku Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego nr 2 przy ul. Spacerowej wraz z zagospodarowaniem terenu przy budynku oraz remont ul. Żurawiej wraz z urządzeniem terenów zielonych i wyposażeniem w małą architekturę.

Rys. 3 Obszar objęty Lokalnym Programem Rewitalizacji Miasta Skarżyska-Kamiennej na lata 2014-2020

Źródło: *Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Skarżyska-Kamiennej na lata 2014-2020*

W 2015 r. opracowano *Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego na lata 2014-2020*, ale nie został on przyjęty uchwałą rady miasta. Celem realizacji powyższego dokumentu miało być ożywienie gospodarcze i społeczne miasta, zwiększenie jego potencjału turystycznego, rozwiązywanie problemów społecznych oraz podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej terenów rewitalizowanych. Obejmuje on takie obszary jak: **Śródmieście, Osiedle XXV-lecia PRL, Osiedle**

Sienkiewiczowskie, Osiedle Kuźnia, Osiedle Trójkąt, Osiedle Złota Jesień, Łąki Denkowskie, Osiedle Denków, okolice dworca PKP i PKS, Osiedle Kamienna, Osiedle Ostrówek i Kolonia Piaski oraz teren byłej cukrowni wraz z okolicą na Osiedlu Częstocice. Jako główne problemy tego obszaru zidentyfikowano wysoki poziom bezrobocia i niekorzystną sytuację demograficzną charakteryzującą się ujemnym przyrostem naturalnym i ujemnym saldem migracji. Pozostałe zdiagnozowane problemy to niewystarczający standard infrastruktury społecznej, niewielkie nakłady na funkcjonowanie infrastruktury sportowej, niedostosowanie systemu edukacji do potrzeb rynku pracy, trudna sytuacja kobiet na rynku pracy oraz niewystarczający stan infrastruktury placówek kultury i rozwoju. W ramach LPR realizowana miała być rewitalizacja obszarów zdegradowanych, utworzenie terenów inwestycyjnych, modernizacja układu transportowego, stworzenie infrastruktury dla rozwoju działalności gospodarczej, uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej oraz inwestycje w gospodarkę mieszkaniową i ciepłownictwo na terenie wyznaczonym w LPR. Planowana była także rozbudowa funkcji kulturalnej poprzez utworzenie **Ostrowieckiego Browaru Kultury**. Ponadto, miały zostać zrealizowane działania mające na celu pomoc mieszkańcom zagrożonym wykluczeniem społecznym, rozwój sektora ekonomii społecznej, wspieranie edukacji obywatelskiej i kulturalnej oraz aktywizacja osób starszych. W ramach realizacji poprzedniego *Programu Rewitalizacji Śródmieścia Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego* na lata 2007-2013, m.in. przeprowadzono rewitalizację Parku Miejskiego. **Obecnie prowadzone są prace nad opracowaniem Programu Rewitalizacji Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego zgodnego z obowiązującymi aktualnie w tym zakresie wytycznymi Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju.**

W **Starachowicach** ostatni dokument dotyczący rewitalizacji powstał w 2009 r. Nosi on nazwę *Lokalny Program Rewitalizacji wybranych terenów Miasta Starachowice*. Został on stworzony dla okresu 2007-2013, z perspektywą dla kolejnych lat. Do objęcia LPR zakwalifikowano obszary charakteryzujące się wysokim stopniem ubóstwa, bezrobocia i przestępczości, a także niską przedsiębiorczością mieszkańców, degradacją techniczną budynków i infrastruktury, brakiem ładu przestrzennego, dewastacją podstawowej sieci komunalnej oraz małą atrakcyjnością ekonomiczną terenów. Wówczas do rewitalizacji zakwalifikowano następujące obszary miasta: **Wierzbnik, osiedla bloków wielorodzinnych (Majówka, Młynówka, Południe, Skałka, Skarpa, Stadion, Szlakowisko, Wzgórze, Żeromskiego), obszary przemysłowe Osiedla Szlakowisko wraz z Parkiem Miejskim, Zakłady Dolne wokół Zalewu Pasternik, plac targowy „Manhatan”, okolice Zalewu Lubianka, kąpielisko „Piachy” oraz obiekty Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej**. Ponadto potrzebą rewitalizacji objęto obszar przebiegu linii komunikacji publicznej, gdyż właśnie tam bardzo często zdarzały się dewastacje mienia. W ramach powyższego programu zrewitalizowano m.in. rynek i okoliczne ulice w Wierzbniku. Aktualnie w Starachowicach trwają prace nad opracowaniem Gminnego Programu Rewitalizacji. Obecnie został ukończony I etap projektu „Modelowa Rewitalizacja Miast”, który jest realizowany przez Ministerstwo Rozwoju. W ramach tego projektu do rewitalizacji wyznaczono teren **Osiedla Wzgórze**. Jest to obszar charakteryzujący się wysoką stopą bezrobocia, demoralizacją (alkoholizm, bójki, wagary, kradzieże), zanieczyszczeniem środowiska, złym stanem technicznym zabudowy, niską aktywnością społeczną i gospodarczą ludności oraz izolacją przestrzenną względem pozostałych starachowickich osiedli wielorodzinnych. W ramach koncepcji planowane są działania w zakresie aktywizacji społecznej i zawodowej mieszkańców Osiedla Wzgórze, włączenie przedsiębiorców w proces rewitalizacji oraz remont budynków i infrastruktury technicznej. Proces rewitalizacji ma się opierać na synergii działania przedsiębiorców, mieszkańców i organizacji pozarządowych.

Planowanie przestrzenne Stopień pokrycia przestrzeni miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (MPZP) w poszczególnych gminach OF TnK jest w znaczącym stopniu zróżnicowany. **W całości pokryte obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego są gminy Kunów i Łączna.** W przypadku gminy Kunów sporządzono tylko jeden plan dla całości terytorium gminy. Z kolei dla gminy Łączna obowiązują zaledwie 2 plany - jeden z nich obejmuje obszar kopalni kruszyw kalcytowych PCC Silicium S.A., a drugi pozostałą część gminy. **Wysoki poziom pokrycia miejscowymi**

planami zagospodarowania przestrzennego posiada także Gmina Mirzec (61,5%), jednakże również i w tym wypadku obowiązuje tam tylko jeden plan, który w 2010 r. uchwalono dla całej gminy za wyjątkiem jej południowej części, w której znajduje się zwarty kompleks leśny. **W pozostałych gminach OF TnK wykorzystanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest umiarkowane lub ograniczone.** Gminy Bałtów, Bodzechów, Waśniów, Skarżysko Kościelne i Wąchock nie posiadają żadnego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Bardzo niska wartość wskaźnika pokrycia planami występuje w gminach Suchedniów (3,1%) oraz Ćmielów (5,9%).

Wśród miast powiatowych OF TnK wskaźnik pokrycia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego jest najwyższy w Starachowicach – w 2014 r. wyniósł 34,0%. W okresie 2009-2014 wzrósł on w tym mieście ponad dwukrotnie. W Skarżysku-Kamiennej i Ostrowcu Świętokrzyskim objętych planami jest odpowiednio 10,0% oraz 19,1% terenu gminy, przy czym również i w ich przypadku widoczny jest w ostatnich latach proces zwiększania pokrycia ich powierzchni miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.

Należy w tym miejscu zwrócić uwagę, że MPZP są w ramach obecnego systemu planowania przestrzennego w Polsce jedynym skutecznym i dostępnym na poziomie gmin narzędziem uporządkowania rozwoju przestrzennego i ograniczania rozlewania się funkcji, w tym funkcji mieszkaniowej, w sposób niekontrolowany. Brak uporządkowania rozwoju funkcji może generować znaczące koszty wynikające m.in. z ograniczania wykorzystania infrastruktury już istniejącej z jednej strony i z drugiej strony – z konieczności tworzenia nowej infrastruktury na terenach wykorzystywanych ekstensywnie. Uwzględniając powyższe, umiarkowany lub ograniczony stopień wykorzystania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w gminach OF TnK należy uznać za zjawisko w dużym stopniu niekorzystne.

Tabela 2 Udział powierzchni powiatów/gmin objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego [%]

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Powiat Ostrowiecki	20,4	20,4	20,4	20,6	20,7	21,0
Ostrowiec Świętokrzyski	10,4	10,9	10,9	14,0	15,0	19,1
Bałtów	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bodzechów	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ćmielów	5,9	5,9	5,9	5,9	5,9	5,9
Kunów	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Waśniów	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Powiat Skarżyski	20,7	20,9	21,3	27,8	27,8	28,3
Skarżysko-Kamienna	4,0	4,6	6,4	6,4	6,4	10,0
Bliżyn	11,3	11,5	11,4	29,4	29,4	29,4
Łączna	99,6	99,6	100,0	100,0	100,0	100,0
Skarżysko Kościelne	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Suchedniów	2,3	3,0	3,1	3,1	3,1	3,1
Powiat Starachowicki	19,3	32,4	33,2	34,1	34,2	34,2
Starachowice	15,2	16,5	29,1	33,1	34,0	34,0
Brody	25,9	25,9	25,9	25,9	25,9	25,9
Mirzec	0,0	61,5	61,5	61,5	61,5	61,5
Pawłów	39,6	39,6	39,6	42,1	42,1	42,1
Wąchock	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu (WZiZT) wydawane są dla inwestycji realizowanych na terenach niepokrytych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. W związku z faktem, że gmina Kunów i gmina Łączna posiadają miejscowe plany zagospodarowania dla całości swojego obszaru, decyzje te nie są tam wydawane. Analogiczna sytuacja ma miejsce w gminie

Mirzec, gdzie obowiązuje plan dla niezalesionej północnej części gminy. Od 2011 r. wydano tam zaledwie 3 decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu.

W Ostrowcu Świętokrzyskim i Starachowicach, w przeanalizowanym okresie 2009-2014, następował systematyczny spadek liczby wydawanych decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu. Trend ten należy wiązać ze wzrostem pokrycia ich terenu przez miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. W przypadku Skarżyska-Kamiennej, niskiemu stopniowi pokrycia MPZP towarzyszyła utrzymująca się na względnie niezmiennym poziomie (111-133) liczba wydawanych WZiZT. Wśród pozostałych gmin, liczba wydanych w okresie 2009-2014 WZiZT przekroczyła 300 w gminach Bodzechów, Brody i Pawłów.

Tabela 3 Liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Powiat Ostrowiecki	556	519	464	412	335	369
Ostrowiec Świętokrzyski	297	260	218	196	161	190
Bałtów	37	35	29	32	25	28
Bodzechów	143	134	127	95	83	96
Ćmielów	37	43	22	34	30	20
Kunów	0	0	0	0	0	0
Waśniów	42	47	68	55	36	35
Powiat Skarżyski	228	207	231	233	197	209
Skarżysko-Kamienna	133	111	112	126	116	124
Bliżyn	23	19	42	21	19	17
Łączna	0	0	0	0	0	0
Skarżysko Kościelne	21	33	23	27	19	36
Suchedniów	51	44	54	59	43	32
Powiat Starachowicki	518	380	295	262	229	228
Starachowice	256	196	138	126	83	98
Brody	104	49	42	41	30	47
Mirzec	44	28	0	1	1	1
Pawłów	70	60	77	59	78	47
Wąchock	44	47	38	35	37	35

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

2.2 Infrastruktura techniczna

Infrastruktura drogowa

Główny układ komunikacyjny OF TnK opiera się na trzech drogach krajowych: DK7, DK42 oraz DK9. Najważniejszą z nich jest **droga krajowa nr 7** (Gdańsk – Warszawa – Radom – Skarżysko-Kamienna – Kielce – Kraków – Chyżne). Droga ta zapewnia **ponadregionalne skomunikowanie OF TnK w osi północ-południe**. Uwzględniając obecnie realizowane prace jak i plany rozwoju w przyszłości jej znaczenie i użyteczność będą wzrastać. **W ostatnich latach droga ta jest modernizowana i przebudowywana do standardów drogi ekspresowej (S7)**. W 2005 r. oddano do użytku węzeł Skarżysko I, w którym S7 krzyżuje się z DK42,³ a w 2011 r. odcinek Skarżysko-Kamienna – Występa, który zapewnił połączenie Skarżyska-Kamiennej z Kielcami w standardzie drogi ekspresowej.⁴ W trakcie procedury przetargowej jest odcinek przebiegający przez północną część

³ <http://www.gddkia.gov.pl/pl/a/7860/s7-wezel-drogowo-kolejowy-w-skarzysku-kamiennej>

⁴ <http://www.gddkia.gov.pl/pl/a/7861/s7-odcinek-skarzysko-kamienna-wystepa>

Powiatu Skarżyskiego: Skarżysko-Kamienna – granica Województwa Świętokrzyskiego z Mazowieckim, na którym zaplanowano węzły Skarżysko Centrum oraz Skarżysko Północ.⁵ Budowa tego odcinka opóźnia się ze względu na kolizję z międzynarodowym korytarzem ekologicznym. Według *Programu Budowy Dróg Krajowych na lata 2014-2023 (z perspektywą do 2025 r.)*, droga S7 na odcinku Warszawa-Kraków, który przebiega przez OF TnK, ma być ukończona do 2020 r.⁶ Droga S7, jest trasą europejską kategorii A (E77).

DK42 ma kluczowe znaczenie dla wewnętrznego ruchu OF TnK, gdyż łączy ze sobą (razem z DK9) wszystkie miasta powiatowe OF TnK. Droga ta zaczyna się na skrzyżowaniu z DK9 w miejscowości Rudnik (Powiat Starachowicki, Gmina Brody), a następnie przebiega przez Starachowice i Skarżysko-Kamienną, gdzie krzyżuje się z drogą ekspresową S7. **W wymiarze ponadlokalnym jej znaczenie jest ograniczone** – na zachód od Skarżyska-Kamiennej prowadzi ona przez Radomsko do Namysłowa (Województwo Opolskie). Większość DK42 na terenie OF TnK przebiega przez obszar zabudowany, co negatywnie wpływa na poziom bezpieczeństwa i czas podróży tą drogą. Zgodnie z *Programem Budowy Dróg Krajowych na lata 2014-2023 (z perspektywą do 2025 r.)*, w latach 2016-2019 ma być realizowana budowa obwodnicy Wąchocka.⁷ Gminy Bliżyn i Skarżysko-Kamienna przewidują w swoich studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego na niektórych odcinkach nowy korytarz dla przebiegu DK42. **Planowane inwestycje przyczynią się do poprawy funkcjonalności DK42 w wymiarze lokalnym**, w tym przyczynią się do poprawy skomunikowania Starachowic i Ostrowca Świętokrzyskiego z DK7 oraz wzrostu powiązania funkcjonalnego Skarżyska-Kamiennej, Starachowic i Ostrowca Świętokrzyskiego. **W wymiarze ponadlokalnym efekt tych inwestycji będzie jednak ograniczony.** W związku z planami budowy drogi ekspresowej S74 w trzeciej dekadzie XXI w., która ma połączyć autostradę A1 w okolicach Piotrkowa Trybunalskiego z S19 w Nisku, przez Kielce i Opatów, ranga DK42 w wymiarze ponadlokalnym ulegnie ograniczeniu.

DK9 zapewnia powiązanie Ostrowca Świętokrzyskiego z Województwem Mazowieckim i Podkarpackim, jednak jej **ponadlokalne znaczenie jest aktualnie ograniczone m.in. przez brak obwodnicy Iłży.** Funkcjonalność DK9 ma w najbliższych latach ulec poprawie, do czego przyczynić ma się jej modernizacja do standardów dwujezdniowej drogi głównej ruchu przyspieszonego (GP) prawie na całym odcinku przebiegającym przez OF TnK. W ramach planowanej na lata 2017-2021 budowy 27-kilometrowego odcinka DK9 Brody – Opatów większość drogi będzie przebiegać nowym śladem. Powstanie m.in. obwodnica Ostrowca Świętokrzyskiego oraz obejścia mniejszych miejscowości, takich jak Nietulisko i Miłków. Istotne dla zwiększenia dostępności transportowej wschodniej części OF TnK będzie także budowa obwodnicy Iłży w ciągu DK9, która ma zostać ukończona w 2020 r. oraz południowej obwodnicy Opatowa w ciągu S74 (2022), na skrzyżowaniu z którą będzie się rozpoczynać nowy ślad DK9. Niezależnie od realizacji powyższych inwestycji, **ponadlokalna dostępność komunikacyjna OF TnK związana z DK9 wzrośnie w stopniu ograniczonym.** Krajowe plany rozwoju infrastruktury drogowej nie przewidują przebudowy DK9 do standardów drogi ekspresowej, według których główną arterią łączącą Województwo Podkarpackie ze stolicą Polski mają być właśnie budowane drogi ekspresowe S19 Rzeszów – Lublin oraz S17 Lublin – Warszawa.

Sieć dróg krajowych uzupełniają drogi wojewódzkie. Przez teren OF TnK przebiega sześć dróg wojewódzkich:

- DW744 Starachowice – Mirzec – Radom;
- DW751 Suchedniów – Ostrowiec Świętokrzyski;
- DW752 Rzepin (Gmina Pawłów) – Górno (Powiat Kielecki);
- DW754 łącząca DK9 w Ostrowcu Świętokrzyskim, przez Bałtów, z DK79 w Gołębiewie;

⁵ <http://www.gddkia.gov.pl/pl/a/7859/s7-odcinek-granica-województwa-skarzysko-kamienna>

⁶ <http://mib.gov.pl/files/0/1796809/2.pdf>

⁷ <http://mib.gov.pl/files/0/1796809/2.pdf>

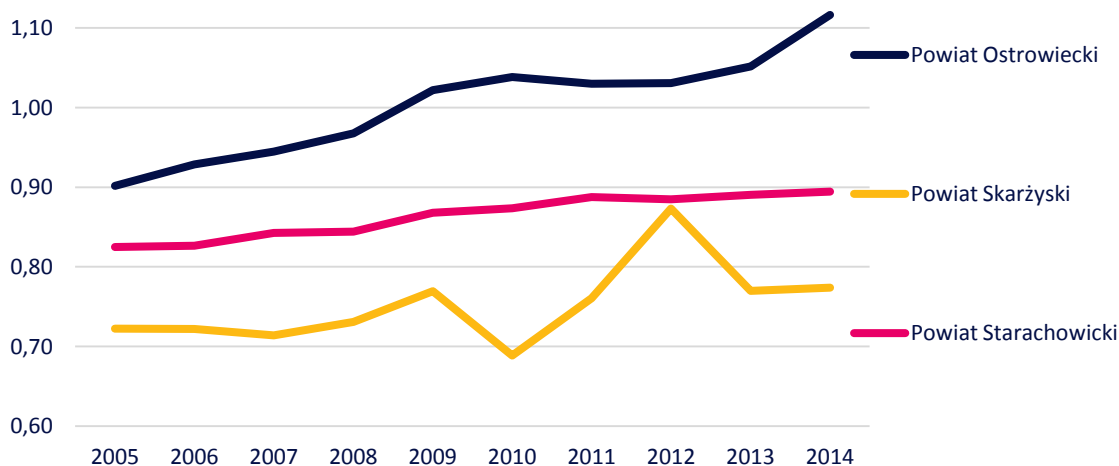
- DW755 łącząca DK9 w Ostrowcu Świętokrzyskim, przez Ćmielów i przeprawę promową na Wiśle w Zawichoście z DW854 w Kosinie (Województwo Lubelskie);
- DW756 Starachowice – Pawłów – Stopnica (Powiat Buski).

Władze Starachowic zabiegają o budowę północno-zachodniej obwodnicy miasta w ciągu DW744, dzięki której pojazdy obsługujące podstrefę SSE „Starachowice” nie przejeżdżałyby przez Starachowice, a dalej obwodnicą Wąchocka posiadałyby dogodnie połączenie z siecią dróg ekspresowych.⁸ Względem pozostałych dróg wojewódzkich przebiegających przez OF TnK brak jest aktualnych planów budowy nowych odcinków.

Należy przy tym mieć na uwadze, że **zarówno drogi wojewódzkie, jak i drogi krajowe znajdują się w kompetencjach gmin jedynie w przypadku miast na prawach powiatu.** Żadne z głównych miast OF TnK nie jest miastem na prawach powiatu, skutkiem czego **zarówno drogi krajowe jak i wojewódzkie, stanowiące ramy komunikacyjne OF TnK, znajdują się poza kompetencjami władz lokalnych samorządów OF TnK zarówno w zakresie ich rozbudowy jak i modernizacji.** Władze gminne i powiatowe mogą jedynie lobbować za budową lub modernizacją określonych odcinków dróg tych kategorii.

W gestii władz lokalnych OF TnK znajdują się drogi powiatowe i gminne pełniące względem dróg wyższego rzędu funkcje uzupełniające, w tym zapewniające obsługę ruchu lokalnego. Sieć dróg gminnych i powiatowych (o nawierzchni twardej) jest najlepiej rozwinięta w przypadku Powiatu Ostrowieckiego – jej gęstość w 2014 r. wyniosła 1,12 km na km². W pozostałych powiatach wartości te wyniosły 0,89 w Powiecie Starachowickim oraz 0,77 w Powiecie Skarżyskim. W Powiecie Ostrowieckim od 2005 r. długość dróg powiatowych i gminnych, wzrosła łącznie o 132,5 km co przyczyniło się do wydłużenia istniejącej sieci drogowej o 23,8%. Zaobserwowany wzrost długości sieci drogowej w pozostałych powiatach był znacząco mniejszy i wyniósł 36,4 km w Powiecie Starachowickim oraz 20,3 km w Powiecie Skarżyskim. Zaobserwowane w przypadku Powiatu Skarżyskiego znaczące wahania długości sieci dróg gminnych i powiatowych najprawdopodobniej były spowodowane budową drogi ekspresowej S7 i związaną z nią reorganizacją i przebudową dróg niższych kategorii.

Rys. 4 Gęstość dróg gminnych i powiatowych o nawierzchni twardej na 1 km² [km]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

⁸ <http://starachowice-net.pl/informator/news/budowa-p-nocno-zachodniej-obwodnicy-starachowic-do-ko-ca-kwietnia-2016-zostanie-opracowana-dokumentacja>

Infrastruktura kolejowa

Najwyższą dostępnością infrastruktury kolejowej charakteryzuje się Skarżysko-Kamienna, w której krzyżują się obie linie kolejowe przebiegające przez OF TnK.

Pierwszą z nich jest linia kolejowa nr 8 Warszawa Zachodnia – Radom – Skarżysko-Kamienna – Kielce – Kraków Główny, a drugą linia kolejowa nr 25 Łódź Kaliska – Tomaszów Mazowiecki – Skarżysko-Kamienna – Starachowice – Ostrowiec Świętokrzyski – Tarnobrzeg – Dębica.

Skarżysko-Kamienna jest jedyną stacją kolejową na terenie OF TnK, na której regularnie zatrzymują się pociągi pośpieszne. Do Starachowic i Ostrowca Świętokrzyskiego na co dzień można dojechać jedynie pociągami regionalnymi. Wyjątkiem jest jedno piątkowe połączenie dalekobieżne relacji Warszawa Wschodnia – Przemyśl Główny oraz niedzielne wykonywane w przeciwnym kierunku, którego skład zatrzymuje się we wszystkich miastach powiatowych OF TnK. Łącznie, na trasie Ostrowiec Świętokrzyski – Skarżysko-Kamienna kursuje 7 par składów pociągów na dobę, z czego 5 kontynuuje swoją trasę do Kielc. Spośród pociągów dojeżdżających do Kielc, 2 dojeżdża bezpośrednio do Krakowa. Czas przejazdu pociągiem regionalnym ze Skarżyska-Kamiennej do Starachowic zajmuje 18 minut, a do Ostrowca Świętokrzyskiego 48 minut.

Ze względu na małe zainteresowanie podróżnych, na linii kolejowej nr 25 aktualnie nie odbywa się regularny ruch pasażerski na odcinkach Opoczno – Skarżysko-Kamienna oraz Ostrowiec Świętokrzyski – Tarnobrzeg. Wskutek tego, dojazd pociągiem z OF TnK do Łodzi i Rzeszowa jest znacząco utrudniony. W związku z otwarciem stacji kolejowej Opoczno Południe, z której bardzo szybko można dostać się do Warszawy, Krakowa i Katowic, wśród lokalnych samorządów i parlamentarzystów pojawiła się inicjatywa ponownego uruchomienia połączenia kolejowego na odcinku Opoczno – Końskie – Skarżysko-Kamienna, które miałyby być obsługiwane przez szynobus.⁹ Z kolei na odcinku Ostrowiec Świętokrzyski – Sandomierz/Tarnobrzeg regularny ruch pasażerski ma być wznowiony po planowanym remoncie tego odcinka.¹⁰

Tabela 4 Najkrótszy czas podróży pociągiem ze stacji kolejowej Skarżysko-Kamienna do Kielc i największych miast sąsiednich województw [min.]

	Skarżysko-Kamienna
Kielce	34
Radom	26
Warszawa Centralna	176
Łódź Kaliska ¹¹	295
Katowice	164
Kraków Główny	126
Rzeszów Główny ¹²	287
Lublin	171

Źródło: opracowanie własne na podstawie czasów podróży pociągów podawanych na stronie www.rozklad-pkp.pl

⁹ <http://tkn24.pl/chca-przywrocic-w-konskich-kolejowa-linie-nr-25-v-sejmik-ziemi-odrowazow-wideo-zdjecia/>

¹⁰ <http://www.ostrowiecka.pl/ostrowiec-swietokrzyski/miasto/7716-z-ostrowca-pociagiem-do-warszawy-kiedy-do-sandomierza>

¹¹ Brak bezpośredniego połączenia. Najszybsze połączenie z przesiadką w Miechowie (Województwo Małopolskie).

¹² Brak bezpośredniego połączenia. Najszybsze połączenie z przesiadką w Przeworsku (Województwo Podkarpackie), ale nie jest to połączenie regularne – dostępne raz tygodniu. Pociąg ten przejeżdża także przez Starachowice i Ostrowiec Świętokrzyski (relacja Warszawa Wschodnia – Przemyśl Główny). W pozostałe dni najszybsze połączenie kolejowe ze Skarżyska-Kamiennej omija Starachowice i Ostrowiec Świętokrzyski i kursuje z przesiadką w Lublinie – podróż trwa 308 minut.

W Skarżysku-Kamiennej znajduje się jedna z największych w Polsce stacji rozrządowych, której potencjał aktualnie jest w nikłym stopniu wykorzystywany. Planowana budowa węzła Skarżysko Północ na drodze S7 umożliwiłaby budowę planowanego w pobliżu stacji rozrządowej terminala intermodalnego, który wykorzystywałby położenie na przecięciu ważnych szlaków transportowych oraz umożliwiłby wzajemny przeładunek ładunków z transportu kołowego na kolejowy. Brak tego typu inwestycji stanowi istotne ograniczenie transportu produkcji przemysłowej OF TnK w której znaczącą część stanowi produkcja wysokotonażowa. Należy w tym miejscu również zwrócić uwagę na istniejące obecnie ograniczenia możliwości przeładunku towarów na linię kolejową w Starachowicach, czego przyczyną jest przede wszystkim brak odpowiedniej rampy oraz niekorzystna struktura własnościowa terenu.

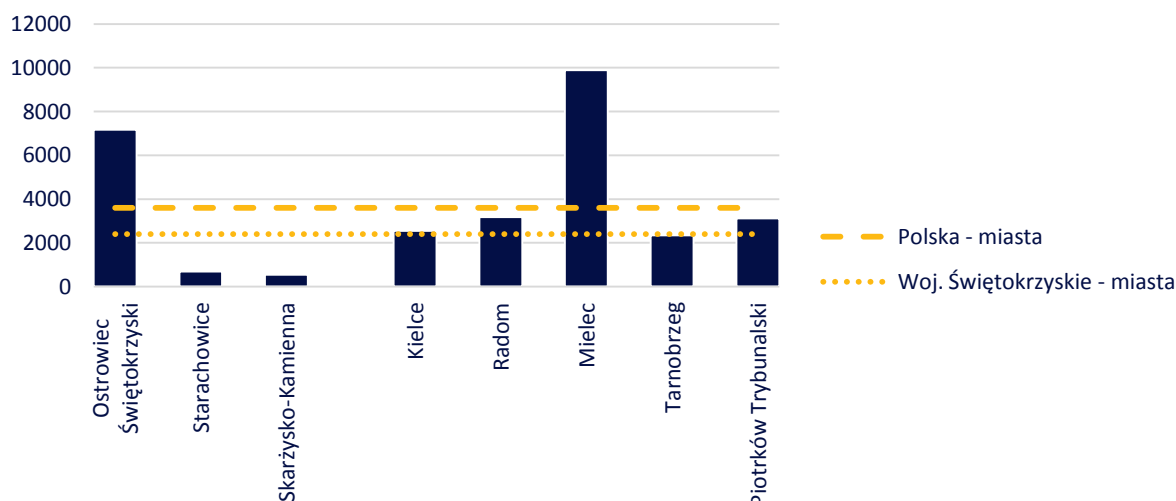
W najbliższych latach planowana jest realizacja szeregu inwestycji kolejowych pozwalających na zwiększenie dostępności komunikacyjnej OF TnK. Według Krajowego Programu Kolejowego do roku 2023, zmodernizowany w ramach Programu Operacyjnego Polska Wschodnia, ma zostać odcinek Skarżysko-Kamienna – Sandomierz/Tarnobrzeg. Odcinek Skarżysko-Kamienna – Końskie znajduje się na liście rezerwowej tego programu. Odcinek Skarżysko-Kamienna – Radom ma zostać zmodernizowany ze środków krajowych, a odcinek Skarżysko-Kamienna – Kielce znajduje się na liście rezerwowej projektów finansowanych z Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko oraz Programu „Łącząc Europę”.

Ścieżki rowerowe

Wśród miast powiatowych OF TnK **najdłuższą i zarazem najgęstszą sieć dróg rowerowych posiada Ostrowiec Świętokrzyski (33 km)**, co stanowi efekt prac

zrealizowanych w latach 2011-2014. Gęstość infrastruktury rowerowej w Ostrowcu Świętokrzyskim jest zdecydowanie większa niż w gminach miejskich Woj. Świętokrzyskiego, a także Polski. Infrastruktura rowerowa w Skarżysku-Kamiennej i Starachowicach jest ograniczona. Długość ścieżek rowerowych wynosi w ich przypadku odpowiednio 3,5 km oraz 2,2, km. W porównaniu do przeanalizowanych miast konkurencyjnych, korzystnie prezentuje się wyłącznie Ostrowiec Świętokrzyski. Sieć ścieżek rowerowych pozostałych miast powiatowych OF TnK jest marginalna zarówno względem średniej jej gęstości w miastach Województwa Świętokrzyskiego i Polski jak i przeciętnych w tym aspekcie w skali kraju Kielcach, Radomiu, Tarnobrzegu i Piotrkowie Trybunalskim.

Rys. 5 Ścieżki rowerowe na 10 tys. km² (2014)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Transport publiczny

Każde z miast powiatowych OF TnK jest właścicielem spółki gminnej świadczącej usługi transportu publicznego. W przypadku Ostrowca Świętokrzyskiego jest to Miejskie

Przedsiębiorstwo Komunikacji Sp. z o.o. w Ostrowcu Świętokrzyskim, Starachowice - MZK Starachowice Sp. z o.o., Skarżyska-Kamiennej - Miejska Komunikacja Samochodowa w Skarżysku-Kamiennej Sp. z o.o. **Poszczególni przewoźnicy skupiają się niemal wyłącznie na zapewnieniu komunikacji zbiorowej na terenie poszczególnych miast powiatowych.** Połączenia międzygminne w ostatnich latach uległy znaczącemu ograniczeniu, do czego przyczyniły się zmiany prawne oraz powiązana z nimi konieczność podpisania porozumień między miastami a sąsiednimi gminami. Zawarcie powyższych porozumień jest problematyczne w związku z brakiem gotowości poszczególnych gmin do partycypowania w kosztach zapewnienia transportu publicznego swoim mieszkańcom. W związku z powyższym, jedynym przewoźnikiem na terenie OF TnK obsługującym aktualnie tereny poza granicami własnego miasta jest MZK Starachowice (4 linie podmiejskie). Na chwilę obecną MPK w Ostrowcu Świętokrzyskim i MKS w Skarżysku-Kamiennej nie obsługują żadnej linii podmiejskiej. Zaprzestanie obsługi gmin podmiejskich przez przewoźnika z Ostrowca Świętokrzyskiego i Skarżyska-Kamiennej miało miejsce odpowiednio od początku 2015 r. i 2016 r.

Brak obsługi przez przewoźnika publicznego terenów podmiejskich negatywnie wpływa na skomunikowanie poszczególnych gmin ze stolicami powiatów. Usługi przewozowe są świadczone przez przewoźników prywatnych, jednak w przeciwieństwie do przewoźników publicznych, ich działalność nastawiona jest bezwzględnie na zysk, przez co kursują oni zazwyczaj wyłącznie w godzinach szczytu i przez gęściej zaludnione obszary. W przypadku przewoźników publicznych, kryterium zysku, za sprawą współfinansowania przez budżety gmin, nie jest kryterium bezwzględnym – przykładowo, udział przychodów ze sprzedaży biletów stanowi ok.20-30% kosztów funkcjonowania Miejskiej Komunikacji Samochodowej w Skarżysku-Kamiennej Sp. z o.o.

Problemami wszystkich miejskich przedsiębiorstw komunikacyjnych OF TnK **jest stosunkowo duża liczba linii, mała liczba kursów, brak rytmiczności rozkładów jazdy, przestarzały tabor niedopasowany do realnych potrzeb transportowych, brak jednolitej taryfy biletowej oraz dublowanie linii komunikacyjnych przez spółki PKS oraz prywatnych przewoźników.** Należy w tym miejscu również zwrócić uwagę na ograniczone wykorzystanie w systemie transportu publicznego linii kolejowej na odcinku Skarżysko-Kamienna – Ostrowiec Świętokrzyski, umożliwiającej szybką komunikacją pomiędzy miastami położonymi na jej trasie. Kwestią problematyczną w tym zakresie jest ograniczona infrastruktura węzłów przesiadkowych przy stacjach kolejowych oraz ograniczone skomunikowanie rozkładu jazdy autobusów z pociągami, na co wpływ mają m.in. relatywnie częste zmiany godzin kursowania pociągów regionalnych.

W Kontrakcie Terytorialnym dla Województwa Świętokrzyskiego zapisano, że miasta Ostrowiec Świętokrzyski i Starachowice lub właściwe podmioty tych miast mogą starać się o wsparcie projektów w obszarze niskoemisyjnego transportu publicznego w konkursach w ramach właściwego krajowego programu operacyjnego na lata 2014-2020, służącego realizacji Umowy Partnerstwa w zakresie polityki spójności, jeżeli w ramach tego źródła będą dostępne środki finansowe.¹³

W wymiarze ponadlokalnym, wszystkie miasta powiatowe OF TnK charakteryzują się zblizoną dostępnością transportem autobusowym, choć ze względu na położenie poza najważniejszymi szlakami drogowymi, przez Starachowice przejeżdża najmniej autobusów dalekobieżnych. W przeciwieństwie do Skarżyska-Kamiennej czy Ostrowca Świętokrzyskiego, Starachowice nie posiadają bezpośredniego połączenia autobusowego z Krakowem. Z kolei bezpośrednie połączenie z Wrocławiem posiada tylko Ostrowiec Świętokrzyski, a z Katowicami Skarżysko-Kamienna. Ponadto główne miasta OF TnK, oprócz wielu relacji w ramach województwa świętokrzyskiego, posiadają regularne połączenia autobusowe m.in. do Warszawy, Radomia, Poznania, Łodzi, Torunia, Płocka, Częstochowy, Rzeszowa i Przemyśla, a w sezonie letnim także do miejscowości nadmorskich (Gdańsk, Kołobrzeg) lub górskich (Zakopane). Spośród przewoźników świadczących dla OF TnK usługi

¹³ https://www.mr.gov.pl/media/3269/KT_Swietokrzyskie_14112014.pdf

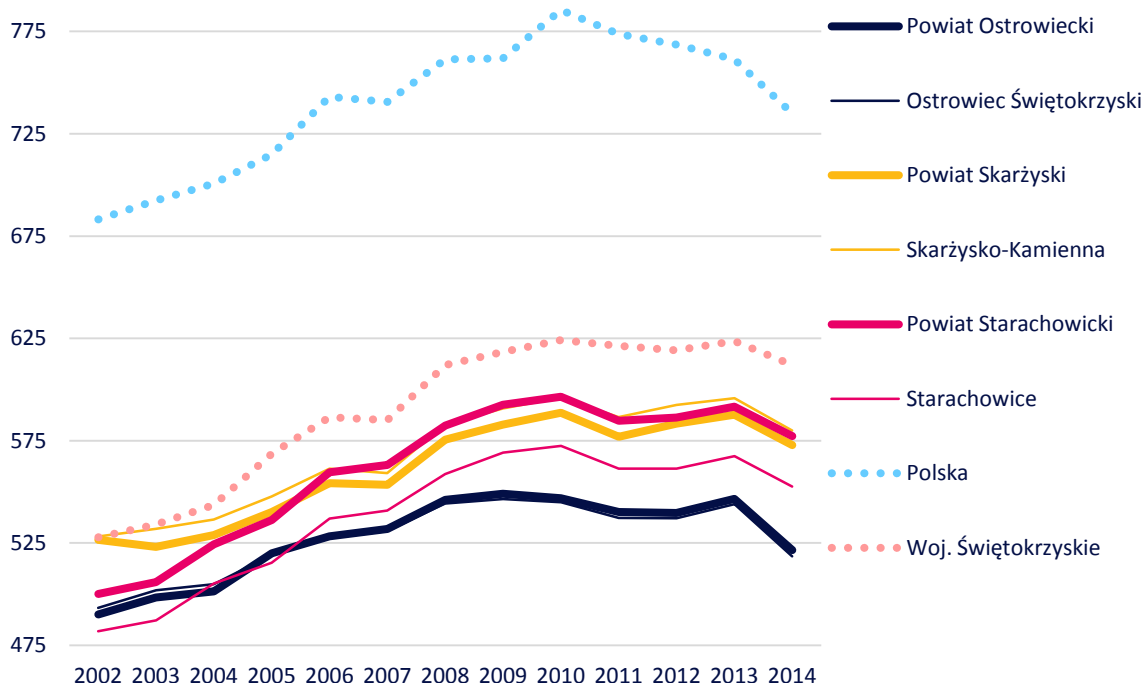
przewozowe na liniach ponadlokalnych wymienić należy m.in. PKS w Ostrowcu Św. S.A. oraz Polski Bus, Neobus, Sindbad, S.C.P. Jansen, Plater's i PKS „Polonus”.

Infrastruktura elektroenergetyczna

Przez OF TnK przebiegają dwie linie sieci elektroenergetycznej najwyższych napięć 400kV. Jedna z elektrowni w Kozienicach (Województwo Mazowieckie), a druga z elektrowni w Połańcu (Województwo Świętokrzyskie). Obie linie spotykają się w **Stacji Elektroenergetycznej „Ostrowiec” 400/110kV**, tuż obok największego odbiorcy energii elektrycznej OF TnK, jakim jest Celsa Huta Ostrowiec Sp. z o.o.¹⁴ W miejscu tym prąd rozdzielany jest do sieci 110kV, gdzie poprzez kilkanaście stacji elektroenergetycznych 110kV zlokalizowanych na terenie OF TnK (przede wszystkim w najbliższym sąsiedztwie miast powiatowych) jest dystrybuowany do mieszkańców oraz lokalnych terenów przemysłowych i inwestycyjnych. Poprzez Stację Elektroenergetyczną Bór 110/30/15kV (Skarżysko-Kamienna) OF TnK jest podłączony linią elektroenergetyczną 110kV także ze **Stacją Elektroenergetyczną „Kielce Piaski” 220/110/30/15kV**.

Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych OF TnK jest znacząco niższe niż w skali kraju. Przeciętne zużycie (w gospodarstwach domowych) energii elektrycznej w przeliczeniu na 1 mieszkańca stanowiło 2014 r. w Skarżysku-Kamiennej 78,9% średniej wartości ogólnokrajowej. W przypadku Starachowic i Ostrowca Świętokrzyskiego wartości te wynosiły odpowiednio 75,2% oraz 70,5%. Należy przy tym zauważyć, że **niższe zużycie energii elektrycznej nie wynika w tym wypadku z korzystnych postaw proekologicznych** – zmiana poziomu zużycia energii elektrycznej przez mieszkańców w latach 2002-2014 była analogiczna jak w skali kraju i Województwa Świętokrzyskiego. W tym wypadku, niższe zużycie energii elektrycznej można wiązać z niższym poziomem zamożności mieszkańców OF TnK.

Rys. 6 Roczne zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca w gospodarstwach domowych [kWh]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

¹⁴ http://www.pse.pl/uploads/obrazki/plan_sieci_elektroenergetycznej_najwyzszych_napiec.jpg

Infrastruktura ciepłownicza

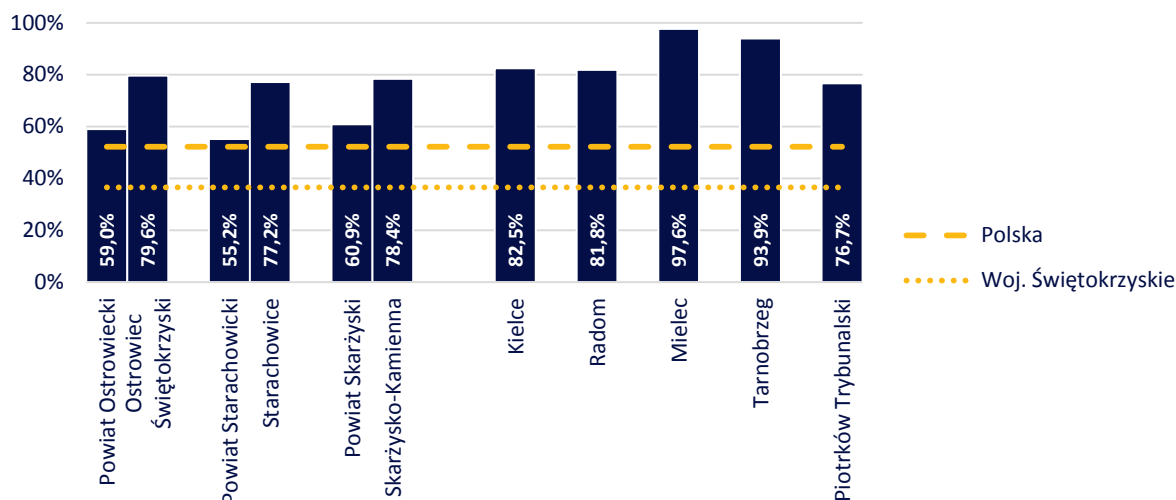
Ciepłownie zlokalizowane są we wszystkich miastach powiatowych OF TnK. Spółka **Celsium Sp. z o.o.** obsługuje Skarżysko-Kamienną oraz północno-zachodnią przemysłową część Starachowic. Z kolei największe starachowickie osiedla mieszkaniowe obsługiwane są przez **Zakład Energetyki Ciepłej Sp. z o.o.** Natomiast Ostrowiec Świętokrzyski obsługiwany jest przez spółkę **Miejska Energetyka Ciepła Sp. z o.o.**, która wytwarza ciepło w ciepłowni węglowej przy ul. Samsonowicza oraz kotłowni przy Alei Solidarności¹⁵ - oprócz mieszkańców, odbiorcami ciepła są także zakłady przemysłowe, szczególnie Celsa Huta Ostrowiec Sp. z o.o.

Wśród innych miast OF TnK sieć ciepłownicza funkcjonuje także w Kunowie (Powiat Ostrowiecki) oraz w Suchedniowie (Powiat Skarżyski). Pozostałe gminy nie są wyposażone w sieć ciepłowniczą, co w przypadku powszechnego w gminach OF TnK braku lub ograniczonego rozwoju sieci gazowniczej (patrz: Infrastruktura gazownicza) przekłada się na **powszechność ogrzewania domów instalacjami indywidualnymi**. Brak podłączenia do tego typu sieci dotyczy przede wszystkim zabudowy jednorodzinnej. W zależności od wykorzystywanego w instalacjach indywidualnych paliwa, instalacje te mogą mieć zróżnicowany wpływ na stan środowiska przyrodniczego OF TnK.

Infrastruktura gazownicza

Dostępność sieci gazowniczej w OF TnK jest ponadprzeciętna zarówno w skali Województwa Świętokrzyskiego jak i kraju. Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowniczej w 2014 r. wynosił od 55,2% w Powiecie Starachowickim do 60,9% w Powiecie Skarżyskim. Dostępność do sieci gazowniczej była w znacząco wyższym stopniu rozpowszechniona w miastach powiatowych – **średnio 4 na 5 mieszkańców Ostrowca Świętokrzyskiego, Starachowic i Skarżyska-Kamiennej posiadało dostęp do sieci gazowniczej**. Spośród przeanalizowanych miast konkurencyjnych, zdecydowanie wyższą dostępnością charakteryzowały się Mielec oraz Tarnobrzeg, w przypadku których poza zasięgiem sieci gazowniczej mieszkało odpowiednio 2,4% i 6,1% mieszkańców.

Rys. 7 Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowniczej w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Dostępność sieci gazowniczej w pozostałych gminach OF TnK była w znaczącym stopniu zróżnicowana. Brak lub znikomą siecią gazowniczą charakteryzowały się gminy Bałtów i Waśniów w Powiecie Ostrowieckim oraz gmina łączna. W dwóch pierwszych przypadkach w 2014 r. stwierdzono

¹⁵ <http://www.mec.ostrowiec.biz.pl/index.html>

brak sieci gazowniczej. W przypadku gminy łączna odsetek ludności korzystającej z sieci gazowniczej wyniósł 2,2%. Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowniczej w przedziale 10,0% - 36,5% (średnia Woj. Świętokrzyskiego) charakteryzował gminy Bodzechów i Kunów w Powiecie Ostrowieckim, Pawłów i Mirzec w Powiecie Starachowickim oraz Skarżysko-Kościełne w Powiecie Skarżyskim. Najwyższą dostępnością, wyższą od średniej regionalnej, charakteryzowały się gminy Ćmielów (41,5%¹⁶) w Powiecie Ostrowieckim, Wąchock (37,7%) i Brody (46,7%) w Powiecie Starachowickim oraz Bliżyn (40,5%) i Suchedniów w Powiecie Skarżyskim (58,3%), przy czym **dostępność sieci gazowniczej w gminie Suchedniów była ponadprzeciętna w skali kraju.**

Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowniczej w okresie 2006-2014 pozostawał na względnie niezmiennym poziomie we wszystkich miastach powiatowych OF TnK. W przypadku Ostrowca Świętokrzyskiego wartość ta zmniejszyła się z 80,2% do 79,6%. W przypadku Skarżyska-Kamiennej – wzrosła z 77,8% do 78,4%. W przypadku Starachowic wzrosła z 76,9% do 77,2%. Brak znaczącego wzrostu odsetka ludności korzystającej z sieci gazowniczej nie wynika jednak wyłącznie z braku lub ograniczonych inwestycji w tym zakresie. Co należy podkreślić, brak inwestycji w rozwój sieci gazowniczej został zaobserwowany jedynie w przypadku Starachowic (długość sieci gazowniczej w analizowanym okresie zmalała o 94 m). W przypadku Ostrowca Świętokrzyskiego oraz Skarżyska-Kamiennej, długość sieci gazowniczej wzrosła odpowiednio o 15,4 km oraz 22,0 km. Oznacza to, że pomimo wzrostu długości sieci gazowniczej w Ostrowcu Świętokrzyskim o 11,4%, odsetek mieszkańców nią objęty zmalał o 0,8%. W przypadku Skarżyska-Kamiennej, wzrost długości sieci gazowniczej o 19,8% przyczynił się do wzrostu liczby osób nią objętych o zaledwie 0,6%.

Należy mieć przy tym jednak na uwadze, że inwestycje w rozwój sieci gazowniczej dotyczyć mogą zarówno inwestycji dedykowanych zabudowie mieszkaniowej jak i terenom inwestycyjnym, przez co nie każda realizowana inwestycja przekłada się na wzrost dostępności sieci gazowniczej wśród mieszkańców. Uwzględniając jednak postępujący spadek liczby mieszkańców obserwowany we wszystkich miastach powiatowych OF TnK, **brak wzrostu odsetka ludności korzystającej z sieci gazowniczej można tłumaczyć również emigracją mieszkańców z terenów objętych siecią gazowniczą oraz imigracją mieszkańców na tereny nią nie objęte.** Proces ten jest powiązany z wewnętrzną suburbanizacją miast powiatowych OF TnK i skutkuje dwoma, wymiernymi, negatywnymi konsekwencjami. Na skutek emigracji ludzi z terenów objętych istniejącą siecią gazowniczą, spada liczba osób która z niej korzysta – wzrasta jej koszt utrzymania w przeliczeniu na 1 użytkownika. Na skutek imigracji ludzi na tereny nieobjęte siecią gazowniczą, w związku z oczekiwaniami mieszkańców i działaniami gmin mającymi na celu zapewnienie mieszkańcom dostępu do infrastruktury, sieć gazownicza jest rozwijana na nowych obszarach w celu obsłużenia nowej rozproszonej zabudowy – w przypadku której koszt realizacji i utrzymania inwestycji w przeliczeniu na 1 użytkownika jest znacząco wyższy niż w przypadku zabudowy zwartej.

Infrastruktura wodno-kanalizacyjna

Dostępność sieci wodociągowej w OF TnK w 2014 r. była ponadprzeciętna w skali kraju i województwa zarówno w przypadku miast powiatowych jak i powiatów.

Największym odsetkiem mieszkańców z dostępem do sieci wodociągowej charakteryzował się Powiat Ostrowiecki (89,4%) i Ostrowiec Świętokrzyski (95,1%). Poziom dostępności sieci wodociągowej w miastach powiatowych OF TnK był zbliżony do poziomu charakteryzującego przeanalizowane miasta konkurencyjne.

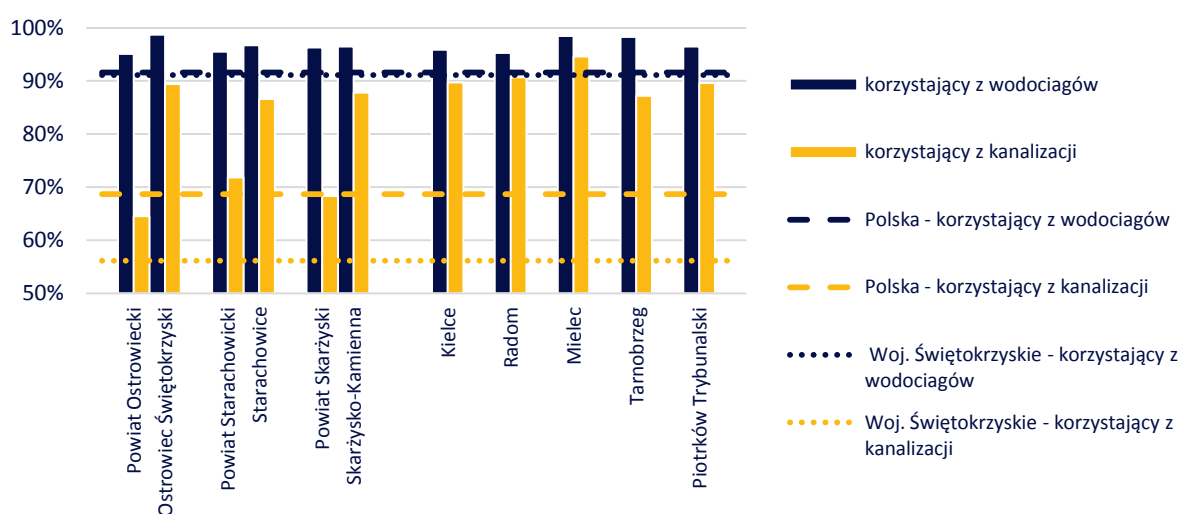
OF TnK charakteryzuje się ponadprzeciętną dysproporcją rozwoju sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. Odsetek ludności posiadającej dostęp do sieci kanalizacyjnej w 2014 r. był niższy niż w przypadku sieci wodociągowej o 23,7% w Powiecie Starachowickim, 28,0% w Powiecie Skarżyskim i 30,6% w Powiecie Ostrowieckim. W skali kraju różnica ta wynosiła średnio 22,9%. Spośród miast powiatowych, najmniejszą różnicą w poziomie dostępności sieci wodociągowej i kanalizacyjnej,

¹⁶ W nawiasach podany został odsetek ludności korzystającej z sieci gazowniczej w 2014 r.

wynoszącą 8,7%, charakteryzowało się Skarżysko-Kamienna. Spośród miast konkurencyjnych, jedynym miastem cechującym się większą dysproporcją w rozwoju sieci wodociągowej i kanalizacyjnej był Tarnobrzeg – w jego przypadku analizowana różnica wyniosła 11,0%. W pozostałych miastach różnica ta wynosiła od 3,9% w Mielcu do 6,9% w Piotrkowie Trybunalskim.

Najwyższą dostępnością sieci kanalizacyjnej w 2014 r. charakteryzował się Powiat Starachowicki – dostęp do sieci kanalizacyjnej posiadało 71,8% mieszkańców, co stanowiło wartość wyższą zarówno od średniej regionalnej (56,1%) jak i krajowej (68,7%). Najniższą dostępnością charakteryzował się Powiat Ostrowiecki w którym wartość ta wyniosła 64,3%, co sytuowało Powiat Ostrowiecki pomiędzy średnią krajową a średnią regionalną. Znacząco wyższą dostępnością infrastruktury kanalizacyjnej charakteryzowały się miasta powiatowe – we wszystkich miastach powiatowych OF TnK odsetek ludności korzystającej z kanalizacji był zdecydowanie wyższy od średniej krajowej. Wynosił on od 86,6% w Starachowicach do 89,4% w Ostrowcu Świętokrzyskim.

Rys. 8 Odsetek ludności korzystającej z wodociągów i kanalizacji w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Dostępność sieci wodociągowej w pozostałych gminach OF TnK należy uznać za relatywnie wysoką – najniższą dostępnością charakteryzowała się gmina Bałtów, w przypadku której dostęp do sieci wodociągowej w 2014 r. posiadało 80,5% mieszkańców. **Dostępność sieci kanalizacyjnej w tym wypadku prezentowała się znacząco gorzej.** Odsetkiem mieszkańców posiadającym dostęp do sieci kanalizacyjnej wyższym od średniej wartości regionalnej charakteryzowały się jedynie dwie gminy – Wąchock (71,2%) oraz Brody (73,5%) w powiecie Starachowickim. Najniższą wartością, poniżej 30%, charakteryzowały się gminy Waśniów (11,0%), Bodzechów (15,3%) i Ćmielów (20,0%) w powiecie Ostrowieckim oraz gmina łączna (26,9%) w powiecie Skarżyskim. W wymienionych gminach, różnica pomiędzy odsetkiem mieszkańców posiadających dostęp do sieci wodociągowej i kanalizacyjnej wynosiła ponad 60%. Rozwój sieci wodno-kanalizacyjnej w gminach OF TnK był w ostatnich latach przedmiotem licznych inwestycji, przez co poziom jej dostępności ulega stopniowej poprawie.

Wzrost dostępności sieci wodno-kanalizacyjnej jest również widoczny w miastach powiatowych OF TnK, jednak **analogicznie jak w przypadku sieci gazowniczej, na skalę oddziaływania realizowanych inwestycji wpływ ma m.in. odpływ ludności z terenów wyposażonych w infrastrukturę i osiedlanie się mieszkańców na terenach w nią niewyposażonych.** Przykładowo, w Ostrowcu Świętokrzyskim długość sieci kanalizacyjnej do 2014 r. wzrosła względem 2002 r. o 40,5% (55,0 km) czemu towarzyszył wzrost odsetka mieszkańców posiadających do niej dostęp o 3,7%. W Starachowicach wzrost długości sieci wyniósł 57,2% (64,0 km) – odsetek osób z dostępem do niej wzrósł o 2,8%. W Skarżysku-Kamiennej sieć kanalizacyjna wydłużyła się o 83,0% (72,0 km) czemu towarzyszył wzrost udziału osób z dostępem do niej o 6,2%.

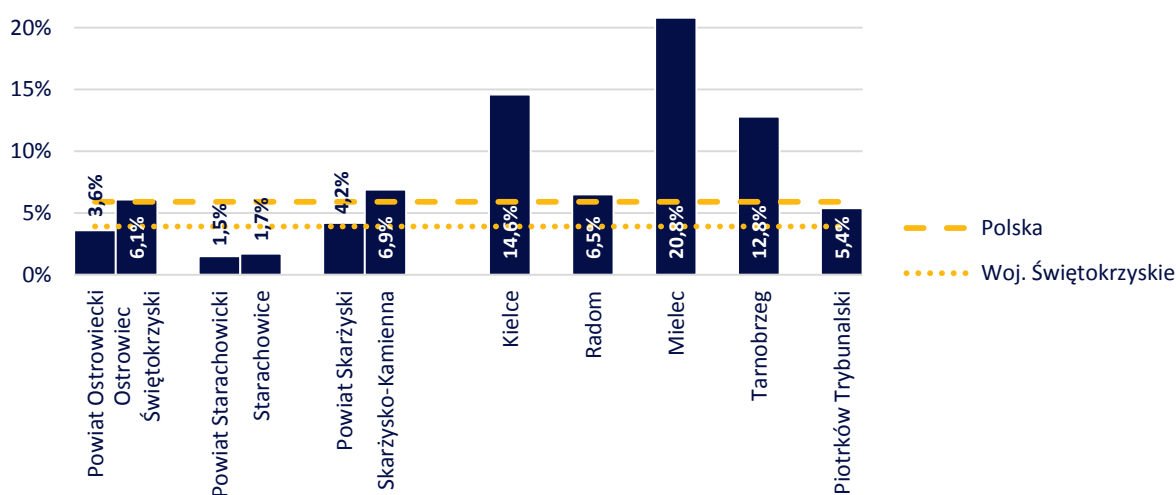
2.3 Infrastruktura społeczna i zdrowotna

W ramach niniejszego rozdziału omówiona została dostępność żłobków, szpitali oraz skala świadczonej pomocy społecznej. Pozostałymi omówionymi w ramach niniejszej diagnozy elementami infrastruktury społecznej są szkolnictwo (patrz rozdz. 3.2 Edukacja) oraz muzea (patrz rozdz. 2.4 Potencjał Turystyczny. Atrakcje turystyczne).

Żłobki

łącznie, na terenie OF TnK w 2014 r. funkcjonowało 6 żłobków, z czego 3 w Skarżysku Kamiennej, 2 w Ostrowcu Świętokrzyskim oraz 1 w Starachowicach. Oprócz żłobków, działalność prowadziły również 2 kluby dziecięce - po jednym w Skarżysku-Kamiennej oraz Pawłowie (Powiat Starachowicki). **Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach, oddziałach żłobkowych oraz klubach dziecięcych w 2014 r. w Ostrowcu Świętokrzyskim (110 miejsc) i Skarżysku-Kamiennej (87 miejsc) był nieznacznie wyższy niż średnia wartość krajowa, co nie zmienia faktu, że należy uznać go za ograniczony.** W przypadku powyższych miast, opieką objęte było co szesnaste dziecko w wieku do lat 3. W porównaniu do przeanalizowanych miast konkurencyjnych, wartość ta jest znacząco niższa niż w przypadku Tarnobrzegu, Kielce i Radomia. Najniższą dostępnością żłobków charakteryzowały się Starachowice - opieką objęte było 1 na 59 dzieci.

Rys. 9 Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach, oddziałach żłobkowych oraz klubach dziecięcych w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Pomoc społeczna

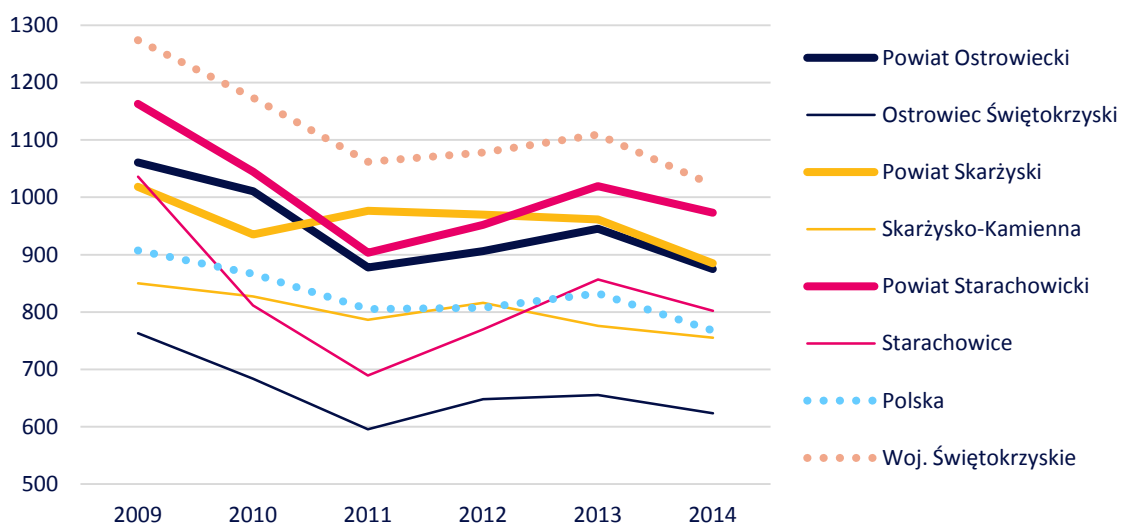
Skala liczby osób korzystających z pomocy społecznej w OF TnK jest niższa niż jej średni poziom w Województwie Świętokrzyskim i wyższa niż w Polsce. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców wyniosła w 2014 r. 973,3 w Powiecie Starachowickim, 885,2 w Powiecie Skarżyskim oraz 845,0 w Powiecie Ostrowieckim. Średnie wartości krajowa i regionalna analizowanego wskaźnika wyniosły w 2014 r. odpowiednio 767,7 oraz 1021,5. Zgodnie z obserwowanymi trendami (regionalnym i krajowym) liczba mieszkańców korzystających z pomocy społecznej w OF TnK w ostatnich latach spadała. Względem 2009 r. liczba osób korzystających z pomocy społecznej przypadająca na 10 tys. mieszkańców spadła w Powiecie Ostrowieckim o 20,1%, w Powiecie Starachowickim o 16,3% oraz w Powiecie Skarżyskim o 13,1%.

W ramach OF TnK **mieszkańcy korzystający z pomocy społecznej koncentrowali się poza miastami powiatowymi.** Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w miastach powiatowych była zdecydowanie niższa niż miało to miejsce w

poszczególnych powiatach. Wartość ta w 2014 r. w przypadku Skarżyska-Kamiennej i Starachowic była zbliżona do średniej wartości ogólnokrajowej. W przypadku Ostrowca Świętokrzyskiego, liczba osób korzystających z pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców była niższa od średniej wartości krajowej o 18,8%.

Spośród przeanalizowanych miast konkurencyjnych, wyższym udziałem mieszkańców korzystających z pomocy społecznej charakteryzował się wyłącznie Piotrków Trybunalski. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w Kielcach, Radomiu i Tarnobrzegu zawierała się w przedziale wyznaczonym przez wartości charakteryzujące miasta powiatowe OF TnK – od 623,7 do 802,3. Odmienne sytuacja prezentowała się w Mielcu, gdzie skalę pomocy społecznej należy uznać za ograniczoną – na 10 tys. mieszkańców z pomocy społecznej w Mielcu korzystało 244,0 osób.

Rys. 10 Liczba osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej na 10 000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

W każdym z powiatów OF TnK funkcjonują Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie, które zajmują się rozwiązywaniem problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej i wspierania osób niepełnosprawnych. Celem działań prowadzonych przez PCPR jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka. Na terenie OF TnK znajdują się również domy pomocy społecznej, będące miejscem stałego pobytu dla osób przewlekle chorych, niepełnosprawnych i starszych. Dwa takie obiekty znajdują się w Ostrowcu Świętokrzyskim, a po jednym w Skarżysku-Kamiennej, Starachowicach, Brodach i Godowie (Gmina Pawłów). Ponadto w systemie pomocy społecznejienne formy opieki dla osób niepełnosprawnych z zaburzeniami psychicznymi są świadczone przez środowiskowe domy samopomocy (po jednej placówce w Starachowicach i Skarżysku-Kamiennej) oraz warsztaty terapii zajęciowej. WTZ znajdują się w Ostrowcu Świętokrzyskim (2), Skarżysku-Kamiennej (2), Starachowicach (1) oraz Kałkowie-Godowie w Gminie Pawłów (1). Do jednostek opieki społecznej zaliczane są ponadto rodzinne domy dziecka i placówki opiekuńczo-wychowawcze. W Starachowicach zlokalizowane są 3 rodzinne domy dziecka, a w Ostrowcu Świętokrzyskim - 1. Z kolei w Małachowie (Gmina Ćmielów) i w Skarżysku-Kamiennej znajdują się placówki opiekuńczo-wychowawcze. W ramach systemu pomocy społecznej funkcjonują ponadto miejskie i gminne ośrodki pomocy społecznej, które znajdują się w każdej gminie OF TnK. Całodobowych świadczeń zdrowotnych, obejmujących pielęgnację i rehabilitację pacjentów niewymagających hospitalizacji, udziela ponadto Zakład Opiekuńczo-Lecznicy, który działa w strukturach Szpitala Powiatowego w Skarżysku-Kamiennej.

Szpitala

Szpitala na terenie OF TnK koncentrują się w miastach powiatowych. Po jednym szpitalu znajduje się w każdym z nich:

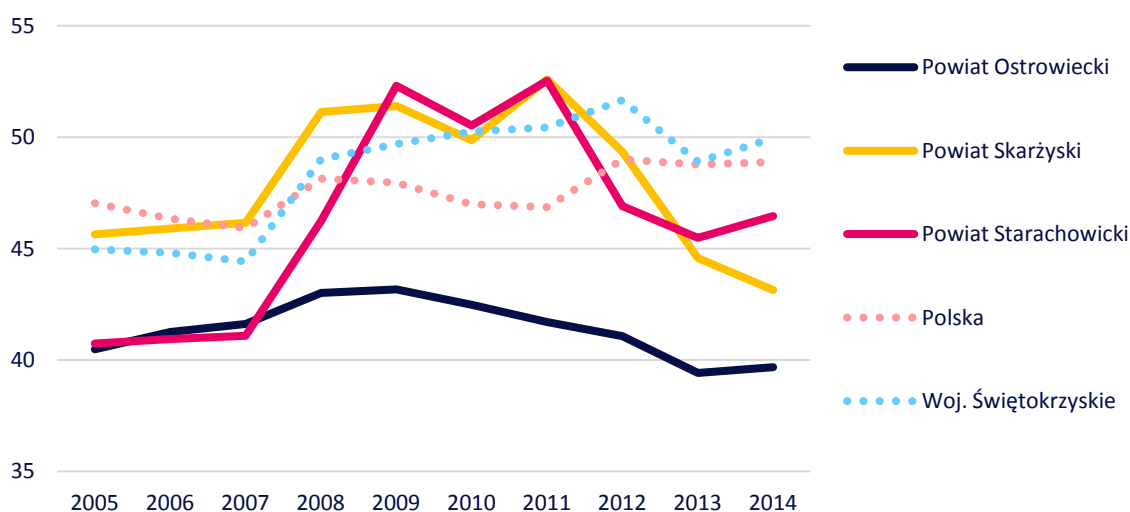
- Zespół Opieki Zdrowotnej Szpital Powiatowy im. Marii Skłodowskiej-Curie w Skarżysku-Kamiennej;
- Powiatowy Zakład Opieki Zdrowotnej w Starachowicach;
- Zespół Opieki Zdrowotnej w Ostrowcu Świętokrzyskim.

Wymienione szpitale, jako Zakłady Opieki Zdrowotnej podlegają zarządowi powiatów.

Najniższą dostępnością opieki szpitalnej charakteryzuje się Powiat Ostrowiecki. Liczba łóżek przypadających na 10 tys. mieszkańców wyniosła w jego wypadku w 2014 r. 39,7 co stanowiło 81,2% średniej wartości krajowej. Niską dostępnością opieki szpitalnej charakteryzowały się również pozostałe powiaty OF TnK – analizowana wartość wyniosła w Powiecie Skarżyskim 43,1 oraz 46,5 w Powiecie Starachowickim.

W Powiecie Ostrowieckim, w okresie 2005-2014, liczba dostępnych łóżek w szpitalach w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców była względnie stała, przy czym od 2009 r. obserwowany jest powolny ale systematyczny jej spadek. Dostępność łóżek szpitalnych w pozostałych powiatach w analizowanym okresie była znacząco bardziej dynamiczna. Względem 2005 r., liczba łóżek w szpitalach na 10 tys. mieszkańców wzrosła do 2011 r. o 29,2% w Powiecie Starachowickim oraz 15,4% w Powiecie Skarżyskim. W 2011 r. dostępność opieki szpitalnej, mierzona liczbą dostępnych łóżek, była w Powiecie Skarżyskim i Powiecie Starachowickim ponadprzeciętna zarówno w skali kraju jak i Województwa Świętokrzyskiego. Po 2011 r., zarówno w Powiecie Starachowickim jak i Powiecie Skarżyskim nastąpił dynamiczny spadek analizowanej wartości do czego przyczyniła się restrukturyzacja, spowodowana trudną sytuacją finansową obu placówek.¹⁷ Względem 2011 r. do 2014 r. liczba łóżek w szpitalach na 10 tys. mieszkańców spadła o 11,4% w Powiecie Starachowickim oraz 18,1% w Powiecie Skarżyskim, przy czym w przypadku Powiatu Skarżyskiego oznaczało to spadek analizowanej wartości poniżej prognozy z 2005 r.

Rys. 11 Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 10 000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

¹⁷ <http://www.echodnia.eu/swietokrzyskie/wiadomosci/skarzysko-kamienna/art/8839869,gorzkie-pigulki-maja-uleczyc-skarzyski-szpital,id,t.html>

System ochrony środowiska przyrodniczego

Ochroną środowiska przyrodniczego na terenie OF TnK objęte są przede wszystkim zwarte kompleksy leśne (i ich części) oraz doliny rzeczne – Kamiennej i Świśliny. W granicach OF TnK położonych jest w całości lub w części

dwanaście obszarów siedliskowych Natura 2000¹⁸:

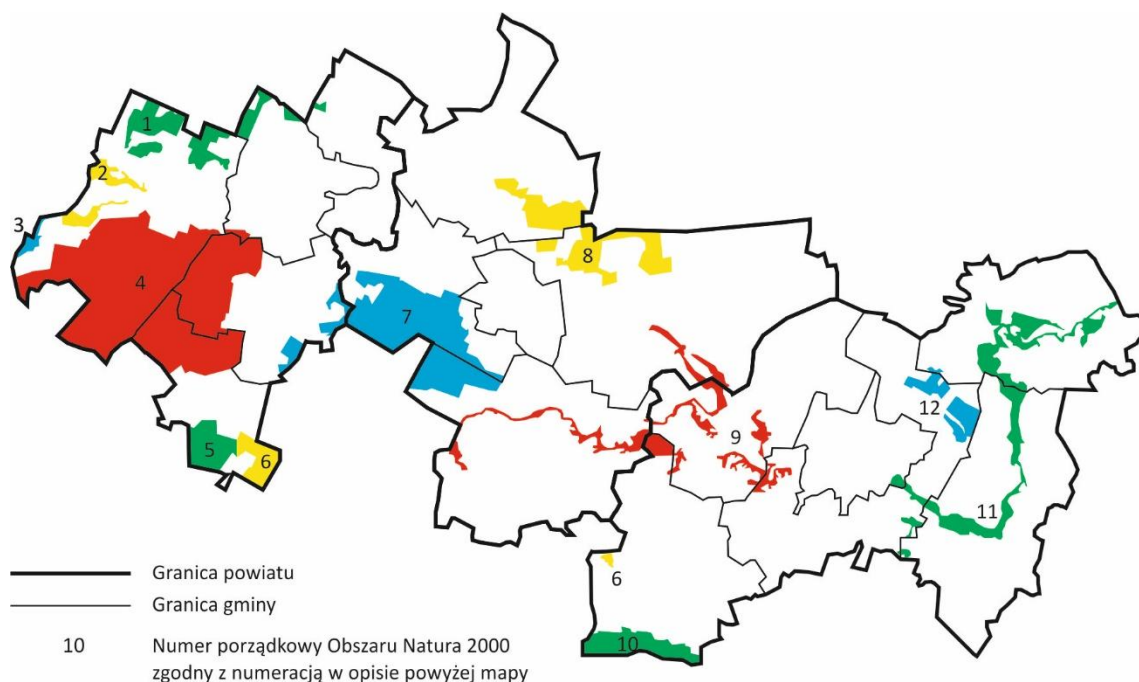
1. **Lasy Skarżyskie** – obszar położony w dużej mierze w granicach OF TnK - w północnej części miasta Skarżysko-Kamienna i gmin Bliżyn oraz Skarżysko Kościelne. Część obszaru położona jest na terenie gminy Szydłowiec. Granice obszaru w dominującej części zawierają się w ramach zwartego kompleksu leśnego. Obszar głównie leśny (lasy bukowo-jodłowe) z występującymi na jego obrzeżach zmiennowilgotnymi łąkami trzęślicowymi. W jego ramach występuje 5 gatunków o znaczeniu europejskim: ważka - trzepla zielona; motyle - czerwończyk nieparek i przepłotka aurinia; chrząszcz pachnica i ssak - bóbr europejski. W granicach obszaru, na terenie gminy Bliżyn, położony jest **rezerwat Ciechostowice**.
2. **Uroczysko Pięty** – obszar położony na pograniczu gminy Bliżyn oraz gminy Stąporków (Powiat Konecki). Obszar charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem siedliskowym. Występują tu zmiennowilgotne łąki trzęślicowe, torfowiska przejściowe i trzęsawiska, brzoźowo-sosnowe bagienne lasy borealne, łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe oraz grądy środkowoeuropejskie i subkontynentalne. Stwierdzono występowanie 57 gatunków motyli dziennych, w tym: przepłata aurinia, modraszek telejus, czerwończyk nieparek, paź żeglarz, modraszek bagniczek oraz strzępotek.
3. **Dolina Krasnej** – obszar położony w większej części na terenie gminy Stąporków, poza OF TnK – w granicach OF TnK znajduje się niewielka część obszaru położona na terenie gminy Bliżyn. Obszar obejmuje naturalną, bagienną dolinę rzeki Krasnej i jej dopływów. Występują tu bory sosnowe, kompleksy wilgotnych łąk i torfowisk oraz olsy.
4. **Lasy Suchedniowskie** – rozległy obszar położony na terenie gmin Bliżyn, Suchedniów oraz łączna (w ramach OF TnK) oraz gmin Stąporków, Mniów, Zagnańsk oraz Miedziana Góra (poza OF TnK). Obszar obejmuje Płaskowyż Suchedniowski i Wzgórza Kołomańskie. Ponad 80% powierzchni stanowią lasy - lasy mieszane i bory. Występują również torfowiska i wilgotne łąki oraz użytki rolne - łąki i pola uprawne. W granicach obszaru znajdują się tereny źródłiskowe rzek Krasnej, Bobrzy i Kamionki. Granice obszaru w dużej mierze pokrywają się z granicami **Suchedniowsko-Oblęgoborskiego Parku Krajobrazowego**. W ramach obszaru, na terenie gminy Bliżyn, położone są **rezerwat Dalejów i Świnia Góra**.
5. **Ostoja Barcza** – obszar położony na terenie gminy łączna oraz gmin Zagnańsk i Masłów. Obszar obejmuje zachodnią część pasma Klonowskiego Gór Świętokrzyskich oraz podmokłe łąki położone w jego południowej części. Znaczną część obszaru zajmują buczyny.
6. **Łysogóry** – granice obszaru w dużej mierze pokrywają się z granicami Świętokrzyskiego Parku Narodowego. Obszar obejmuje najwyższą część Gór Świętokrzyskich. W dominującej części jest on położony poza OF TnK na terenie gmin Bodzentyn, Nowa Słupia i Bieliny. W granicach OF TnK, zasięg obszaru Łysogóry obejmuje niewielką część gmin łączna i Waśniów, przy czym tylko **w łącznej jest on powiązany ze Świętokrzyskim Parkiem Narodowym**. Fragment obszaru położony w gminie Waśniów obejmuje **rezerwat „Wąwóz” w Skałach**.
7. **Ostoja Sieradowicka** – obszar położony w granicach gmin Wąchock, Pawłów i Suchedniów (w ramach OF TnK) oraz gminy Bodzentyn (poza OF TnK). Jego granice w dużej mierze zawierają się w ramach **Sieradowickiego Parku Krajobrazowego**. Obszar obejmuje część Płaskowyżu Suchedniowskiego i Pasma Sieradowickiego. Występują tu bory bagienne, jodłowe i świerkowe; buczyny; zmiennowilgotne łąki trzęślicowe oraz torfowiska. W granicach obszaru znajduje się źródło Świśliny.

¹⁸ Charakterystyka obszarów Natura 2000 została oparta na bazie Mapy Ostoi Towarzystwa Badań i Ochrony Przyrody (źródło: <http://www.natura2000.tbop.org.pl/node/10>) oraz geoserwisie Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (źródło: <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>)

8. **Uroczyska Lasów Starachowickich** – obszar w całości położony w granicach OF TnK - na terenie gmin Mirzec i Brody. Obszar obejmuje duży kompleks wyżynnego jodłowego boru mieszanego. W jego granicach odnotowano występowanie trzepli zielonej. W granicach obszaru, na terenie gminy Brody, zawiera się **rezerwat Rosochacz**.
9. **Wzgórza Kunowskie** – rozległy, wydłużony i nieregularny, obszar w dużej mierze powiązany z rzekami Świśliną i Kamienną. Zdecydowana jego część zawiera się w granicach OF TnK w ramach gmin Pawłów, Waśniów, Kunów, Brody i Bodzechów. Poza OF TnK, niewielka część obszaru znajduje się w gminie Bodzentyn. Dominującą rzeźbą terenu są szerokie i łagodne garby oraz płaskodenne doliny rzeczne. Występują tu murawy kserotermiczne, łąki o różnym stopniu wilgotności, grądy, łągi, starorzecza oraz murawy napiaskowe. W skład tutejszej flory wchodzi m.in. wisienka stepowa, pięciornik skalny, goryczka krzyżowa, powojnik prosty, zaraza wielka oraz dzwoniecznik wonny. Wśród zwierząt występują tu czerwończyk fioletek (motyl) modraszka telejus, bóbr europejski, wydra, traszka grzebieniasta, kumak nizinny, minóg strumieniowy, minóg ukraiński, brzanka, trzepla zielona, czerwończyk nieparek i pachnica dębowa.
10. **Ostoja Jeleniowska** – obszar położony na terenie gmin Bieliny, Łagów, Nowa Słupia, Backowice oraz, w granicach OF TnK, gminy Waśniów. Na terenie gminy Waśniów, granice obszaru w dużej mierze zawierają się w ramach **Jeleniowskiego Parku Krajobrazowego**. Obszar obejmuje część pasma Jeleniowskiego. Występują tu lasy bukowo-jodłowe, grądy i łągi. W ramach obszaru, na terenie gminy Waśniów położone są **rezerваты Szczytniak i Małe Gołoborze**.
11. **Dolina Kamiennej** – obszar ciągnący się wzdłuż rzeki Kamiennej od Ostrowca Świętokrzyskiego do jej ujścia. W granicach OF TnK przebiega przez miasto Ostrowiec Świętokrzyski, Bodzechów, Ćmielów i Bałtów. Występują tu murawy kserotermiczne, łąki o różnym stopniu uwilgotnienia, grądy i łągi, starorzecza oraz bory sosnowe i mieszane. Spośród występującej tu flory wymienić należy m.in. następujące gatunki: turzyca, ostnica powabna, ostnica Jana, kosaciec bezlistny, obuwik pospolity, tojad mołdawski, tojad dzióbaty, ułudka leśna, groszek wschodniokarpacki. Fauna jest tu reprezentowana m.in. przez mopka, nocka dużego, bobra, wydrę, traszkę grzebieniastą, kumaka nizinnego, bolenia, trzeplę zieloną, modraszka telejus, czerwończyka nieparek, pachnicę dębową, smukwę kosmatą, modliszkę zwyczajną oraz gniewosza plamistego. Dolina Kamiennej jest ponadto miejscem lęgowym orlika krzykliwego, kszczyka, derkacza i wodnika. **W granicach obszaru Dolina Kamiennej położone są trzy rezerваты: Modrzewie i Ulów w gminie Bałtów oraz Lisiny Bodzechowskie w gminie Bodzechów.**
12. **Krzemionki Opatowskie** – obszar położony w całości na terenie OF TnK w ramach gmin Bodzechów, Bałtów oraz Ćmielów. Obszar obejmuje bory sosnowe i mieszane, grądy, świetliste dąbrowy, bór subkontynentalny oraz oceaniczny i murawy kserotermiczne. Wśród roślin występują tu m.in. wawrzynek główkowy, dzwoniecznik wonny, wisienka stepowa, obuwik pospolity, kostrzewa ametystowa oraz buławnik czerwony. Zwierzęta są reprezentowane przez m.in. pachnicę dębową, gniewosza plamistego, modliszkę zwyczajną, smukwę kosmatą, pazia żeglarsza, pazia królowej, mieniaka strużnika, biegacza pomarszczonego, wałkówkę trójzębną oraz szklarkę zielonawą. Obszar Krzemionki Opatowskie jest powiązany z **rezerwatem Krzemionki Opatowskie**.

Poza wymienionymi powyżej rezerwatami, powiązanymi z obszarami Natura 2000, na terenie OF TnK występują położone w gminie Brody **rezerваты Skały pod Adamowem i Skały w Krynkach**.

Rys. 12 Obszary Natura 2000 w granicach OF TnK

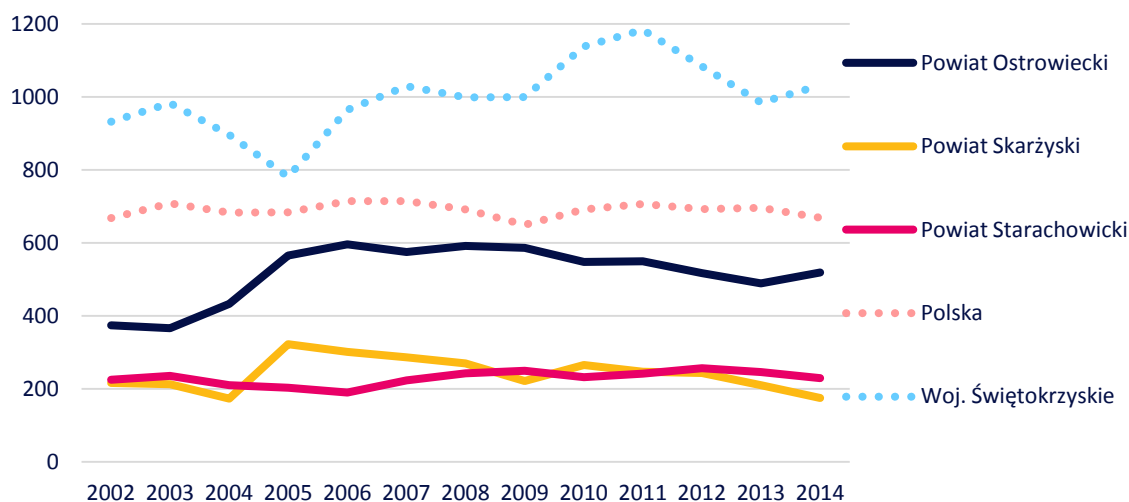
Źródło: opracowanie własne na podstawie geoserwisu Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska

Jakość powietrza

Głównymi źródłami emisji zanieczyszczeń powietrza w OF TnK są miasta powiatowe, skupiające w swoich ramach zakłady produkcyjne, zabudowę mieszkaniową oraz indywidualny ruch samochodowy. Wielkość emisji zanieczyszczeń powietrza z OF TnK, w skali kraju, nie jest jednak ponadprzeciętna. **Średni roczny tonaż zanieczyszczeń gazowych powietrza emitowanych z zakładów szczególnie uciążliwych¹⁹ w przeliczeniu na 1 km² był niższy od średniego poziomu zarówno regionalnego jak i krajowego.** Najniższą emisją zanieczyszczeń gazowych w 2014 r. charakteryzowały się zakłady uciążliwe z Powiatu Skarżyskiego (174,6 t/ km²) oraz Powiatu Starachowickiego (229,5 t/km²). Emisja zakładów uciążliwych z Powiatu Ostrowieckiego była blisko trzykrotnie wyższa i wyniosła 518,4 t/km². Różnica ta odzwierciedla charakter przemysłu Ostrowca Świętokrzyskiego, w którym dużą rolę odgrywa przemysł cechujący się znaczącą emisją zanieczyszczeń, w tym przemysł hutniczy.

¹⁹ Zakłady szczególnie uciążliwe dla czystości powietrza to tzw. punktowe źródła emisji zanieczyszczeń, do których zaliczono wszystkie jednostki organizacyjne ustalone przez ówczesnego Ministra ds. Środowiska na podstawie określonej wysokości opłat wniesionych w 1986 r. za roczną emisję substancji zanieczyszczających powietrze. Zbiorowość ta może być powiększona o jednostki nowouruchomione lub rozbudowane o wysokiej skali progowej emisji zanieczyszczeń.

Rys. 13 Liczba ton zanieczyszczeń gazowych powietrza emitowanych z zakładów szczególnie uciążliwych w ciągu roku w przeliczeniu na km²

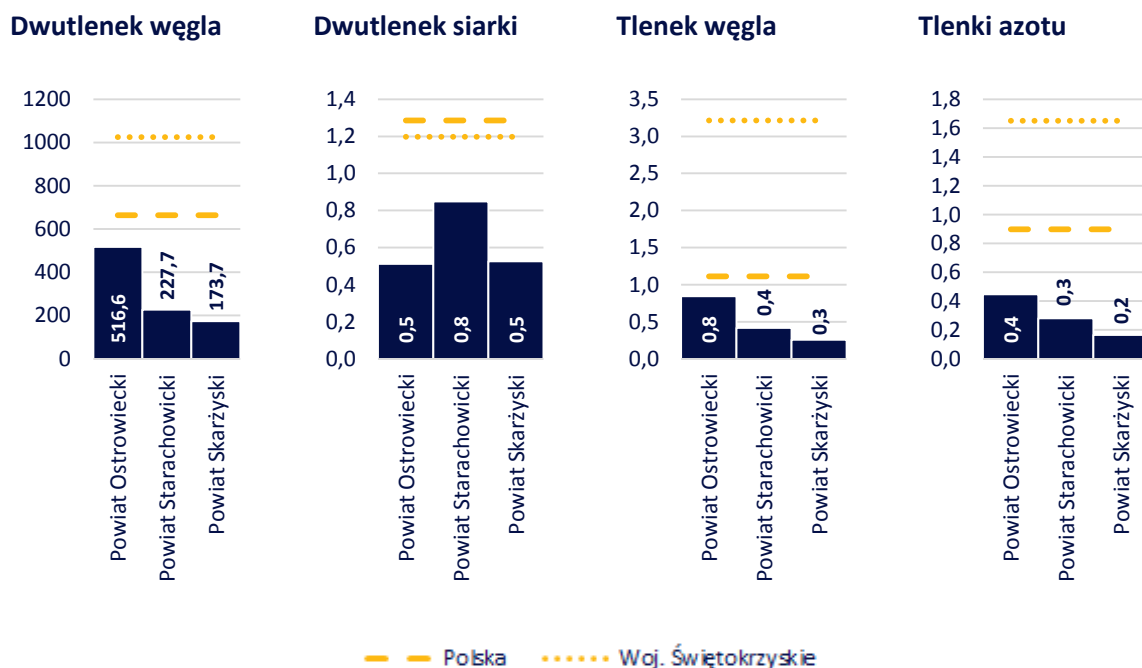

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

W strukturze zanieczyszczeń gazowych emitowanych przez zakłady uciążliwe, analogicznie jak w skali Polski i Województwa Świętokrzyskiego **dominował dwutlenek węgla**. Jego udział w ogóle zanieczyszczeń gazowych wynosił w poszczególnych powiatach OF TnK od 99,2% do 99,7%. Ilość wyemitowanego dwutlenku węgla przypadająca na jeden kilometr kwadratowy powiatu wyniosła 173,7 tony w Powiecie Skarżyskim, 227,7 tony w Powiecie Starachowickim oraz 516,6 tony w powiecie Ostrowieckim. Emisja w przypadku pozostałych zanieczyszczeń gazowych – dwutlenku siarki, tlenku węgla i tlenków azotu, nie przekroczyła w żadnym z powiatów OF TnK 1 t/km². Łączny udział OF TnK w emisji zanieczyszczeń gazowych z zakładów uciążliwych w Województwie Świętokrzyskim był ograniczony i wyniósł w 2014 r. 4,2% w przypadku dwutlenku węgla, 6,9% w przypadku dwutlenku siarki, 2,2% w przypadku tlenku węgla i 2,5 w przypadku tlenków azotu.

Na skalę emisji zanieczyszczeń wpływ może mieć zarówno skala ich produkcji jak i skala ich zatrzymywania lub neutralizowania w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń. W przypadku OF TnK, względem zanieczyszczeń gazowych, drugi z powyższych czynników ma ograniczone znaczenie. **W 2014 r. udział zanieczyszczeń gazowych zatrzymanych lub zneutralizowanych w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń, w % zanieczyszczeń wytworzonych przez zakłady uciążliwe, wyniósł 0,0% w Powiecie Skarżyskim i Powiecie Starachowickim oraz 4,7% w Powiecie Ostrowieckim.** Wartości te w skali Województwa Świętokrzyskiego i Polski wyniosły odpowiednio 42,0% oraz 69,6%.

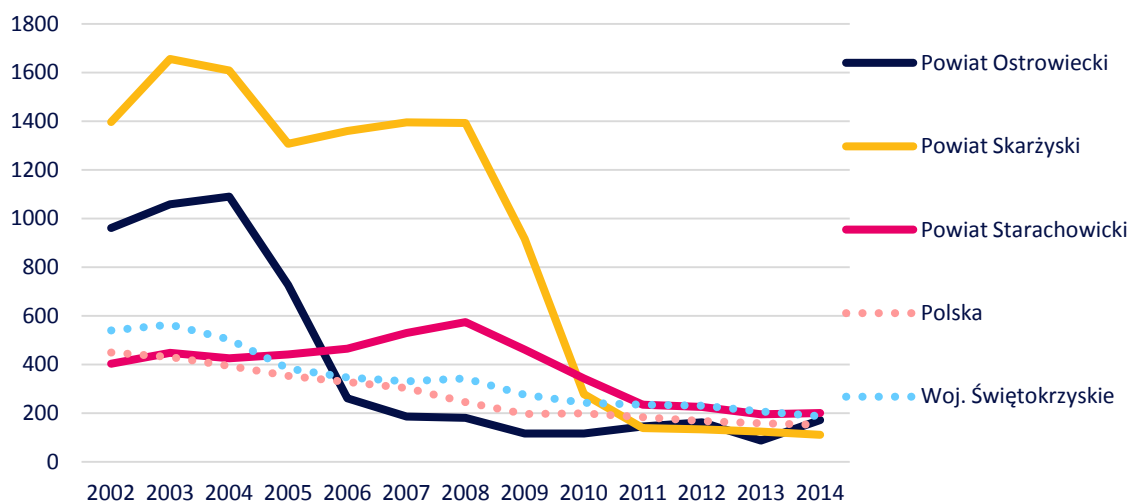
Rys. 14 Liczba ton poszczególnych zanieczyszczeń gazowych powietrza wyemitowanych z zakładów szczególnie uciążliwych w 2014 r. w przeliczeniu na km²

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Skala emisji zanieczyszczeń pyłowych z zakładów uciążliwych OF TnK w 2014 r. była analogiczna jak w skali kraju i województwa. W 2014 r. emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów uciążliwych wyniosła w Powiecie Skarżyskim 111,4 kg/km², w Powiecie Ostrowieckim - 171,8 kg/km² w Powiecie Starachowickim - 200,8 kg/km². Wartości te w ciągu ostatnich lat uległy znacznemu obniżeniu – w szczególności w przypadku Powiatu Ostrowieckiego oraz Powiatu Skarżyskiego. W Powiecie Ostrowieckim zmianę tę można tłumaczyć ograniczaniem skali działalności zakładów uciążliwych – udział zanieczyszczeń pyłowych zatrzymanych lub zneutralizowanych w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń, w % zanieczyszczeń wytworzonych, był w ostatnich latach względnie stały i wynosił ok. 99,5%. W przypadku Powiatu Skarżyskiego zmiana ta jest powiązana z rozwojem instalacji do zatrzymywania lub neutralizowania zanieczyszczeń – spadkowi emisji zanieczyszczeń pyłowych z poziomu 1392,4 kg/km² do 278,5 kg/km² zaobserwowanemu w latach 2008-2010 towarzyszył wzrost odsetka zanieczyszczeń zatrzymanych lub zneutralizowanych z 36,9% do 86,7%.

Rys. 15 Liczba kilogramów zanieczyszczeń pyłowych powietrza emitowanych z zakładów szczególnie uciążliwych w ciągu roku w przeliczeniu na km²

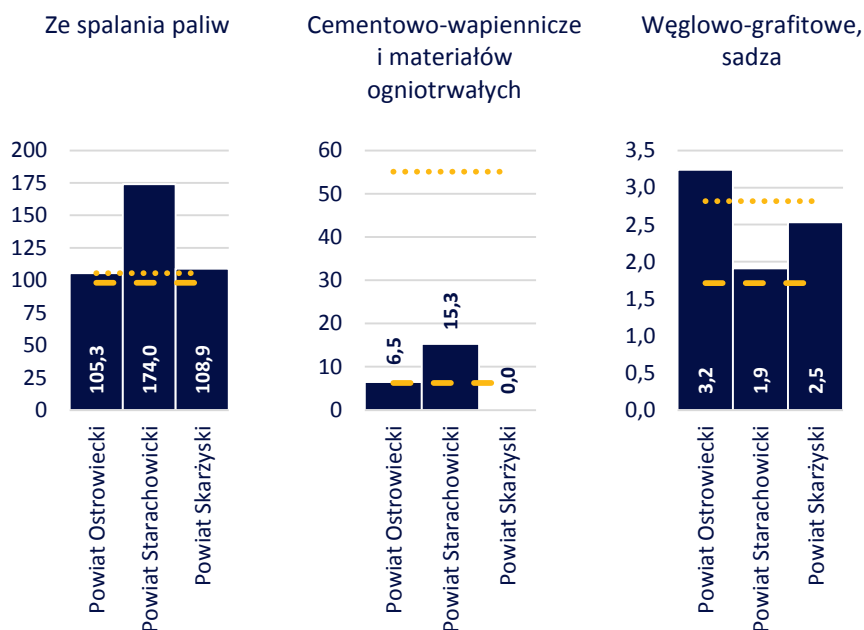
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

W strukturze zanieczyszczeń pyłowych OF TnK emitowanych przez zakłady uciążliwe dominowały zanieczyszczenia ze spalania paliw stanowiące 78,0% ogółu. Skala tych zanieczyszczeń w przypadku Powiatu Ostrowieckiego i Powiatu Skarżyskiego była przeciętna – liczba kilogramów wyemitowanych zanieczyszczeń w przeliczeniu na kilometr kwadratowy była zbliżona do średnich wartości krajowej i regionalnej. W Powiecie Starachowickim wartość ta była znacząco wyższa i wyniosła 174,0 kg/km².

Ponadprzeciętnym w skali kraju poziomem emisji zanieczyszczeń pyłowych, Powiat Starachowicki charakteryzował się również w przypadku zanieczyszczeń cementowo-wapienniczych i materiałów ogniotrwałych. Należy mieć jednak na uwadze, że zanieczyszczenia tego typu są powiązane z wydobyciem surowców mineralnych i produkcją materiałów budowlanych stanowiących istotny element gospodarki Województwa Świętokrzyskiego. Na tle średniej emisji regionalnej wynoszącej 55,1 kg/km², skalę emisji charakteryzującą Powiat Starachowicki na poziomie 15,3 kg/km² należy uznać za ograniczoną.

Skala emisji zanieczyszczeń węglowo-grafitowych i sadzy w 2014 r. wynosiła od 1,9 kg/km² w Powiecie Starachowickim do 3,2 kg/km² w Powiecie Ostrowieckim. Wartości te były zbliżone do ram wyznaczonych przez średnie wartości krajową i regionalną.

Rys. 16 Liczba kilogramów poszczególnych zanieczyszczeń pyłowych powietrza wyemitowanych z zakładów szczególnie uciążliwych w 2014 r. w przeliczeniu na km²

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Jakość wody

Stan ekologiczny rzeki Kamienna powyżej Skarżyska-Kamiennej określany jest jako umiarkowany²⁰. W ramach OF TnK stan ekologiczny Kamiennej ulega pogorszeniu –

w punkcie pomiarowym Kamienna – Michałów (przedmiejskie osiedle Starachowic) oraz Kamienna - Wola Pawłowska (punkt znajduje się pomiędzy granicami OF TnK a ujściem Kamiennej do Wisły) stan ekologiczny oceniany jest jako słaby. Na ocenę potencjału ekologicznego składają się cztery klasy czynników:

- Elementy biologiczne²¹;
- Elementy hydromorfologiczne;
- Elementy fizykochemiczne²²;
- Elementy fizykochemiczne - specyficzne zanieczyszczenia syntetyczne i niesyntetyczne²³.

²⁰ Źródło: Wyniki pomiarów jakości wód powierzchniowych w województwie świętokrzyskim w roku 2014, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Kielcach

²¹ Elementy Biologiczne: Fitoplankton (wskaźnik fitoplanktonowy IFPL); Fitobentos (wskaźnik okrzemkowy IO); Makrofity (makrofitowy indeks rzeczny MIR); lasa wskaźnika FLORA; Makrobezkręgowce bentosowe (indeks MMI); Wskaźnik MZB; Ichtiofauna.

²² Elementy fizykochemiczne: Temperatura (°C); Zawiesina ogólna (mg/l); Tlen rozpuszczony (mgO₂/l); BZT5 (mgO₂/l); ChZT-Mn (mgO₂/l); OWO (mgC/l); ChZT-Cr (mgO₂/l); Przewodność w 20oC (uS/cm); Substancje rozpuszczone (mg/l); Siarczany (mgSO₄/l); Chlorki (mgCl/l); Wapń (mgCa/l); Magnez (mgMg/l); Twardość ogólna (mgCaCO₃/l); Odczyn pH; Zasadowość ogólna (mgCaCO₃/l); Azot amonowy (mgN-NH₄/l); Azot Kjeldahla (mgN/l); Azot azotanowy (mgN-NO₃/l); Azot ogólny (mgN/l); Fosforany (mgPO₄/l); Fosfor ogólny (mgP/l).

²³ Elementy fizykochemiczne - specyficzne zanieczyszczenia syntetyczne i niesyntetyczne: Aldehyd mrówkowy (mg/l); Arsen (mg/l); Bar (mg/l); Bor (mg/l); Chrom sześciowartościowy (mg/l); Chrom ogólny (suma +Cr3 i +Cr6); (mg/l); Cynk (mg/l); Miedź (mg/l); Fenole lotne - indeks fenolowy (mg/l); Węglowodory ropopochodne - indeks oleju mineralnego (mg/l); Glin (mg/l); Cyjanki wolne (mg/l); Cyjanki związane (mg/l); Molibden (mg/l);

W przypadku punktu Kamienna – Michałów, klasa elementów biologicznych została oceniona słabo; klasa elementów hydromorfologicznych - bardzo dobrze; klasa elementów fizykochemicznych – dobrze. Różnicą w składowych ocenach potencjału ekologicznego pomiędzy punktami Kamienna – Wola Pawłowa a Kamienna – Michałów była ocena elementów fizykochemicznych, która w punkcie poniżej granic OF TnK została określona jako poniżej stanu dobrego.

Stan ekologiczny rzeki Świślina w punkcie ujścia do Kamiennej jest określany jako dobry i powyżej. Oceną dobrą charakteryzowały się wszystkie wymienione powyżej klasy elementów składające się na ocenę potencjału ekologicznego rzek.

Zagrożenie powodziowe

Zagrożenie powodziowe na terenie OF TnK związane jest z rzeką Kamienną, wzdłuż doliny której koncentrują się miasta oraz procesy społeczno-gospodarcze OF TnK.

Należy zauważyć, że powódź (i ryzyko jej wystąpienia) nie jest uzależniona wyłącznie od wystąpienia rzeki z jej koryta. Powódź oznacza wystąpienie rzeki z koryta przyczyniające się do powstania szkód gospodarczych. Tak więc na stopień zagrożenia powodziowego wpływ mają zarówno naturalne procesy, jakim jest wylanie rzeki jak i rozwój zabudowy na terenach potencjalnie zagrożonych oraz infrastruktury przeciwpowodziowej – w tym wałów przeciwpowodziowych i zbiorników retencyjnych. Poniżej przedstawiona została charakterystyka zasięgu terenów OF TnK zagrożonych wystąpieniem powodzi raz na 100 lat²⁴.

Zagrożenie powodziowe na terenie Skarżyska-Kamiennej należy uznać za umiarkowane. Występowanie zabudowy na terenach zagrożonych wystąpieniem powodzi jest aktualnie sporadyczne. Co należy podkreślić, **zagrożonych powodzią jest część terenów położonych wzdłuż wału przeciwpowodziowego biegnącego na odcinku ok. 2 km od ul. Legionów do Wierzbowej.** Zagrożenie obejmuje część zabudowań położonych pomiędzy Kamienną a Alejami Niepodległości (na wschód od linii kolejowej), **w tym zabudowania Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji.** W przypadku wystąpienia powodzi zagrożenie uszkodzeniem dotyczyć może również infrastruktury drogowej i kolejowej krzyżującej się z Kamienną, w tym dróg krajowych nr 7 i 42 oraz linii kolejowej.

Na odcinku Kamiennej od Skarżyska-Kamiennej do Marcinkowa, zagrożenie powodziowe jest marginalne i dotyczy wyłącznie możliwości punktowego przerwania linii kolejowej biegnącej wzdłuż Kamiennej. Zabudowa zarówno Marcinkowa Górnego jak i Marcinkowa położona jest poza zasięgiem ewentualnej powodzi. **Zagrożenie dotyczyć może przerwania mostu łączącego Marcinków z Marcinkowem Górnym.**

Zagrożony zalaniem przez wody powodziowe jest praktycznie cały pas terenu pomiędzy linią kolejową a drogą krajową nr 42 na odcinku od zalewu Wąchock do Zalewu Pasternik zlokalizowanego na przedmieściach Starachowic. Zagrożenie to jest ograniczane poprzez **jaz spiętrzający wodę na Zalewie Wąchock** mający za zadanie m.in. wstrzymać ewentualną falę powodziową. W przypadku wystąpienia powodzi, zagrożenie dotyczy przerwania ciągłości infrastruktury komunikacyjnej (w tym linii kolejowej i drogi krajowej nr 42) oraz uszkodzenia zabudowy, w tym zabytkowego klasztoru Cystersów w Wąchocku.

W jaz spiętrzający wodę wyposażony jest również Zalew Pasternik. Sprawność jego funkcjonowania jest niezwykle istotna – **w przypadku wystąpienia powodzi, zalaniu ulec może duża część zabudowy Starachowic, w tym mieszkaniowej i przemysłowej, zlokalizowanej pomiędzy drogą krajową nr 42 i linią kolejową.** Ewentualne zagrożenie dotyczyć może również uszkodzenia dróg i linii kolejowej.

Selen (mg/l); Srebro (mg/l); Tal (mg/l); Tytan (mg/l); Wanad (mg/l); Antymon (mg/l); Fluorki (mg/l); Beryl (mg/l); Kobalt (mg/l).

²⁴ Charakterystyka została oparta na mapach zagrożenia powodziowego opracowanych przez Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej. Źródło: <http://mapy.isok.gov.pl/imap/>

Na odcinku od Starachowic do Kunowa, zagrożenie powodzią jest minimalne. Przyczynia się do tego spiętrzający wodę **Zalew Brodzki**, skutecznie regulujący poziom wody w Kamiennej. Jedyne zagrożenie związane jest z ewentualnym punktowym zalaniem linii kolejowej oraz zalaniem części wsi Stawy Brodzkie. **Na terenie Kunowa, zagrożenie powodziowe dotyczy wyłącznie przerwania ciągłości drogi krajowej nr 9 oraz mostu na Kamiennej w ciągu ul. Warszawskiej.** Ewentualne zagrożenie może być również związane z wylaniem dopływu Kamiennej – Świśliny, która w przypadku powodzi może powodować zagrożenie dla wsi Nietulisko Małe.

Na odcinku od Kunowa do Ostrowca Świętokrzyskiego, zagrożenie powodziowe dotyczyć może pojedynczych zabudowań wsi Chmielów oraz mostu nad Kamienną. Dużo poważniejszym zagrożeniem jest **ryzyko przerwania linii kolejowej i drogi krajowej nr 9 w miejscu ich przecięcia się z Kamienną.** W miejscu tym rozpoczynają swój bieg **wały przeciwpowodziowe, które biegną wzdłuż Kamiennej na całej jej długości na terenie Ostrowca Świętokrzyskiego, skutecznie niwelując ryzyko powodzi.** **Wały powodziowe** kontynuują swój bieg do Ćmielowa, przy czym **nie stanowią one skutecznej ochrony dla zabudowy gminy Bodzechów. W szczególności narażone są tereny położone wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 755.** Od Ćmielowa do granicy OF TnK, zagrożenie ogranicza się do pojedynczych zabudowań.

Zagrożenie podtopieniami

Osobnym zagadnieniem względem zagrożenia powodziowego jest zagrożenie podtopieniami (czyli położenia zwierciadła wody podziemnej blisko powierzchni terenu, co skutkuje podmokłościami). **Strefa zagrożona podtopieniami na terenie OF TnK jest bezpośrednio związana z rzeką Kamienną²⁵.** Na terenie Skarżyska Kamiennej, obszar zagrożony wystąpieniem podtopień jest zbliżony do obszaru zagrożonego wystąpieniem powodzi – zagrożenie ogranicza się w dużej mierze do zabudowy zlokalizowanej pomiędzy aleją Niepodległości i Kamienną.

Ryzyko występowania lokalnych podtopień charakteryzuje znaczącą część wsi Marcinków oraz Wąchocka – w szczególności obszar położony pomiędzy linią kolejową a drogą krajową nr 42. **Strefa zagrożona podtopieniami pomiędzy linią kolejową a drogą krajową nr 42 ciągnie się aż do Zalewu Brodzkiego, obejmując m.in. Starachowice,** w których następuje jej nieznaczne rozszerzenie na północ od linii kolejowej. Poniżej Zalewu Brodzkiego strefa zagrożona podtopieniami znacząco się rozszerza obejmując m.in. miejscowości Brody, Nietulisko i znaczącą część Kunowa.

Szeroka na od 1,5 do 3 km strefa zagrożona lokalnymi podtopieniami ciągnie się od Ostrowca Świętokrzyskiego przez Bodzechów aż do Ćmielowa. Zagrożony obszar jest asymetryczny względem Kamiennej – zagrożona strefa jest szersza po południowej stronie Kamiennej. W ramach strefy zagrożonej podtopieniami znajdują się m.in. obszary przemysłowe w południowej części Ostrowca Świętokrzyskiego.

Poniżej Ćmielowa, strefa zagrożenia podtopieniami charakteryzuje się zmienną szerokością ograniczaną linią zabudowy wsi po obydwu stronach Kamiennej.

2.4 Potencjał turystyczny

Atrakcje turystyczne

OF TnK dysponuje szeregiem pomniejszych atrakcji turystycznych, których potencjał jest aktualnie w większości przypadków wykorzystywany w stopniu ograniczonym. Ich wykorzystanie w przyszłości będzie w dużej mierze uzależnione od współpracy i usieciowienia w ramach kompleksowej oferty turystycznej OF TnK.

²⁵ Źródło: <http://mapy.geoportal.gov.pl/imap/?locale=pl&gui=new&sessionID=370445>

Najpopularniejszą atrakcją turystyczną OF TnK, stanowiącą również znaczącą atrakcję turystyczną w skali Województwa Świętokrzyskiego, jest Bałtowski Kompleks Turystyczny. Potencjał Bałtowskiego Kompleksu Turystycznego był budowany de facto od podstaw. W 2001 r. w Bałtowie odkryte zostały skamieniałe tropy dinozaura. Na bazie wykorzystania tego odkrycia, w 2004 r., otwarto **JuraPark w Bałtowie**, który wskutek dużej popularności wśród turystów, przyczynił się do rozwoju **Bałtowskiego Kompleksu Turystycznego** o kolejne atrakcje. Aktualnie, w Bałtowie, oprócz JuraParku, w którym można zobaczyć prawie 100 modeli naturalnej wielkości dinozaurów, znajduje się także **Prehistoryczne Oceanarium**, gdzie prezentowane są trójwymiarowe rekonstrukcje wymarłych morskich gadów oraz **Zwierzyniec Bałtowski**, gdzie grupy turystów, z perspektywy autobusu, podziwiają wiele gatunków zwierząt, m.in. żubry, muflony i alpaki. Z kolei w zabytkowym młynie znajduje się żywa **ekspozycja tradycji młynarskich** oraz galeria lokalnego przedmiotu i rękodzieła. W sezonie zimowym, na pobliskim stoku działa **Stacja Narciarska Szwajcaria Bałtowska** z 6 trasami, o łącznej długości ok. 4 km. Ponadto w Bałtowie funkcjonuje ośrodek jazdy konnej **Kraina Koni**, **Park Rozrywki**, **Kino Emocji**, **Kolejka Rollercoaster** i **kąpielisko** wraz z wypożyczalnią sprzętu wodnego. Turyści mogą także uczestniczyć w **splywie tratwami** i wziąć udział w **questingu** (grze terenowej).²⁶ Oferta Bałtowskiego Kompleksu Turystycznego podlega ustawicznemu rozwojowi. Współpraca sieciowa zawiązana pomiędzy podmiotami tworzącymi ofertę Bałtowskiego Kompleksu Turystycznego doprowadziła do powstania Klastra „Szwajcaria Bałtowska” (patrz rozdz. 4.1. Przedsiębiorstwa. Klastry).

Najbardziej wyjątkową, unikatową w skali europejskiej, atrakcją OF TnK są **kopalnie krzemienia pasiastego z epoki neolitu w Krzemionkach** (Powiat Ostrowiecki), przy czym wykorzystanie ich potencjału turystycznego należy uznać aktualnie za ograniczone. Bardzo dobrze zachowane pole eksploatacyjne, odkryte w 1922 r., zlokalizowane jest na obszarze leśnym, który został objęty ochroną rezerwatową, nieopodal drogi wojewódzkiej nr 754, pomiędzy Ostrowcem Świętokrzyskim a Bałtowem. Zwiedzający kompleks kopalniany mogą przejść 3 niezależne trasy podziemne i odwiedzić pobliskie muzeum, dzięki czemu mogą doświadczyć możliwości technicznych i wiedzy ludzi żyjących w epoce kamienia. Ze względu na swoją unikatowość, kompleks kopalniany „Krzemionki” został ustanowiony przez Prezydenta RP **Pomnikiem Historii** – jedynym na terenie OF TnK.²⁷ Innym cennym zabytkiem czasów prehistorycznych jest **Rezerwat Archeologiczny „Rydno”**, który znajduje się w dolinie rzeki Kamiennej na pograniczu Powiatów Skarżyskiego i Starachowickiego. Został on utworzony w 1986 r., po odkryciach archeologicznych śladów obozowisk łowców jeleni kultury magdaleńskiej wraz z miejscami wydobywania i przetwarzania hematytu jako barwnika rytualnego. Na terenie rezerwatu corocznie odbywa się **„Piknik Archeologiczny Rydno”**, na którym prezentowana jest kultura paleolitu.²⁸ Z kolei w pobliskich Starachowicach cyklicznie odbywa się **festyn archeologiczny „Żelazne Korzenie”**, który tematycznie związany jest z epoką żelaza.²⁹

W latach 1960-1964 na rzece Kamiennej został zbudowany **Zalew Brody Iłżeckie** o powierzchni 260 ha. Oprócz przeznaczenia retencyjnego zalew pełni także funkcje turystyczne. Na jego południowym brzegu zlokalizowana jest przystań wodna. Pierwsze prace hydrotechniczne na Kamiennej miały miejsce już w XIX w., kiedy to realizowano tzw. **Staszicowski plan budowy „ciągłego zakładu fabryk żelaznych nad Kamienną”**. Wówczas na Kamiennej zbudowano kilka jazów spiętrzających – w tym

²⁶ http://www.wrota-swietokrzyskie.pl/dla_dzieci/-/asset_publisher/LD3c/content/stolica-polskiego-questingu?redirect=http%3A%2F%2Fwww.wrota-swietokrzyskie.pl%2Fdla_dzieci%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_LD3c%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_count%3D1

²⁷

http://www.nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Zabytki_w_Polsce/Pomniki_historii/Lista_miejsc/miejsce.php?ID=295

²⁸ <http://www.skarzysko.powiat.pl/powiat/o-powiecie/271-informacje-o-powiecie>

²⁹ <http://www.sejmik.kielce.pl/wojewodztwo/kalendarium/item/24902-piknik-archeologiczny-zelazne-korzenie>

jeden w Brodach. Cały system został zniszczony podczas powodzi w 1903 r., a zrekonstruowany **klascystyczny jaz w Brodach** został wkomponowany w nową zaporę. Innym obiektem pochodzącym z tamtego okresu industrializacji są **ruiny walcowni w Nietulisku Dużym**, która, wraz z towarzyszącym jej osiedlem przemysłowym, została zniszczona przez ten sam kataklizm.³⁰ Kilka kilometrów na południe od Zalewu Brody Iłżeckie, na rzece Świślinie, znajduje się **Zalew Wióry**, który wraz z kilkoma pomniejszych zalewami także służy celom rekreacyjnym i reguluje stosunki wodne w OF TnK. Został on otwarty w 2005 r. na terenie gmin Pawłów, Kunów i Waśniów, a jego powierzchnia wynosi 415 ha. Podczas prac związanych z budową zbiornika dokonano odkrycia **śladów gadów naczelnych** z okresu wczesnego triasu. Turyści mogą je podziwiać w specjalnie zabezpieczonych formacjach skalnych. Na rzece Kamiennej możliwe jest również uczestniczenie w **splywach kajakowych**. Najbardziej atrakcyjnym krajobrazowo odcinkiem Kamiennej jest jej fragment pomiędzy Ćmielowem a Pętkowicami. W Ćmielowie, nieopodal Kamiennej, znajdują się ponadto **ruiny zamku magnackiego** rodu Radziwiłłów wraz z fosą.³¹

Ćmielów słynie jednak przede wszystkim z produkcji cienkościennej **porcelany**, która jest tam wytwarzana od 1790 r. Funkcjonuje tam **Żywe Muzeum Porcelany** oraz **Centrum Porcelany Artystycznej**, w których odwiedzający mogą zapoznać się z całym procesem produkcji oraz obejrzeć współczesną kolekcję ćmielowskiej porcelany figuralnej, a w kawiarni „Leżąca Kotka” skosztować kawę podawaną w lokalnej zastawie.³² Na terenie OF TnK znajdują się także inne placówki o charakterze wystawienniczo-muzealnym. Takim miejscem jest **Biuro Wystaw Artystycznych w Ostrowcu Świętokrzyskim**, w którym wystawiane są ekspozycje sztuki współczesnej.³³ Ponadto na terenie OF TnK działają 3 duże muzea. Jednym z nich jest **Muzeum im. Orła Białego w Skarżysku-Kamiennej**, które jest drugim największym w Polsce muzeum gromadzącym historyczny sprzęt wojskowy³⁴. Drugim muzeum jest **Muzeum Przyrody i Techniki w Starachowicach**, w którym przede wszystkim prezentowane są dzieje hutnictwa oraz skamieniałe tropy dinozaurów.³⁵ Trzecim muzeum jest **Muzeum Historyczno-Archeologiczne w Ostrowcu Świętokrzyskim**.

Na terenie OF TnK znajduje się wiele obiektów sakralnych, reprezentujących różne style architektoniczne. Popularnym miejscem kultu religijnego jest **Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Kałkowie-Godowie**, które w trakcie roku odwiedza nawet kilkaset tysięcy pielgrzymów. Sanktuarium to powstało w latach 80. XX w. jako wotum wdzięczności za ocalenie Narodu Polskiego od ateizmu. W ramach kompleksu sanktuarium znajduje się kościół, Dom Pielgrzyma, Dom Męki Pańskiej, Dom Panoramy Świętokrzyskiej i Dom Jana Pawła II, a także Droga Krzyżowa, kończąca się na kamiennie-

³⁰ http://www.wrota-swietokrzyskie.pl/415/-/asset_publisher/OMRw/content/walcownia-w-nietulisku-duzym?redirect=http%3A%2F%2Fwww.wrota-swietokrzyskie.pl%2F415%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_OMRw%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_count%3D1

³¹ <http://swietokrzyskie.org.pl/warto-zobaczyc/zabytki/313-zamek-w-cmielow>

³² <http://turystyka.cmielow.com.pl/pl/11/strona/1/5/>

³³ <http://www.bwa.ostrowiec.pl/galeria.php>

³⁴ http://www.wrota-swietokrzyskie.pl/414/-/asset_publisher/Oty7/content/muzeum-im-orla-bialego?redirect=http%3A%2F%2Fwww.wrota-swietokrzyskie.pl%2F414%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_Oty7%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_count%3D1

³⁵ http://www.wrota-swietokrzyskie.pl/415/-/asset_publisher/OMRw/content/muzeum-przyrody-i-techniki?redirect=http%3A%2F%2Fwww.wrota-swietokrzyskie.pl%2F415%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_OMRw%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_count%3D1

betonowej **Golgocie** o wysokości 33 m.³⁶ Na terenie OF TnK znajdują się jeszcze 3 inne sanktuaria. Należą do nich: **Sanktuarium Matki Bożej Ostrobramskiej w Skarżysku-Kamiennej**,³⁷ a także **Sanktuarium Najświętszej Maryi Panny Saletyńskiej i Sanktuarium Bożego Miłosierdzia** (oba w Ostrowcu Świętokrzyskim).³⁸ Ponadto, ważnym zabytkiem architektury sakralnej na terenie OF TnK jest unikatowy XIII-wieczny **zespół klasztorny Opactwa Cystersów w Wąchocku**, który pomimo gotyckich i barokowych przebudów, jest jedną z najlepiej zachowanych świątyń romańskich w Polsce.³⁹ Inne wartościowe obiekty sakralne na terenie OF TnK to m.in. Kościół pw. św. Mikołaja w Szewnie (Gmina Bodzechów) wraz ze strzelistą kutą bramą prowadzącą do cmentarza, Kościół pw. św. Władysława w Kunowie wraz z dzwonnica i pobliskimi obiektami sztuki kamieniarskiej, Kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Grzegorzewicach (Gmina Waśniów) z romańską rotundą, Kościół pw. św. Wojciecha Biskupa i Męczennika w Mominie (Gmina Waśniów) oraz drewniana kaplica w Witosławskiej Górze (Gmina Waśniów).

Wąchock jest Polakom szerzej znany z **dowcipów** o sołtysie tej miejscowości. W związku z tym, w 2003 r., odsłonięto tam **Pomnik Sołtysa**, który w 2014 r. przeniesiono do zrewitalizowanej części miasta, gdzie wieńczy, prowadzącą do niego, **Aleję Dobrego Humoru**. W ramach wspomnianej alei umieszczono 33 żeliwne tablice z dowcipami o Wąchocku i jego sołtysie.⁴⁰ Co roku w Wąchocku odbywa się **Krajowy Zjazd i Turniej Sołtysów**, w ramach którego wręczana jest nagroda „Sołtys Roku”.⁴¹

Innym interesującym obiektem OF TnK jest, stojący tuż przy drodze wojewódzkiej nr 751, **wiatrak w Szwarszowicach** (Gmina Bodzechów). Jest to dobrze zachowany kamienny wiatrak typu holenderskiego, który pod koniec XIX w. został postawiony na planie koła o średnicy 7,5 m. Wewnątrz obiektu nadal znajduje się oryginalne wyposażenie, jakim są urządzenia transmisyjne i mielące, wialnia i młynek do suszenia ziarna.⁴² Z kolei w Bałtowie znajduje się **pałac rodziny książęcej Druckich-Lubeckich** wraz z pozostałościami założenia parkowego. W 2014 r. obiekt został przekazany prawowitym spadkobiercom, którzy zadeklarowali, że po remoncie będzie on służył miejscowej

³⁶ http://www.wrota-swietokrzyskie.pl/411/-/asset_publisher/M5hu/content/kalkow-godow-sanktuarium-matki-bozej-bolesnej-pani-swietokrzyskiej

³⁷ http://www.wrota-swietokrzyskie.pl/411/-/asset_publisher/M5hu/content/skarzysko-kamienna-sanktuarium-matki-bozej-ostrobramskiej?redirect=http%3A%2F%2Fwww.wrota-swietokrzyskie.pl%2F411%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_M5hu%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_count%3D1

³⁸ http://www.wrota-swietokrzyskie.pl/411/-/asset_publisher/M5hu/content/ostrowiec-sw-sanktuarium-najswietszej-maryi-panny-saletynskiej-i-sanktuarium-bozego-milosierdzia?redirect=http%3A%2F%2Fwww.wrota-swietokrzyskie.pl%2F411%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_M5hu%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_count%3D1

³⁹ http://www.wrota-swietokrzyskie.pl/412/-/asset_publisher/6uPQ/content/wachock-klasztor-cysterski-w-wachocku?redirect=http%3A%2F%2Fwww.wrota-swietokrzyskie.pl%2F412%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_6uPQ%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_count%3D1

⁴⁰ http://www.wachock.pl/a,1117,Odsloniecie_Pomnika_Soltysa_w_Alei_Humoru_relacja.html

⁴¹ http://wachock.pl/k,278,XVIII_Krajowy_Turniej_Soltysow_w_Wachocku.html

⁴² <http://swietokrzyskie.org.pl/warto-zobaczyc/ciekawe-miejsca/1188-szwarszowice-wiatrak>

społeczności.⁴³ Lokalną atrakcją turystyczną jest także **Starachowicka Kolej Wąskotorowa**, która w okresie od początku maja do początku października kursuje na odcinku Starachowice – Lipie.⁴⁴

Na terenie OF TnK znajdują się także obiekty sportowo-rekreacyjne. Do najważniejszych z nich należy, oddana do użytku w 2011 r., **hala sportowo-widowiskowa KSZO w Ostrowcu Świętokrzyskim**, w której mogą zasiąść nawet 3794 osoby. W bezpośrednim sąsiedztwie hali zlokalizowany jest **Miejski Stadion Sportowy KSZO**, który posiada trybuny na 8 500 miejsc. Z kolei w Starachowicach i w Skarżysku-Kamiennej znajdują się stadiony piłkarsko-lekkoatletyczne, ale w przeciwieństwie do stadionu w Ostrowcu Świętokrzyskim nie są to obiekty zmodernizowane. W Starachowicach znajduje się strzelnica sportowa, którą prowadzi stowarzyszenie „Świt”. Jest to jedyny w środkowo-wschodniej Polsce obiekt, na którym można trenować wszystkie konkurencje przewidziane przepisami Międzynarodowej Unii Strzeleckiej i Polskiego Związku Strzelectwa Sportowego. Dzięki temu, na starachowickiej strzelnicy odbywają się zawody strzeleckie rangi europejskiej.⁴⁵ Natomiast w Skarżysku-Kamiennej znajduje się jedyne profesjonalne kryte lodowisko hokejowe w Województwie Świętokrzyskim. Z kolei w okresie letnim, w Ostrowcu Świętokrzyskim mieszkańców przyciąga ośrodek rekreacyjny „Gutwin”, który oferuje infrastrukturę w postaci dużego kąpieliska wraz z wypożyczalnią sprzętu wodnego, boiskiem do plażowej piłki siatkowej oraz parku linowego.⁴⁶

Na terenie OF TnK często spotykane jest **krasowe ukształtowanie terenu**. Jednym z najbardziej atrakcyjnych tego typu miejsc jest **wąwóz lessowy w Udziecowie** (Gmina Kunów). Spośród lokalnych atrakcji przyrodniczych wymienić można również m.in. inne wąwozy, np. Wąwóz w Skałach – Gmina Waśniów, oraz gołoborza i głazowiska, które znajdują się w południowej części Gminy Waśniów, położonej w granicach **Jeleniowskiego Parku Krajobrazowego**, obejmującego wschodnią część Gór Świętokrzyskich (Pasma Jeleniowskie). Na terenie OF TnK położone są również fragmenty innych parków krajobrazowych: **Sieradowickiego Parku Krajobrazowego** oraz **Suchedniowsko-Oblęgorskiego Parku Krajobrazowego**.

Wiele atrakcji turystycznych znajduje się również w sąsiedztwie OF TnK. Należy do nich chociażby pobliski Świętokrzyski Park Narodowy, w którym znajdują się unikatowe gołoborza oraz pobenedyktynski **klasztor z Relikwiami Drzewa Krzyża Świętego**. Popularnymi atrakcjami przyrodniczymi są **Dąb Bartek** i **Jaskinia Raj**. Turyści chętnie odwiedzają także **Zamek Krzyżtopór w Ujeździe** oraz **Zamek Królewski w Chęcinach**. Z kolei **Park Rozrywki i Miniatur Sabat Krajno** jest największym w okolicy konkurentem Bałtowskiego Kompleksu Turystycznego. Największym regionalnym generatorem ruchu turystycznego są **Kielce** – znaczący ośrodek kulturalny, ekonomiczny i edukacyjny regionu, a także **centrum wystawienniczo-targowe**, przez cały rok przyciągające wielu odwiedzających. Wśród pozostałych atrakcji turystycznych sąsiadujących z OF TnK wymienić należy również **Sandomierz**, w ramach którego główną atrakcją jest historyczne Stare Miasto.

Baza noclegowa i ruch turystyczny

Obecnie na terenie OF TnK funkcjonuje 14 obiektów hotelowych (Powiat Ostrowiecki – 6, Powiat Skarżyski – 5, Powiat Starachowicki – 3). **Baza noclegowa OF TnK**

koncentruje się w miastach powiatowych w różnym stopniu. Koncentracja ta jest najwyższa w Powiecie Starachowickim - w 2014 r. w Starachowicach znajdowało się 319 z 347 miejsc noclegowych powiatu. Koncentracja ta od 2004 r. była względnie stała. Rozwój bazy noclegowej był związany wyłącznie ze Starachowicami, przy czym wzrost liczby dostępnych miejsc noclegowej był obserwowany w latach 2005-2008.

⁴³ <http://www.ostrowiec.starostwo.gov.pl/index.php/menu-glowne-2/aktualnosci-2/328-palac-w-baltowie-wrocil-do-druckich-lubeckich>

⁴⁴ <http://skw.org.pl/>

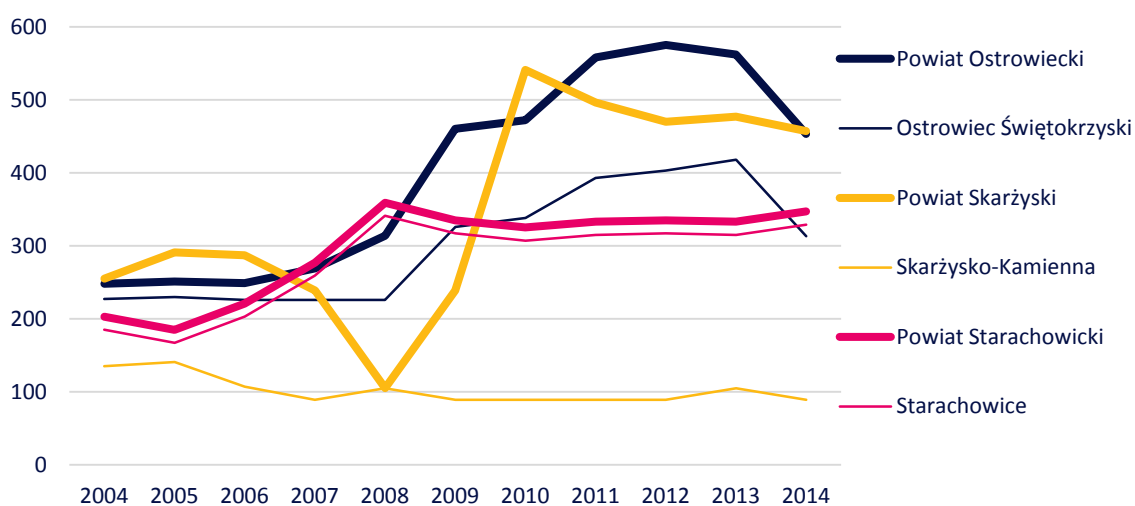
⁴⁵ <http://strzelnica-starachowice.pl/o-nas/>

⁴⁶ <http://www.mosir.ostrowiec.pl/o-nas-mainmenu-66/or-rekreac-gutwin-mainmenu-91.html>

W przypadku Powiatu Ostrowieckiego, koncentracja w mieście powiatowym była niższa, na co wpływ ma **rozwój turystyczny Bałtowa** – na 453 miejsca noclegowe dostępne w 2014 r. w powiecie, 313 znajdowało się w Ostrowcu Świętokrzyskim. Obecny stopień koncentracji miejsc noclegowych w Ostrowcu Świętokrzyskim jest efektem zmiany, która nastąpiła po 2006 r. Niemal pełna koncentracja obserwowana w 2006 r. w następnych latach zaczęła się stopniowo ograniczać, na co wpływ miał rozwój bazy noclegowej w pozostałych gminach, w tym w Bałtowie. Maksimum liczby miejsc noclegowych zostało osiągnięte w 2012 r.

W Powiecie Skarżyskim baza noclegowa miasta powiatowego stanowiła w 2014 r. zaledwie 89 miejsc noclegowych z ogółu 457 dostępnych w powiecie. Powiat ten cechował się najwyższą zmiennością dynamiki liczby miejsc noclegowych. Względnie stałej bazie Skarżyska-Kamiennej (ok. 100 miejsc) towarzyszył dynamiczny rozwój bazy na terenie innych gmin, w tym w Suchedniów – z 0 w 2008r. do ok. 400 w latach 2010-2014. **Na rozwój bazy noclegowej w Suchedniowie znaczący wpływ ma rozwój funkcji targowo-wystawienniczej w Kielcach.**

Rys. 17 Liczba miejsc noclegowych w obiektach hotelowych

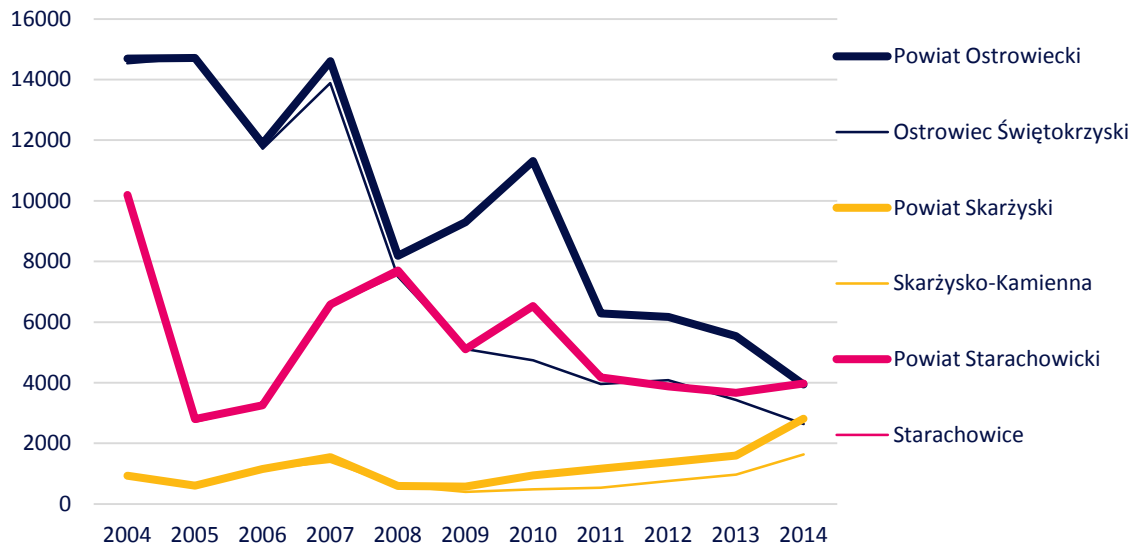

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Liczba noclegów udzielonych turystom krajowym odwiedzającym OF TnK w 2014 r. wyniosła 85 678. Zarówno **dynamika liczby turystów krajowych jak i ich koncentracja w poszczególnych powiatach i miastach powiatowych była zbieżna z liczbą dostępnych miejsc hotelowych**. Udział liczby noclegów udzielonych turystom krajowym wyniósł 37,3% w Powiecie Skarżyskim (z czego 31,5% w Skarżysku-Kamiennej), 35,2% w Powiecie Ostrowieckim (z czego 74,5% w Ostrowcu Świętokrzyskim) oraz 27,5% w Powiecie Starachowickim (z czego 96,2% w Starachowicach).

Liczba turystów zagranicznych korzystających z bazy noclegowej w OF TnK wyniosła w 2014 r. 10 732. Ich liczba w ramach poszczególnych powiatów była do siebie zbliżona (po ok. 3-4 tys.). Należy przy tym zauważyć, że w przeciwieństwie do ogólnopolskich tendencji, w ostatnich latach ich liczba na obszarze OF TnK znacząco spadła - z ponad 25 817 w 2004 r. do poziomu 10 732 w 2014 r. Spadek tej wartości dotyczył przede wszystkim Powiatu Ostrowieckiego (ponad 3-krotny) oraz w mniejszym stopniu Powiatu Starachowickiego (ok. 2,5-krotny). W Powiecie Skarżyskim zanotowano nieznaczny wzrost liczby noclegów turystów zagranicznych, przy czym wartość ta względem pozostałych powiatów utrzymywała się na najniższym poziomie. **Turyści zagraniczni niemal wyłącznie korzystają z noclegów w miastach powiatowych.** Jedynym wyjątkiem jest Powiat Ostrowiecki, w którym od 2008 r. turyści zagraniczni korzystali również z bazy hotelowej poza Ostrowcem Świętokrzyskim.

Rys. 18 Liczba noclegów udzielonych zagranicznym turystom

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

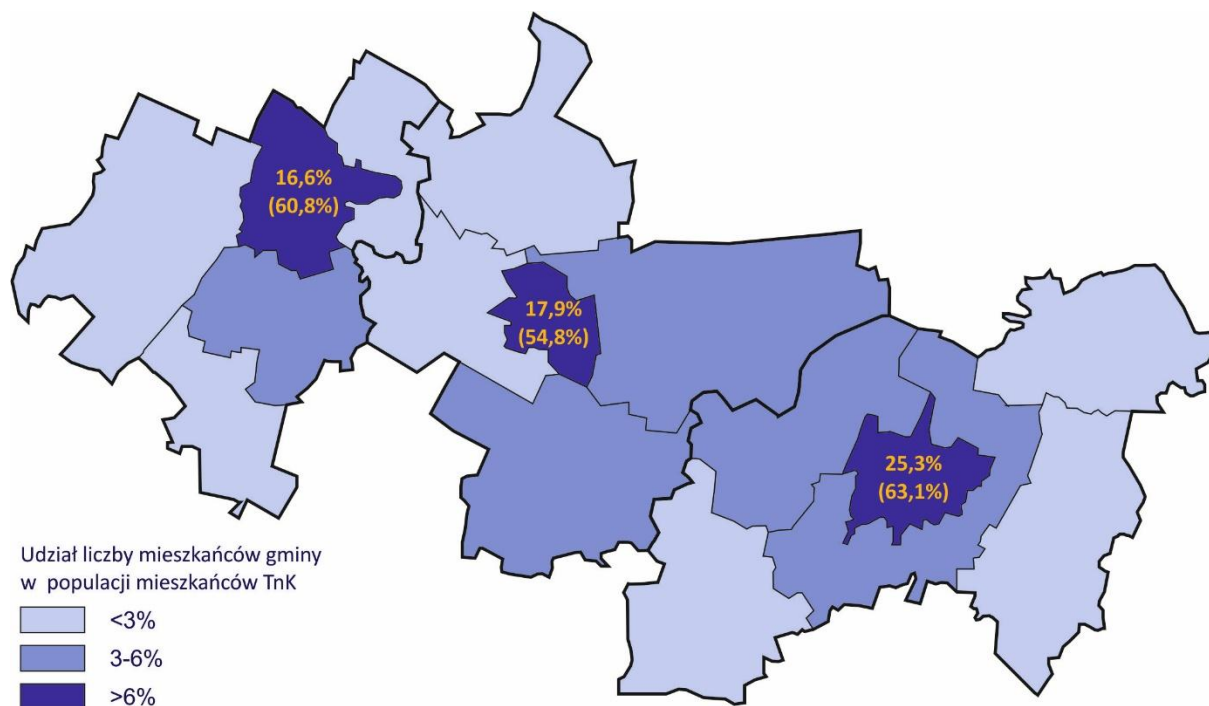
3 Ludność

3.1 Demografia

Liczba i struktura przestrzenna ludności

W 2014 r. na terenie OF TnK mieszkało 283 865 mieszkańców, co stanowiło **22,5% populacji mieszkańców Województwa Świętokrzyskiego**. Dla porównania, udział ten był wyższy niż w przypadku Kielc, w których mieszkało 15,7% ogółu mieszkańców województwa. **Ludność OF TnK koncentruje się w miastach**, w których mieszkało 59,8% mieszkańców. Najliczniejszym, pod względem liczby ludności, miastem OF TnK jest Ostrowiec Świętokrzyski, w którym mieszkało 71 728 osób. W pozostałych miastach powiatowych – Starachowicach i Skarżysku-Kamiennej mieszkało odpowiednio 50 679 i 47 212 mieszkańców. Wśród pozostałych gmin OF TnK, próg 4% udziału liczby mieszkańców w populacji mieszkańców OF TnK przekroczyły gmina wiejska Pawłów w Powiecie Starachowickim (15 332 mieszkańców) oraz gmina wiejska Bodzechów w Powiecie Ostrowieckim (13 679 mieszkańców).

Rys. 19 Struktura przestrzenna ludności OF TnK w 2014 r.

30,5% Udział liczby mieszkańców gminy w populacji mieszkańców TnK

(75,3%) Udział liczby mieszkańców gminy w populacji mieszkańców danego powiatu

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

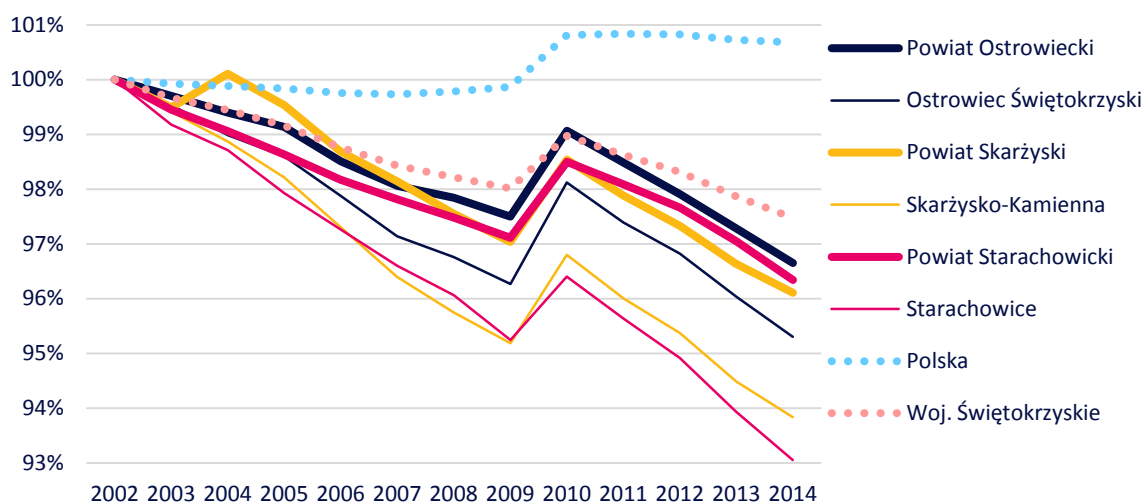
Dynamika liczby ludności

Zgodnie z trendem obserwowanym w Województwie Świętokrzyskim, **liczba mieszkańców OF TnK w latach 2002-2014 systematycznie spadała** (jedynym zaobserwowanym wyjątkiem był 2010 r.). Uwzględniając fakt, że liczba mieszkańców Polski, w analizowanym okresie, utrzymywała się na względnie stałym poziomie, świadczy to o malejącej konkurencyjności regionu względem mieszkańców i ich utrzymującym się odpływie.

Dynamika spadku liczby ludności OF TnK była w analizowanym okresie wyższa niż średnia Województwa Świętokrzyskiego. Względem 2002 r., liczba mieszkańców OF TnK w 2014 r.

zmniejszyła się o 10 595. Tempo spadku liczby ludności w poszczególnych powiatach OF TnK było do siebie zbliżone. **Znacząco wyższą dynamiką charakteryzowały się miasta powiatowe.** Względem 2002 r. liczba ludności w 2014 r. zmniejszyła się w Ostrowcu Świętokrzyskim o 4,7%, Skarżysku-Kamiennej o 6,2%, Starachowicach o 6,9%. Obserwowany **spadek liczby ludności w OF TnK ma charakter trwały a jego skalę należy uznać za znaczącą.** Jedną z głównych jego przyczyn jest słaby rozwój gospodarczy oraz powiązane z nim problemy takie jak m.in. bezrobocie i niski poziom wynagrodzeń. Postępowanie spadku liczby ludności OF TnK może przyczynić się do stymulowania szeregu niekorzystnych zmian społeczno-gospodarczych skutkujących obniżeniem rangi OF TnK oraz traceniem poszczególnych jego funkcji. Należy mieć jednak na uwadze, że **proces odpływu ludności z mniejszych miast do głównych aglomeracji kraju, w tym Warszawy, jest zjawiskiem powszechnym** wynikającym z globalnych tendencji. Uwarunkowania lokalne w większości wypadków, nie decydują o fakcie wystąpienia tego zjawiska a o jego skali.

Rys. 20 Dynamika liczby ludności względem 2002 r. (wartość dla roku 2002 =100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Na ubytek liczby ludności OF TnK wpływ ma zarówno utrzymujący się ujemny przyrost naturalny jak i ujemne saldo migracji. Ujemny przyrost naturalny⁴⁷ w OF TnK utrzymywał się w każdym roku z analizowanego okresu 2002-2014. Było to zgodne z trendem obserwowanym w Województwie Świętokrzyskim, jednak skala tego zjawiska była znacząco większa. Łącznie, **w okresie 2002-2014, liczba zgonów w OF TnK była wyższa od liczby urodzeń o 9 320**, przy czym liczba ta dla Powiatu Ostrowieckiego wyniosła 4 017, dla Powiat Skarżyskiego – 3 231, dla Powiatu Starachowickiego – 2 072.

Analogicznie prezentują się dane dotyczące salda migracji⁴⁸ OF TnK. **Saldo migracji OF TnK było ujemne przez cały przeanalizowany okres.** Również i w tym wypadku, jest to zgodne z trendem regionalnym, przy czym skala zjawiska jest znacząco wyższa. W latach 2002-2014 w każdym roku średnio 824 osób więcej odpływało niż napływało do OF TnK. Należy przy tym zaznaczyć, że za **wartość salda migracji w znaczącej mierze odpowiadają miasta powiatowe**, w przypadku których saldo migracji było mniejsze niż w przypadku ogółu gmin OF TnK. Łączne saldo migracji miast powiatowych OF TnK wyniosło w analizowanym okresie -10 872 przy wartości charakteryzującej ogół gmin OF TnK wynoszącej -10 715. Nieduża różnica pomiędzy saldem migracji miast powiatowych OF TnK a saldem migracji ogółu gmin OF TnK świadczy o **stosunkowo ograniczonej migracji wewnątrz**

⁴⁷ Przyrost naturalny - różnica pomiędzy liczbą urodzeń i zgonów

⁴⁸ Saldo migracji - różnica pomiędzy napływem a odpływem ludności

OF TnK. Dodatnie saldo migracji w analizowanym okresie zostało zaobserwowane jedynie w trzech gminach: Brody (+79) w Powiecie Starachowickim oraz Kunów (+55) i Bodzechów (+769) w Powiecie Ostrowieckim. Jedyną **gminą na terenie której obserwowany jest czytelny proces suburbanizacji jest podmiejska**, względem Ostrowca Świętokrzyskiego, **gmina wiejska Bodzechów**.

Struktura wiekowa ludności

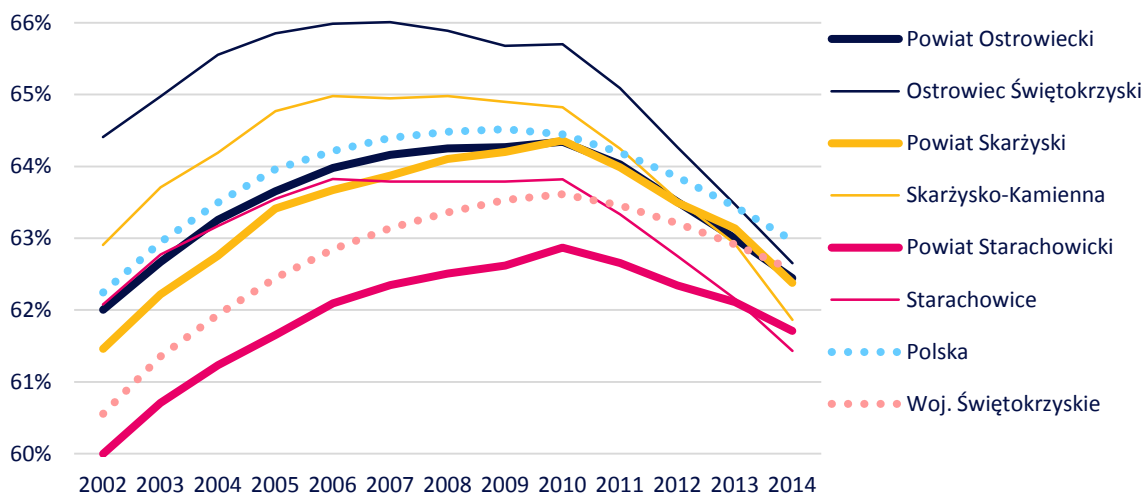
Udział osób w wieku produkcyjnym (18-64 lata) w populacji OF TnK wyniósł w 2014 r. 62,2% i **był niższy zarówno od średniej wartości regionalnej (62,6%) jak i krajowej (63,0%)**. W ramach OF TnK, najniższym udziałem charakteryzował się Powiat Starachowicki.

W jego przypadku analizowana wartość wyniosła 61,7%, przy wartości charakteryzującej Powiat Ostrowiecki i Skarżyski wynoszącej 62,4%.

W okresie 2002-2014 zmiana udziału liczby ludności w wieku produkcyjnym w populacji OF TnK wpisywała się w krajowy i regionalny trend, zgodnie z którym **wartość ta rosła do 2010 r. a następnie zaczęła się stopniowo obniżać**. Trend ten był związany z procesem wchodzenia na rynek pracy pokolenia związanego z wyżem demograficznym lat 80'.

Udział liczby ludności w wieku produkcyjnym w populacji miast powiatowych OF TnK do 2010 r. utrzymywał się na poziomie ok. 1%-2% wyższym od wartości charakteryzującej poszczególne powiaty. **Po 2010 r., dynamika spadku analizowanej wartości była w przypadku miast powiatowych znacząco wyższa niż wynikałoby to z ogólnokrajowego trendu**. Skutkiem tego, różnica pomiędzy wartością charakteryzującą miasta powiatowe i powiaty systematycznie malała, zrównując się w przypadku Powiatu Starachowickiego i Powiatu Skarżyskiego w 2013 r. oraz w 2014 r. w przypadku Powiatu Ostrowieckiego. Zjawisko to świadczy o **odpływie ludności w wieku produkcyjnym, w tym ludności młodej, wchodzącej na rynek pracy, z miast powiatowych OF TnK**. Należy zakładać, że kierunek tej zmiany w najbliższych latach będzie stały - udział liczby ludności w wieku produkcyjnym w miastach powiatowych OF TnK będzie się obniżał w tempie wyższym niż będzie to miało miejsce w skali województwa i kraju.

Rys. 21 Udział liczby ludności w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności

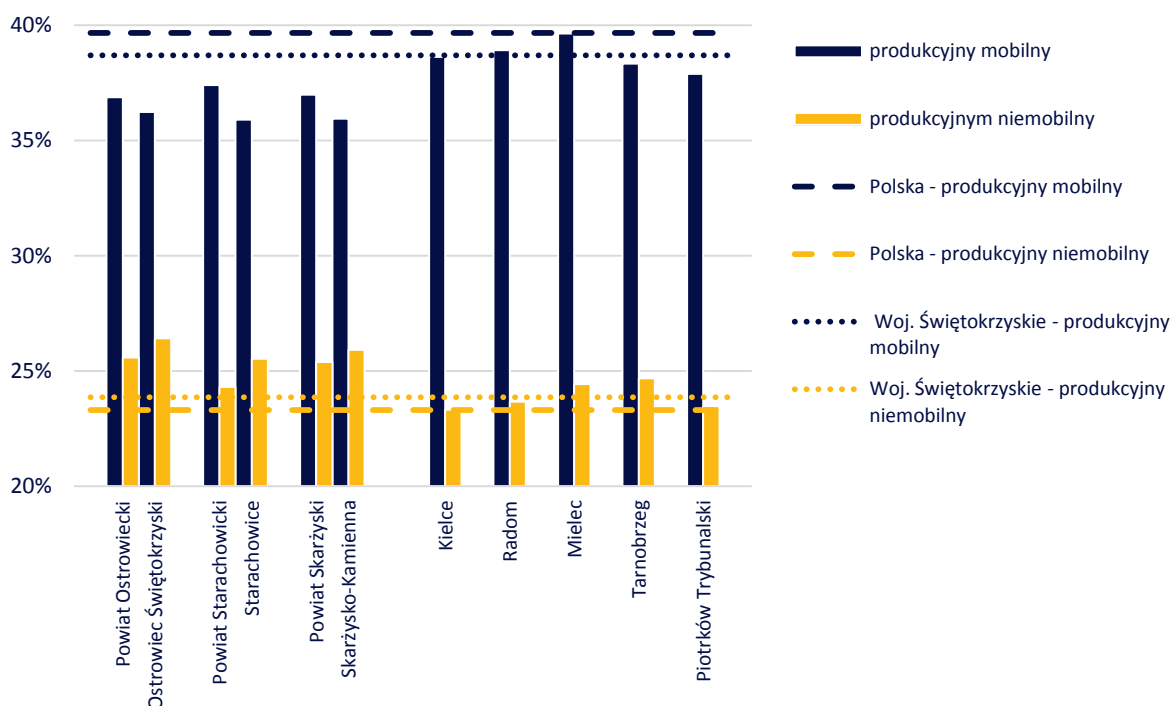

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Proces starzenia się społeczeństwa jest zjawiskiem powszechnym w skali całego kraju. W przypadku OF TnK uwagę należy jednak zwrócić na czytelne starzenie się ludności w wieku produkcyjnym. Udział liczby ludności w wieku produkcyjnym mobilnym (18-44 lata) w przypadku zarówno powiatów jak i miast powiatowych OF TnK jest znacząco niższy zarówno od średniej regionalnej jak i krajowej. Z drugiej strony, udział liczby ludności w wieku produkcyjnym niemobilnym (45-64 lata) w OF TnK jest wyższy od wartości przeciętnych. Należy przy tym zauważyć, że zaobserwowany **proces starzenia się**

ludności w wieku produkcyjnym jest zjawiskiem specyficznym dla OF TnK, w tym w szczególności miast powiatowych OF TnK. Zarówno udział ludności w wieku produkcyjnym mobilnym jak i niemobilnym w przypadku analizowanych miast konkurencyjnych OF TnK pozostaje zbliżony do średnich wartości ogólnokrajowych. Proces ten jest związany ze wskazanym powyżej **odpływem z miast powiatowych OF TnK ludności wchodzącej na rynek pracy**.

Rys. 22 Udział liczby ludności w wieku produkcyjnym mobilnym i niemobilnym w ogólnej liczbie ludności w 2014 r.

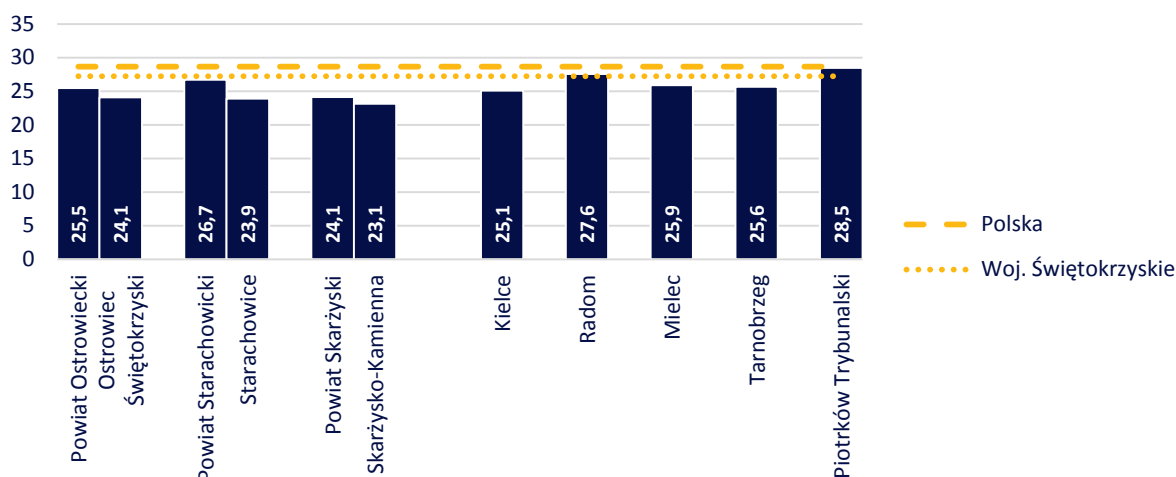
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

O postępującym procesie starzenia się społeczeństwa OF TnK świadczy również udział w populacji liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym. Liczba mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym przypadająca na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym w OF TnK w 2014 r. była niższa zarówno od średniej wartości regionalnej jak i krajowej. Najniższymi wartościami charakteryzowały się miasta powiatowe, w których wartość tego wskaźnika wyniosła od 23,1 dla Skarżyska-Kamiennej do 24,1 dla Ostrowca Świętokrzyskiego. Należy przy tym zaznaczyć, że wartości charakteryzujące miasta powiatowe OF TnK były niższe od wartości zaobserwowanych w przypadku przeanalizowanych miast konkurencyjnych.

Liczba osób w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym była w OF TnK wyższa od wartości średnich (krajowej i regionalnej), przy czym najwyższymi wartościami cechowały się miasta powiatowe. Również i w tym wypadku, wartości charakteryzujące analizowane miasta konkurencyjne były korzystniejsze. Jedynym wyjątkiem były Kielce, w przypadku których na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2014 r. przypadało 36,4 osób w wieku poprodukcyjnym, co stanowiło wartość zawierającą się w przedziale 35,5-38,9 charakteryzującym miasta powiatowe OF TnK.

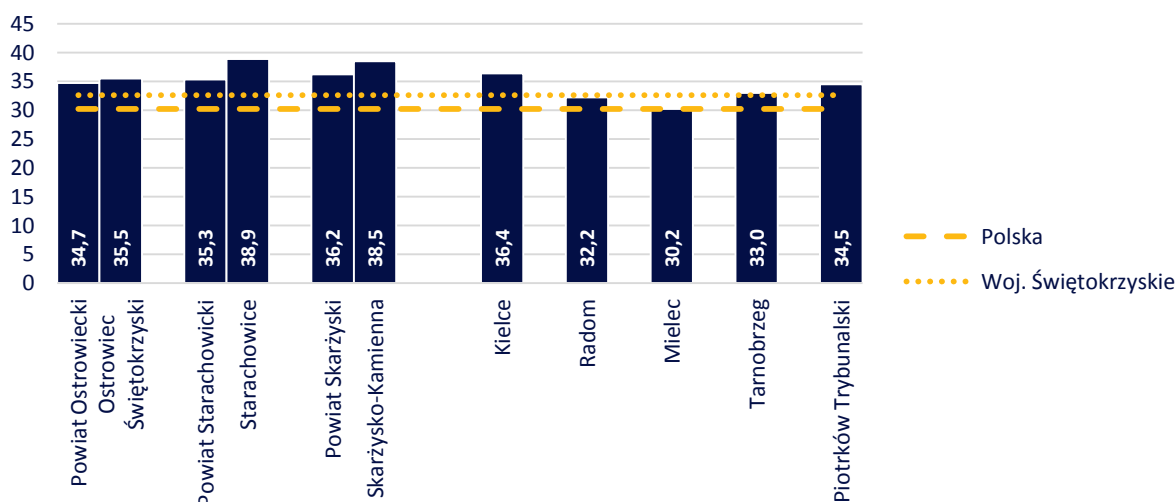
Postępujące starzenie się społeczeństwa stanowi istotne zagrożenie dla rozwoju OF TnK w przyszłości. Do najważniejszych konsekwencji tego procesu zaliczyć należy m.in. **zmniejszenie się dostępności kapitału ludzkiego** (siły roboczej) oraz powiązane z tym ograniczanie wpływów budżetowych samorządów OF TnK przy jednoczesnym wzroście wydatków wynikających ze wzrostu udziału liczby ludności w wieku poprodukcyjnym.

Rys. 23 Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Rys. 24 Liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2014 r.

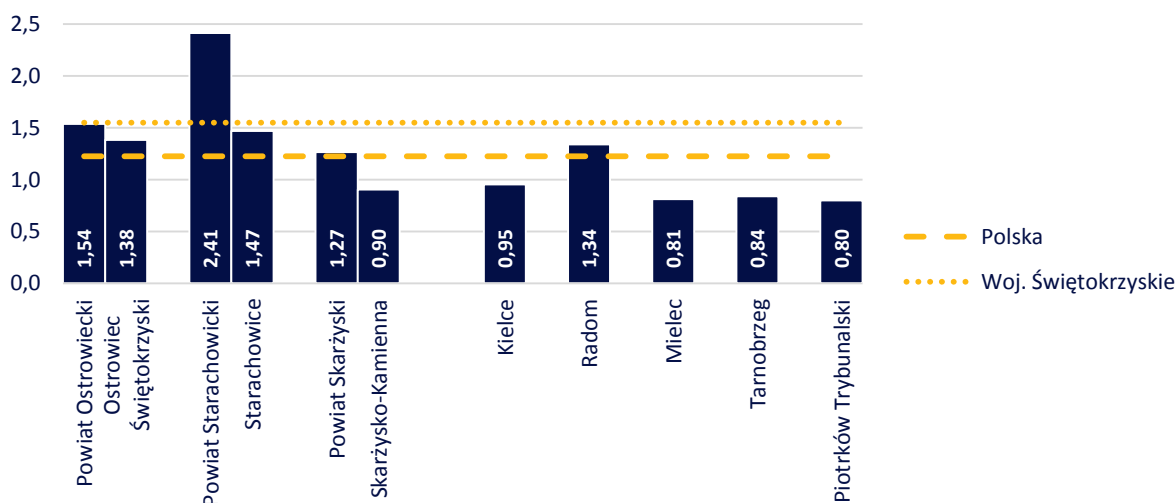
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

3.2 Edukacja

Przedszkola

W 2014 r. przedszkola funkcjonowały we wszystkich gminach OF TnK z wyłączeniem gminy Pawłów. Więcej niż jedno przedszkole działalność prowadziło w gminach Brody, Mirzec, Ćmielów (po 2), Bodzechów (5) oraz w miastach powiatowych: Starachowice (9), Ostrowiec Świętokrzyski (12) oraz Skarżysko-Kamienna (14). **Najwyższą dostępnością przedszkoli**, mierzoną liczbą dzieci w wieku 3-5 lat przypadających na jedno miejsce w przedszkolu, w 2014 r. **charakteryzowało się Skarżysko-Kamienna**. Spośród innych gmin dostępnością wyższą niż średnia krajowa charakteryzowała się jedynie gmina Bodzechów. **Dostępność miejsc w przedszkolu w przypadku Starachowic i Ostrowca Świętokrzyskiego należy uznać za ograniczoną** – liczba dzieci przypadających na 1 miejsce była blisko dwukrotnie wyższa niż w przypadku Mielca, Tarnobrzega i Piotrkowa Trybunalskiego.

Rys. 25 Liczba dzieci w wieku 3-5 lat przypadająca na 1 miejsce w przedszkolu w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Szkoły podstawowe

Liczba funkcjonujących na terenie OF TnK szkół podstawowych wyniosła w 2014 r. 109⁴⁹, z czego 40 na terenie miast powiatowych (Ostrowiec Świętokrzyski – 16;

Skarżysko-Kamienna – 14; Starachowice – 10). **Szkoły podstawowe na terenie OF TnK charakteryzują się relatywnie dużym stopniem rozproszenia przestrzennego.** Mniej niż 4 szkoły podstawowe posiadało jedynie 5 gmin: gminy Bałtów (2) i Ćmielów (3); gminy łączna (3) i Suchedniów (3) oraz gmina Wąchock (3).

Liczba szkół podstawowych na terenie miast powiatowych od 2005 r. pozostała na niezmiennym poziomie w przypadku Skarżyska-Kamiennej i Starachowic oraz wzrosła o 2 w Ostrowcu Świętokrzyskim. **Spadek liczby działających szkół podstawowych był szczególnie widoczny w przypadku gmin Powiatu Ostrowieckiego,** w ramach którego działalność w analizowanym okresie zakończyło łącznie 8 szkół: 2 w gminie Bałtów, 3 w gminie Ćmielów i 2 w gminie Kunów. Poza Powiatem Ostrowieckim, spadek liczby szkół podstawowych został zaobserwowany w gminie łączna w Powiecie Skarżyskim oraz gminie Pawłów w Powiecie Starachowickim.

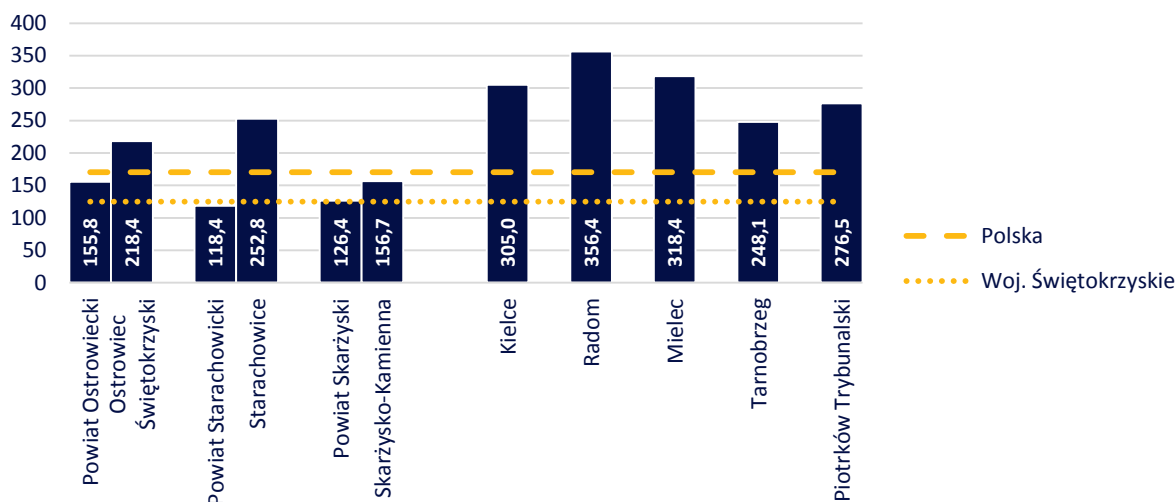
Liczba uczniów szkół podstawowych OF TnK wyniosła w 2014 r. 14 521, co stanowiło 20,5% ogółu uczniów Województwa Świętokrzyskiego. **W ramach OF TnK uczniowie koncentrowali się w miastach powiatowych** – do szkół zlokalizowanych w Starachowicach, Skarżysku-Kamiennej i Ostrowcu Świętokrzyskim uczęszczało łącznie 56,6% uczniów OF TnK.

Dostępność szkół może być mierzona m.in. poprzez liczbę uczniów przypadających na 1 szkołę jak również poprzez liczbę uczniów przypadających na 1 nauczyciela. W obydwu przypadkach wartość powyższych wskaźników jest odwrotnie proporcjonalna do dostępności szkół – im więcej uczniów przypada na 1 szkołę lub 1 nauczyciela tym dostępność szkół jest niższa. Liczba uczniów uczących się w poszczególnych szkołach podstawowych w powiatach OF TnK wynosiła w 2014 r. średnio od 118,4 w Powiecie Starachowickim do 155,8 w Powiecie Ostrowieckim. Wartości te były niższe od średniej wartości krajowej wynoszącej 170,5. W przypadku miast powiatowych, wartość ta była ponadprzeciętna w skali kraju w przypadku Ostrowca Świętokrzyskiego oraz Starachowic, przy czym na tle przeanalizowanych miast konkurencyjnych, dostępność tą należy określić jako korzystną.

⁴⁹ W niniejszym podrozdziale analizie poddane zostały szkoły podstawowe dla młodzieży.

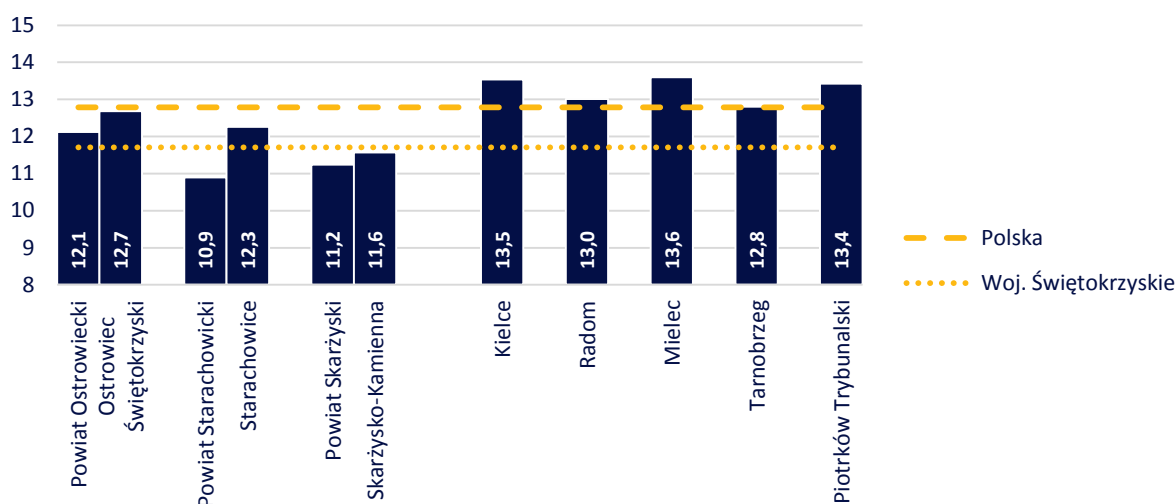
Niższa od średniej wartości krajowej, w przypadku szkół podstawowych OF TnK, była również liczba uczniów przypadających na 1 nauczyciela⁵⁰. Wartość ta była niższa od średniej wartości krajowej zarówno w powiatach jak i miastach powiatowych OF TnK. Również i w tym wypadku dostępność szkół podstawowych w miastach powiatowych OF TnK jest wyższa niż ma to miejsce w przeanalizowanych miastach konkurencyjnych.

Rys. 26 Liczba uczniów przypadających na 1 szkołę podstawową w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Rys. 27 Liczba uczniów przypadających na 1 nauczyciela w szkole podstawowej w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Gimnazja

W 2014 r. w gminach OF TnK funkcjonowało łącznie 50 gimnazjów⁵¹, z czego 30 stanowiły gimnazja działające na terenie miast powiatowych (Ostrowiec Świętokrzyski – 12; Skarżysko-Kamienna – 10; Starachowice – 8). Dostęp do więcej niż jednego gimnazjum, oprócz miast powiatowych, zapewniały gminy Bodzechów (2), Waśniów (2) i Ćmielów (2) w Powiecie Ostrowieckim oraz gminy Brody (2) i Pawłów (2) w Powiecie Starachowickim. Liczba gimnazjów na terenie OF TnK

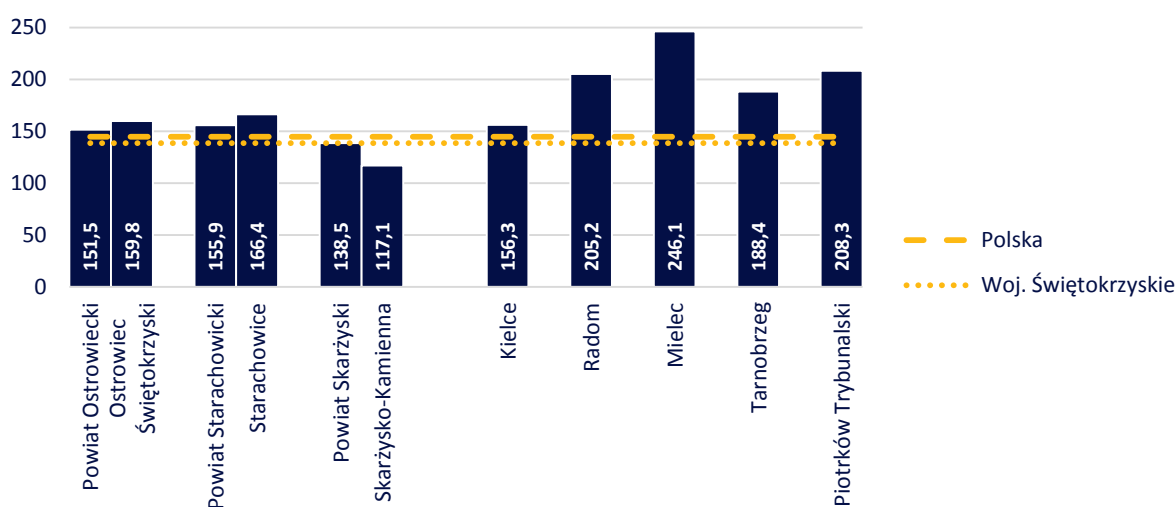
⁵⁰ 1 nauczyciel jest w tym wypadku rozumiany jako 1 pełny etat

od 2005 r. była względnie stała - zwiększyła się o 3 (2 w Ostrowcu Świętokrzyskim i 1 w Starachowicach).

W 2014 r. do gimnazjów na terenie OF TnK uczęszczało łącznie 7 463 uczniów, co stanowiło 20,8% ogółu uczniów gimnazjów Województwa Świętokrzyskiego. W ramach OF TnK, 59,2% **uczniów gimnazjów koncentrowało się w miastach powiatowych**.

Dostępność gimnazjów, mierzona liczbą uczniów przypadających na 1 szkołę była najwyższa w Skarżysku-Kamiennej i wyniosła 117,1. W pozostałych miastach powiatowych i powiatach OF TnK, wartość ta była zbliżona do średnich wartości regionalnej i krajowej wynoszących odpowiednio 138,5 oraz 144,8. Ponadprzeciętna dostępność gimnazjów w Skarżysku-Kamiennej przejawiała się również niską liczbą uczniów przypadających na 1 nauczyciela – 9,5⁵². Należy przy tym zaznaczyć, że w tym wypadku wartościami niższymi od średniej wartości krajowej cechowały się zarówno pozostałe miasta powiatowe jak i powiaty OF TnK.

Rys. 28 Liczba uczniów przypadających na 1 gimnazjum w 2014 r.

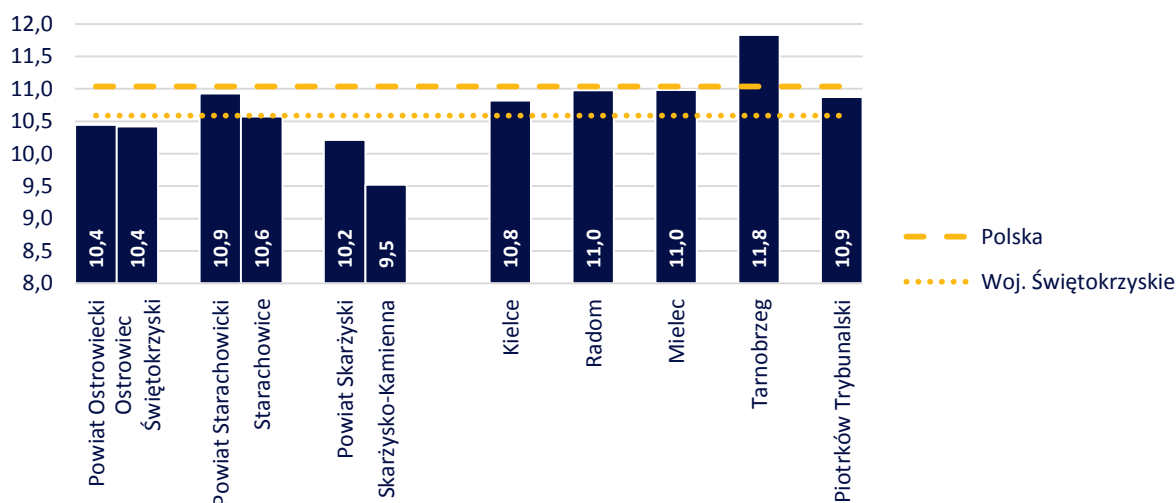

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

⁵¹ W niniejszym podrozdziale analizie poddane zostały gimnazja dla młodzieży.

⁵² 1 nauczyciel jest w tym wypadku rozumiany jako 1 pełny etat

Rys. 29 Liczba uczniów przypadających na 1 nauczyciela w gimnazjum w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

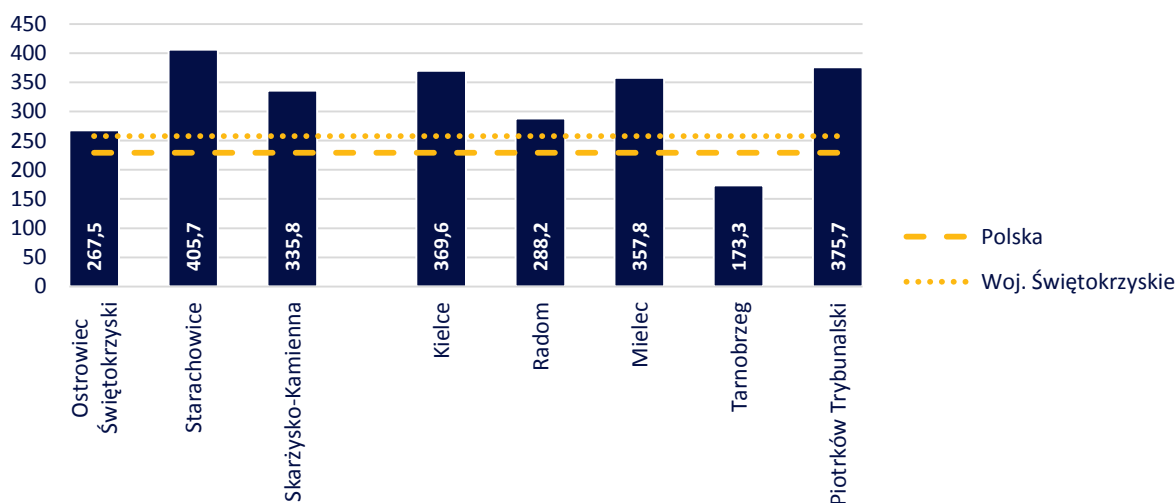
Licea ogólnokształcące

W 2014 r. na terenie OF TnK funkcjonowało 12 liceów ogólnokształcących dla młodzieży (LO)⁵³. Ich liczba w ostatnich latach uległa znaczącemu obniżeniu – względem 2005 r. zmalała o 7. **Licea ogólnokształcące OF TnK koncentrują się wyłącznie w miastach powiatowych.** Najwięcej LO zlokalizowanych jest w Ostrowcu Świętokrzyskim - 6. W Skarżysku-Kamiennej oraz Starachowicach ich liczba wynosi odpowiednio 4 i 3. Łącznie, we wszystkich liceach ogólnokształcących OF TnK w 2014 r. uczyło się 4 165 uczniów, co stanowiło **22,4% ogółu uczniów LO z Woj. Świętokrzyskiego**. Liczba uczniów LO OF TnK zmalała względem 2005 r. o 40,1%. Spadek liczby uczniów liceów ogólnokształcących był również obserwowany w skali kraju i Województwa Świętokrzyskiego, jednak w przypadku OF TnK jego skala była znacząco wyższa – średnia wartość krajowa i regionalna wyniosły odpowiednio 29,1% oraz 27,8%. W 2014 r. uczniowie LO OF TnK koncentrowali się w Ostrowcu Świętokrzyskim, w którym kształciło się blisko 38,5% ich populacji.

W 2014 r. na 1 liceum ogólnokształcące w OF TnK przypadało średnio 320,4 uczniów. Liczba ta jest wyższa od średnich wartości krajowej i regionalnej, wynoszących odpowiednio 229,1 i 257,8. Wartościami wyższymi od średnich, krajowej i regionalnej, charakteryzowały się wszystkie miasta powiatowe OF TnK, przy czym najwyższą wartością w 2014 r. charakteryzowały się Starachowice. W Starachowicach do jednego liceum ogólnokształcącego chodziło średnio 405,7 uczniów, co przy założeniu średniej liczebności klasy na poziomie 25-30 uczniów oznacza, że licea w Starachowicach mają średnio do 7 klas więcej niż przeciętne liceum w skali kraju. W analizowanych miastach konkurencyjnych, średnia liczba uczniów uczęszczających do LO była niższa od średniej krajowej jedynie w przypadku Tarnobrzega. W pozostałych przypadkach wartość ta wynosiła od 288,2 w Radomiu do 375,7 w Piotrkowie Trybunalskim.

⁵³ W niniejszym podrozdziale analizie poddane zostały szkoły dla młodzieży – licea ogólnokształcące oraz licea ogólnokształcące z oddziałami integracyjnymi.

Rys. 30 Liczba uczniów przypadających na 1 liceum ogólnokształcące w 2014 r.

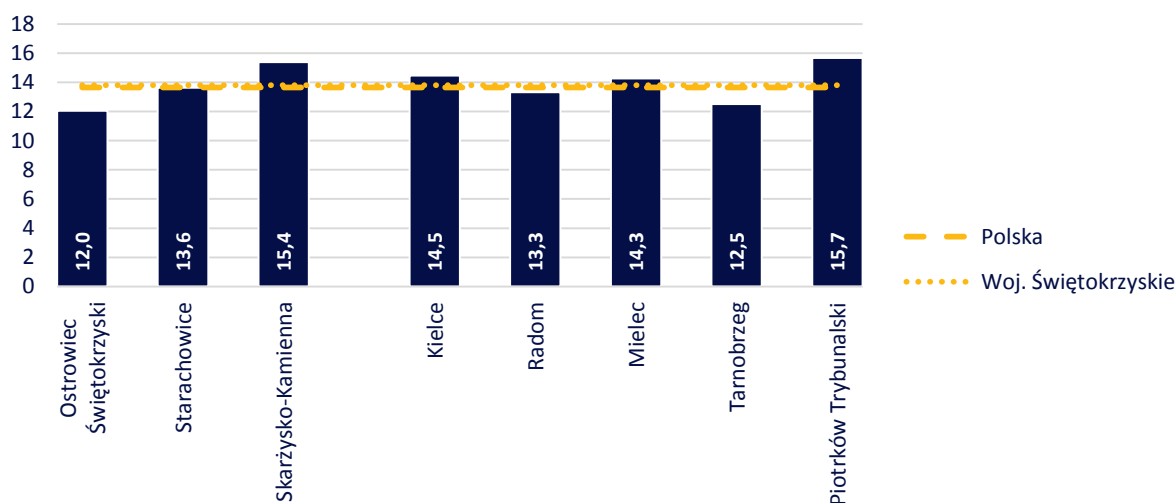
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Przeciętna liczba uczniów przypadających na 1 nauczyciela⁵⁴ liceum ogólnokształcącego wyniosła w 2014 r. w OF TnK 13,4, co stanowiło wartość nieznacznie wyższą od średniej krajowej wynoszącej 13,7. Najniższą wartością analizowanego wskaźnika, wynoszącą 12,0, charakteryzował się Ostrowiec Świętokrzyski. Świadczy to o **ponadprzeciętnej liczebności kadry dydaktycznej w Ostrowcu Świętokrzyskim**, na co wpływ ma m.in. najwyższa w skali OF TnK liczebność liceów ogólnokształcących w tym mieście. W przeanalizowanych miastach konkurencyjnych wartość powyższego wskaźnika była zbliżona do średniej wartości ogólnokrajowej w przypadku Kielc, Radomia i Mielca. W przypadku Tarnobrzega i Piotrkowa Trybunalskiego wartość ta w 2014 r. wyniosła 12,5 oraz 15,7.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że dostępność liceów ogólnokształcących, rozumiana jako duża liczba szkół oraz nauczycieli przypadających na 1 ucznia może pozytywnie oddziaływać na jakość oferty dydaktycznej (w tym możliwość wyboru przez ucznia szkoły/klasy odpowiadającej mu ze względu na poziom i profil) jednak jest również bezpośrednio powiązana z jej kosztem.

⁵⁴ 1 nauczyciel jest w tym wypadku rozumiany jako 1 pełny etat

Rys. 31 Liczba uczniów przypadających na 1 nauczyciela w liceum ogólnokształcącym w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Potwierdzeniem powyższego wniosku dt. związku dostępności liceów ogólnokształcących z jakością oferty dydaktycznej może być ranking liceów ogólnokształcących w Województwie Świętokrzyskim 2016 magazynu Perspektywy⁵⁵. **Spośród 25 najlepszych liceów ogólnokształcących Województwa Świętokrzyskiego na terenie OF TnK działalność prowadziło 6, z czego połowa (3) w Ostrowcu Świętokrzyskim.**

Tabela 5 Zestawienie liceów ogólnokształcących OF TnK sklasyfikowanych w 2016 r. wśród najlepszych 25 LO Województwa Świętokrzyskiego

Miejsce w rankingu wojewódzkim	Miejsce w rankingu krajowym	Nazwa szkoły	Miejscowość
4	206	LO nr II im. Joachima Chreptowicza	Ostrowiec Św.
8	286	I Liceum Ogólnokształcące im. Juliusza Słowackiego	Skarżysko-Kam.
12	350	LO nr III im. Władysława Broniewskiego	Ostrowiec Św.
16	455	Liceum Ogólnokształcące nr I im. St. Staszica	Ostrowiec Św.
20	500+	II Liceum Ogólnokształcące im. Stanisława Staszica	Starachowice
24	500+	I Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki	Starachowice

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.perspektywy.pl

Technika

W 2014 r. na terenie OF TnK funkcjonowało łącznie 13 techników dla młodzieży⁵⁶. W ciągu ostatnich 10 lat ich liczba zmniejszyła się o 6 do czego przyczyniło się zakończenie działalności przez 3 technika w Skarżysku-Kamiennej oraz technika w Bałtowie, Ćmielowie i Kunowie w Powiecie Ostrowieckim. Obecnie, **technika na terenie OF TnK występują niemal wyłącznie w miastach powiatowych.** W Ostrowcu Świętokrzyskim działa 5 techników, w

⁵⁵ W rankingu magazynu Perspektywy licea są oceniane przy pomocy 3 kryteriów: sukcesy szkoły w olimpiadach, wyniki matury z przedmiotów obowiązkowych, wyniki matury z przedmiotów dodatkowych. Do sporządzenia rankingu wykorzystano dane z protokołów komitetów głównych olimpiad, zestawienia okręgowych komisji egzaminacyjnych (OKE) z wynikami egzaminów maturalnych z przedmiotów obowiązkowych i dodatkowych oraz dane pochodzące z Systemu Informacji Oświatowej.

⁵⁶ W niniejszym podrozdziale analizie poddane zostały szkoły dla młodzieży – technika publiczne i niepubliczne.

Skarżysku-Kamiennej – 4, w Starachowicach – 3. Jedynym technikum poza miastami powiatowymi jest Technikum Zespołu Szkół w Suchedniowie.

Głównymi grupami kierunków kształcenia w technikum OF TnK są ICT; budownictwo; energetyka; mechanika i elektronika; logistyka i spedycja oraz usługi. W ramach ICT, powszechna jest dostępność kształcenia w zawodach technik informatyk, technik teleinformatyk. Dodatkowo, w Powiecie Skarżyskim dostępne jest kształcenie w zawodzie technik cyfrowych procesów graficznych oraz technik telekomunikacji.

W zakresie budownictwa powszechnie jest kształcenie techników budownictwa oraz techników geodetów. Ponadto, w Powiecie Skarżyskim dostępna jest oferta edukacyjna dla kierunków technik drogownictwa, technik dróg i mostów kolejowych, technik gazownictwa oraz technik geolog.

W ramach energetyki najpowszechniejsze jest kształcenie techników urządzeń i systemów energetyki odnawialnej. Ponadto, dostępna oferta edukacyjna obejmuje zawody technik elektryk oraz technik energetyk.

Dostępna oferta kształcenia w zakresie mechaniki i elektroniki obejmuje kształcenie w zawodach technik elektronik, technik mechanik, technik mechatronik oraz technik pojazdów samochodowych.

W ramach logistyki i spedycji powszechna jest dostępność oferty edukacyjnej w zakresie kształcenia w zawodach technik logistyk oraz technik spedytor.

Oferta edukacyjna techników w zakresie kształcenia zawodowego w kierunkach związanych z usługami obejmuje kształcenie w zawodach technik handlowiec, technik hotelarstwa, technik obsługi turystycznej, technik organizacji reklamy, technik usług fryzjerskich, technik żywienia oraz technik żywienia i usług gastronomicznych.

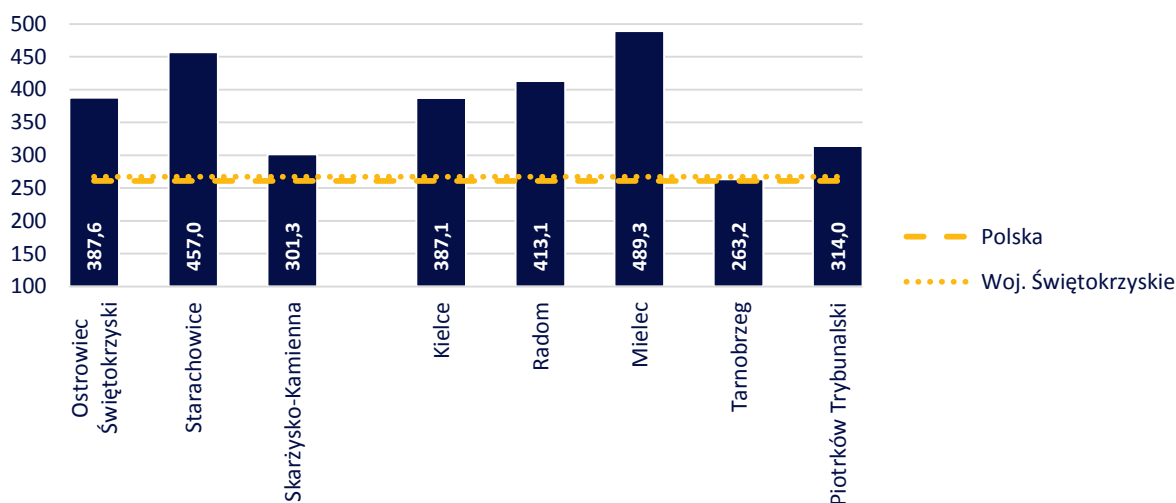
Spośród innych, niewymienionych powyżej, powszechnie dostępnych kierunków kształcenia wymienić należy technik architektury krajobrazu, technik ekonomista oraz technik ochrony środowiska. Ponadto, w Powiecie Skarżyskim dostępne jest kształcenie w zawodach technik transportu kolejowego, technik elektroenergetyk transportu szynowego – maszynista, technik technologii drewna, technik drukowania oraz technik urządzeń sanitarnych. W Powiecie Ostrowieckim dostępne jest kształcenie w zawodach technik technologii odzieży, technik weterynarii, technik rolnik oraz technik agrobiznesu.

Liczba uczniów uczących się w technikum OF TnK w 2014 r. wyniosła 4 573, co stanowiło **23,1% ogółu uczniów techników w Województwie Świętokrzyskim**. W ramach OF TnK, uczniowie techników koncentrują się w Ostrowcu Świętokrzyskim, w którym uczyło się 42,4% uczniów techników OF TnK. Liczba uczniów techników OF TnK w ostatnich 10 latach systematycznie spadała osiągając w 2014 r. 82% wartości z 2005 r. Obserwowany w OF TnK spadek był znacząco wyższy niż wynikałoby to wyłącznie z regionalnych i ogólnokrajowych trendów demograficznych – liczba uczniów w Woj. Świętokrzyskim zmalała o 5,7% a w Polsce wzrosła o 1,4%.

Średnia liczba uczniów uczęszczających do jednego technikum w skali kraju i województwa jest do siebie zbliżona i wyniosła w 2014 r. odpowiednio 261 oraz 263. W przypadku OF TnK wartości te były wyższe we wszystkich miastach powiatowych – wynosiły od 301,3 w Skarżysku Kamiennej do 457,0 w Starachowicach. Przy założeniu średniej liczebności klasy w technikum na poziomie 25-30 uczniów, oznacza to, że technika w Starachowicach mają średnio do 8 klas więcej niż przeciętne technikum w skali kraju.

Spośród przeanalizowanych miast partnerskich, przeciętna wielkość techników była zbliżona do średniej wartości krajowej jedynie w przypadku Tarnobrzega. W przypadku Piotrkowa Trybunalskiego liczba uczniów przypadających na 1 technikum wyniosła 314,0 co stanowiło wartość zbliżoną do wartości charakteryzującej Skarżysko-Kamienną. Wartości charakteryzujące pozostałe miasta konkurencyjne były zbliżone do wartości stwierdzonych względem Ostrowca Świętokrzyskiego i Starachowic.

Rys. 32 Liczba uczniów przypadających na 1 technikum w 2014 r.

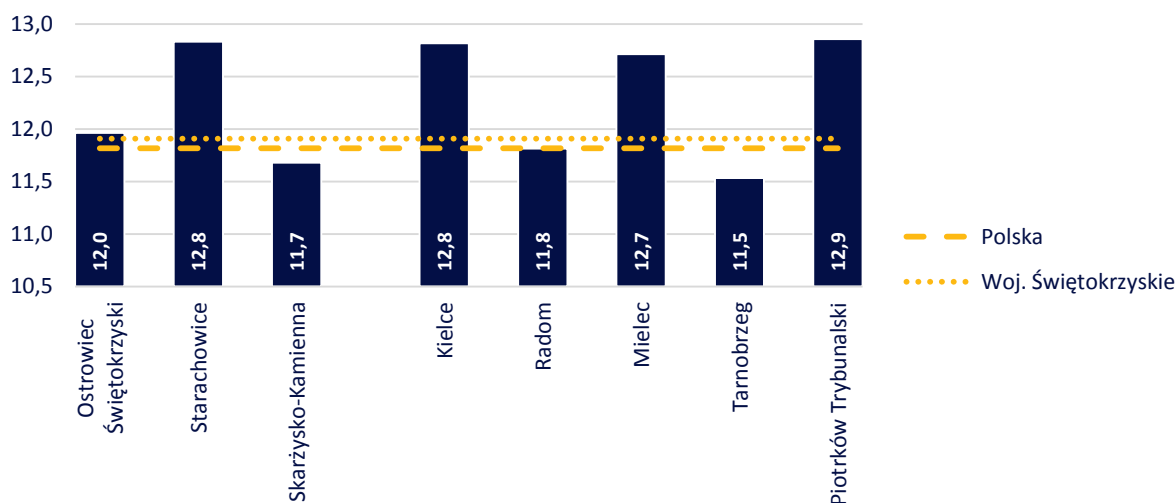
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Liczba uczniów przypadających na 1 nauczyciela⁵⁷ w technikum w Ostrowcu Świętokrzyskim i Skarżysku Kamiennej była zbliżona zarówno do średniej wartości krajowej jak i regionalnej. Wartością ponadprzeciętną, wynoszącą w 2014 r. 12,8, charakteryzowały się jedynie Starachowice. Analogicznie jak zostało to stwierdzone w przypadku liceów ogólnokształcących, niższa dostępność oferty dydaktycznej, rozumiana jako wysoka liczba uczniów przypadających na jedną szkołę i nauczyciela, może z jednej strony pozwolić na ograniczenie kosztu realizacji usług edukacyjnych przez samorząd a z drugiej strony negatywnie wpłynąć na ich poziom. Również i w tym wypadku, wniosek ten potwierdza ranking najlepszych techników Województwa Świętokrzyskiego, w którym wśród najlepszych 25 techników województwa zaklasyfikowanych zostały po dwa technika z Ostrowca Świętokrzyskiego i Skarżysko-Kamiennej⁵⁸. **Wszystkie 3 technika ze Starachowic, charakteryzujących się niską dostępnością techników, znalazły się poza najlepszymi 25 technikami regionu.**

⁵⁷ 1 nauczyciel jest w tym wypadku rozumiany jako 1 pełny etat

⁵⁸ W rankingu magazynu Perspektywy technika są oceniane przy pomocy 4 kryteriów: sukcesy szkoły w olimpiadach, wyniki matury z przedmiotów obowiązkowych, wyniki matury z przedmiotów dodatkowych, wyniki egzaminu zawodowego. Do sporządzenia rankingu wykorzystano dane z protokołów komitetów głównych olimpiad, zestawienia okręgowych komisji egzaminacyjnych (OKE) z wynikami egzaminów maturalnych z przedmiotów obowiązkowych i dodatkowych, a także wyniki egzaminów zawodowych oraz dane pochodzące z Systemu Informacji Oświatowej. W zestawieniach zostały zaprezentowane szkoły, które uzyskały najlepszą pozycję rankingową.

Rys. 33 Liczba uczniów przypadających na 1 nauczyciela w technikum w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Tabela 6 Zestawienie techników OF TnK sklasyfikowanych w 2016 r. wśród najlepszych 25 techników Województwa Świętokrzyskiego

Miejsce w rankingu wojewódzkim	Miejsce w rankingu krajowym	Nazwa szkoły	Miejscowość
2	80	Technikum nr 3 w ZS nr 3	Ostrowiec Św.
4	199	Technikum nr 2 w ZS nr 2	Ostrowiec Św.
7	300+	Technikum nr 2 w ZS Ekon. im. Mikołaja Kopernika	Skarżysko-Kam.
23	300+	Technikum nr 1 w ZS Technicznych	Skarżysko-Kam.

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.perspektywy.pl

Zasadnicze szkoły zawodowe

W przeciwieństwie do liczby liceów ogólnokształcących i techników, **liczba zasadniczych szkół zawodowych dla młodzieży⁵⁹ w OF TnK w okresie 2005-2014 wzrosła**. Ich liczba względem 2005 r. wzrosła o 6 – obecnie na terenie OF TnK funkcjonuje 19 szkół zawodowych. Analogicznie jak w przypadku techników, jedyna szkoła zawodowa OF TnK zlokalizowana poza miastami powiatowymi funkcjonuje w Suchedniowie (razem z technikum w ramach Zespołu Szkół w Suchedniowie). Spośród miast powiatowych, największą liczbą szkół zawodowych charakteryzuje się Skarżysko-Kamienna. W jego przypadku liczba szkół zawodowych jest wyższa od liczby liceów ogólnokształcących i wynosi 7. W Ostrowcu Świętokrzyskim i Starachowicach, liczba szkół zawodowych jest analogiczna do liczby liceów ogólnokształcących i wynosi odpowiednio 6 i 3.

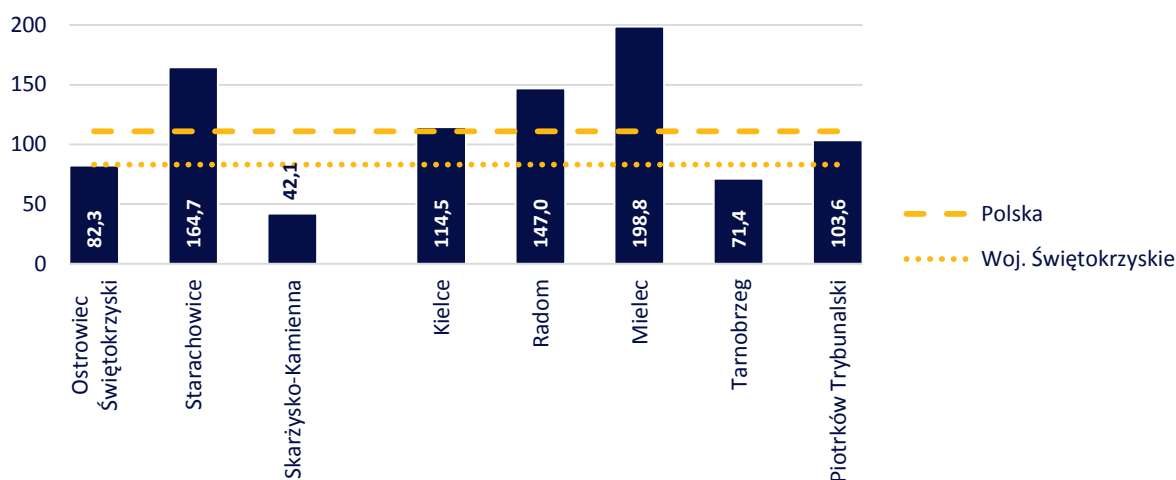
Pomimo przyrostu liczby szkół zawodowych, **liczba ich uczniów w OF TnK w latach 2005-2014 spadła o 25,8%** osiągając w 2014 r. wartość 1 327. Zarówno skala jak i tempo spadku liczby uczniów w szkołach zawodowych OF TnK były zbieżne z trendami ogólnokrajowymi oraz regionalnymi.

Średnia liczba uczniów uczęszczających do szkół zawodowych jest znacząco niższa niż ma to miejsce w przypadku liceów ogólnokształcących i techników. Wynika to z faktu funkcjonowania większości szkół zawodowych w ramach zespołu szkół wraz z technikum i/lub liceum ogólnokształcącym – w ramach zespołu szkół, pojedyncze klasy funkcjonują na zasadach szkoły zawodowej. Największą

⁵⁹ W niniejszym podrozdziale analizie poddane zostały szkoły dla młodzieży – szkoły zawodowe publiczne i niepubliczne oraz zawodowe szkoły specjalne.

średnią liczbą uczniów charakteryzowały się szkoły zawodowe w Starachowicach – 164,7. Najmniejszą wartością cechowały się szkoły w Skarżysku-Kamiennej, do których uczęszczało średnio 42 uczniów. Niska wartość w przypadku Skarżyska-Kamiennej wynika z faktu funkcjonowania trzech szkół specjalnych cechujących się, z racji swojej specyfiki, niską liczbą uczniów - dwóch szkół zawodowych w ośrodku wychowawczym oraz jednej w ośrodku socjoterapii.

Rys. 34 Liczba uczniów przypadających na 1 zasadniczą szkołę zawodową w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

W ramach oferty edukacyjnej szkół zawodowych OF TnK powszechnie dostępne jest kształcenie w zawodach:

- monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie,
- monter sieci, instalacji i urządzeń sanitarnych,
- mechanik pojazdów samochodowych,
- elektronik/elektromechanik pojazdów samochodowych
- elektryk,
- blacharz samochodowy,
- murarz tynkarz,
- ślusarz,
- stolarz,
- cukiernik,
- piekarz,
- kucharz,
- fryzjer,
- krawiec,
- sprzedawca.

Oprócz zawodów wskazanych powyżej, w pojedynczych szkołach dostępne jest kształcenie w zawodach: operator obrabiarek skrawających, monter mechanik, monter elektronik, monter mechatronik, monter maszyn i urządzeń, mechanik precyzyjny, elektromechanik, monter nawierzchni kolejowej, lakiernik, kelner, wędliniarz, tapicer, obuwnik, dekarz, cieśla, betoniarz-zbrojarz, blacharz izolacji przemysłowych. Powyższy katalog zostanie w przyszłości rozbudowany o zawody fototechnik oraz mechanik motocyklowy.

Problemy związane z nieadekwatnymi kwalifikacjami zawodowymi potencjalnych pracowników, zarówno w wymiarze specjalizacji jak i poziomu umiejętności, są wskazywane jako jeden z problemów rynku pracy OF TnK. Źródła tego problemu należy upatrywać zarówno w niedostatecznie rozwiniętej i niedoinwestowanej infrastrukturze edukacyjnej jak również w ograniczonej współpracy i

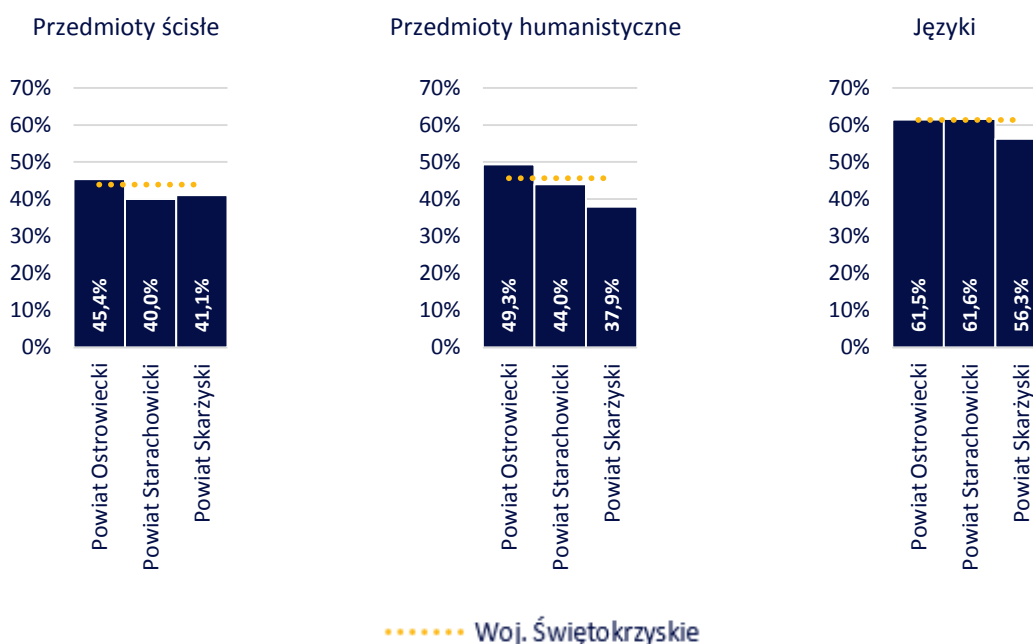
wymianie wiedzy przedsiębiorców z lokalnymi szkołami – w tym w zakresie zgłaszania zapotrzebowania na wykształcenie pracowników o konkretnych kwalifikacjach. Obserwowanym na terenie OF TnK działaniem stanowiącym dobrą praktykę rozwiązania tego problemu jest działalność **Świętokrzyskiego Klastra Edukacji Zawodowej**, siecującego zarówno przedsiębiorców, szkoły jak i jednostki samorządu terytorialnego. W ramach jego działalności prowadzony jest monitoring zapotrzebowania przedsiębiorców na kwalifikacje pracowników oraz prowadzone są działania skutkujące tworzeniem klas patronackich (więcej informacji o Świętokrzyskim Klastrze Edukacji Zawodowej w podrozdziale 4.1. Przedsiębiorstwa. Klastry). Warunkiem koniecznym zapewnienia ciągłości zasilania rynku pracy wykwalifikowanymi kadrami jest uwzględnienie dynamiki popytu lokalnego rynku pracy.

Wyniki matur

Średnie wyniki matur⁶⁰ w 2015 r. w OF TnK były niższe niż średnie wyniki dla Województwa Świętokrzyskiego.

Zależność ta była obserwowana zarówno w przypadku przedmiotów ścisłych⁶¹, humanistycznych⁶² jak i języków⁶³. Jedynym powiatem w przypadku którego średnie wyniki były wyższe od średnich wartości dla Województwa Świętokrzyskiego był Powiat Ostrowiecki. Najniższymi średnimi wynikami matur charakteryzowały się Powiat Starachowicki w przypadku przedmiotów ścisłych oraz Powiat Skarżyski w przypadku przedmiotów humanistycznych i języków. Obserwacje te potwierdzają wnioski dotyczące potencjalnego wpływu dostępności oferty edukacyjnej na jej poziom. **Uczniowie powiatu Ostrowieckiego charakteryzującego się najwyższą dostępnością oferty edukacyjnej (liceów ogólnokształcących i techników) osiągnęli najwyższe średnie wyniki matur.** Najniższe średnie wyniki matur zostały z kolei zanotowane w Powiecie Starachowickim charakteryzującym się najniższą dostępnością oferty edukacyjnej.

Rys. 35 Średnie wyniki z matur (poziom rozszerzony) w nowej formule w 2015 r. w podziale na przedmioty ścisłe, humanistyczne i języki

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Edukacyjnej w Łodzi

⁶⁰ Przeanalizowane zostały wyniki matur (poziom rozszerzony) w nowej formule

⁶¹ Przedmioty ścisłe: matematyka, informatyka, fizyka, chemia, biologia, geografia

⁶² Przedmioty humanistyczne: język polski, historia, wiedza o społeczeństwie, filozofia, historia muzyki, historia sztuki

⁶³ Języki: angielski, francuski, niemiecki, rosyjski, hiszpański, włoski, łaćniński i kultura antyczna

Szkoły wyższe

Na terenie OF TnK nie jest zlokalizowana żadna publiczna uczelnia wyższa. W 2016 r. funkcjonowały 3 niepubliczne szkoły wyższe, przy czym tylko **Wyższa Szkoła Biznesu i**

Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim nie była wydziałem zamiejscowym innej uczelni. WSBiP funkcjonuje w Ostrowcu Świętokrzyskim od 1995 r. Uczelnia prowadzi studia licencjackie (bezpieczeństwo narodowe, ekonomia, pedagogika, pielęgniarstwo, zdrowie publiczne, wychowanie fizyczne), inżynierskie (geodezja i kartografia) oraz magisterskie (ekonomia, politologia, pielęgniarstwo, pedagogika). Zajęcia odbywają się na dwóch wydziałach: Nauk Społecznych i Technicznych oraz Pedagogiki i Nauk o Zdrowiu. W swojej ofercie uczelnia daje studentom możliwość skorzystania z programu wymiany międzynarodowej Erasmus +, a także wielu kierunków studiów podyplomowych oraz kursów i szkoleń. WSBiP posiada także swoje wydziały zamiejscowe w Tomaszowie Mazowieckim (Województwo Łódzkie) i Limanowej (Województwo Małopolskie).

W Ostrowcu Świętokrzyskim funkcjonuje ponadto jeden z dwóch wydziałów zamiejscowych **Wyższej Szkoły Handlowej im. Bolesława Markowskiego w Kielcach** – drugi wydział zamiejscowy znajduje się w Tarnobrzegu. Ostrowiecki wydział zamiejscowy WSH oferuje studia licencjackie na kierunkach logistyka oraz zarządzanie. W celu podniesienia standardu kształcenia, w najbliższych latach uczelnia planuje rozbudować swoją placówkę w Ostrowcu Świętokrzyskim.⁶⁴

Z kolei w Skarżysku-Kamiennej funkcjonuje jedna z 14 filii **Społecznej Akademii Nauk w Łodzi**. Aktualnie, w ramach skarżyskiego SAN istnieje możliwość odbycia wyłącznie konsultacji z wykładowcami na kierunku zarządzanie (studiów licencjackich i magisterskich) – na zajęcia studenci muszą dojeżdżać do placówek zlokalizowanych poza OF TnK. W 2016 r. skarżyska filia SAN planuje uruchomić studia policealne na kierunku doradztwo zawodowe.

W Starachowicach aktualnie nie działa żadna uczelnia wyższa (ani jej filia). W latach 2005-2009 funkcjonowała tam filia Wyższej Szkoły Finansów i Informatyki w Łodzi, która oferowała studia na kierunku ekonomia. W 2010 r., władze miasta i profesorowie pochodzący z Powiatu Starachowickiego podpisali list intencyjny na rzecz powstania w Starachowicach filii którejś z prestiżowych polskich uczelni, ale pomysł ten nie doczekał się realizacji.⁶⁵

W związku z faktem, że **OF TnK w marginalnym stopniu pełni funkcje ośrodka akademickiego**, za istotną dla jego mieszkańców należy uznać ofertę edukacyjną szkół wyższych Kielc i Radomia – ośrodków położonych z zasięgu 1 godziny dojazdu od wszystkich miast powiatowych OF TnK. Powyższą ofertę, w zakresie kierunków technicznych tworzą m.in. **Politechnika Świętokrzyska w Kielcach** i **Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu**. Politechnika Świętokrzyska kształci ok. 10 tys. studentów na 19 kierunkach w ramach 5 wydziałów: Budownictwa i Architektury; Elektrotechniki, Automatyki i Informatyki; Inżynierii Środowiska, Geomatyki i Energetyki; Mechatroniki i Budowy Maszyn; Zarządzania i Modelowania Komputerowego. Z kolei UTH w Radomiu kształci 7 tys. studentów na 4 wydziałach technicznych (Wydział Materiałoznawstwa Technologii i Wzornictwa; Wydział Mechaniczny; Wydział Transportu i Elektrotechniki; Wydział Informatyki i Matematyki) oraz 4 nietechnicznych (Wydział Ekonomiczny; Wydział Nauk o Zdrowiu i Kultury Fizycznej; Wydział Filologiczno-Pedagogiczny; Wydział Sztuki).⁶⁶ Trzecią dużą publiczną uczelnią w pobliżu OF TnK jest **Uniwersytet Jana Kazimierza w Kielcach**, który kształci przede wszystkim na kierunkach humanistycznych. W ogólnokrajowym Rankingu Szkół Wyższych Perspektywy 2015 najwyższe miejsce z wymienionych uczelni zajmuje Politechnika

⁶⁴ <http://ostrowiec.wsh-kielce.edu.pl/uczelnia/informacje-ogolne.html>

⁶⁵ <http://www.echodnia.eu/swietokrzyskie/wiadomosci/starachowice/art/8750251,czy-w-starachowicach-powstanie-uczelnia-wyzsza,id,t.html>

⁶⁶ <http://www.uniwersytetradom.pl/redirect.php?action=setcategory&id=3443&subid=3444>

Świętokrzyska (49 miejsce), zaraz za nią jest UJK (miejsce od 51 do 60) i UTH (miejsce od 71 do 80).⁶⁷ Oznacza to, że **uczelnie wyższe położone w zasięgu OF TnK cechują się ograniczoną renomą w skali kraju.**

Spośród pozostałych uczeni wyższych funkcjonujących w Kielcach wymienić należy: Wyższe Seminarium Duchowne w Kielcach, Świętokrzyska Szkoła Wyższa w Kielcach, Wszechnica Świętokrzyska w Kielcach, Wyższa Szkoła Administracji Publicznej w Kielcach, Wyższa Szkoła Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych im. prof. Edwarda Lipińskiego w Kielcach, Wyższa Szkoła Handlowa im. Bolesława Markowskiego w Kielcach, Wyższa Szkoła Technik Komputerowych i Telekomunikacji w Kielcach, Wyższa Szkoła Umiejętności im. Stanisława Staszica w Kielcach oraz Staropolska Szkoła Wyższa w Kielcach. W Radomiu, oprócz Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego, działalność prowadzi: Europejska Uczelnia Społeczno-Techniczna w Radomiu, Prywatna Wyższa Szkoła Ochrony Środowiska w Radomiu, Radomska Szkoła Wyższa, Wyższa Inżynierska Szkoła Bezpieczeństwa i Organizacji Pracy w Radomiu, Wyższa Szkoła Biznesu im. bp. Jana Chrapka w Radomiu oraz Wyższa Szkoła Handlowa w Radomiu.

Wykształcenie

OF TnK charakteryzuje się ponadprzeciętnym zarówno w skali kraju jak i województwa udziałem mieszkańców z wykształceniem średnim zawodowym i zasadniczym

zawodowym. Udział mieszkańców z wykształceniem średnim zawodowym i zasadniczym zawodowym w 2011 r.⁶⁸ w ogóle populacji OF TnK wyniósł odpowiednio 19,2% oraz 22,4%. W tym samym roku, analogiczne wartości w skali kraju wyniosły 17,2% i 21,7%.

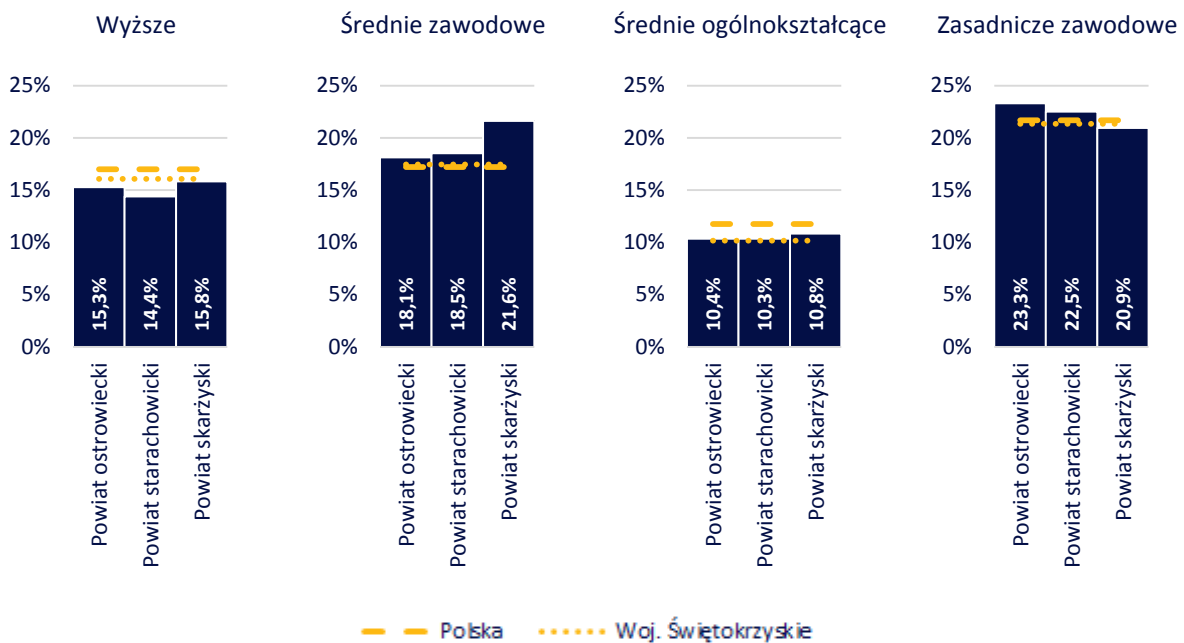
Udział mieszkańców z wykształceniem wyższym wynosił od 14,8% w Powiecie Starachowickim do 15,8% w Powiecie Skarżyskim, co stanowiło wartości niższe zarówno od średniej krajowej (17,0%) jak i regionalnej (16,1%). Niższym udziałem niż średnia wartość krajowa charakteryzowali się również mieszkańcy z wykształceniem średnim ogólnokształcącym, przy czym w tym wypadku ich udział był analogiczny do średniej wartości Woj. Świętokrzyskiego.

Struktura wykształcenia mieszkańców jest zależna od wielu czynników, w tym m.in. emigracji ludzi z wyższym wykształceniem oraz imigracji ludzi z wykształceniem zawodowym, co jest powiązane z popytem lokalnego rynku pracy. Warto mieć na uwadze, że **подаż ludzi z danym wykształceniem** (zarówno jeżeli chodzi o poziom jak i dziedzinę wykształcenia) **powinna odpowiadać na lokalne zapotrzebowanie, przy czym nie należy zapominać o możliwości stymulowania popytu na kapitał ludzki poprzez dostosowywanie oferty edukacyjnej do przyszłych – preferowanych potrzeb lokalnego rynku pracy.** Działania te jednak nie powinny ograniczać się wyłącznie do sfery edukacyjnej – należy je uzupełnić o działania mające na celu stymulowanie popytu na kształconych obecnie pracowników. W przeciwnym razie, w przypadku braku możliwości znalezienia pracy w miejscu zdobycia wykształcenia, brak podjętych działań przyczyni się albo do bezrobocia albo emigracji osób wykształconych kosztem lokalnego budżetu.

⁶⁷ <http://www.perspektywy.pl/RSW2015/ranking-uczelnia-akademickich?strona=0>

⁶⁸ Dane o poziomie wykształcenia mieszkańców pochodzą z Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego w 2011 r.

Rys. 36 Udziału ludności z danym wykształceniem w populacji w 2011 r.

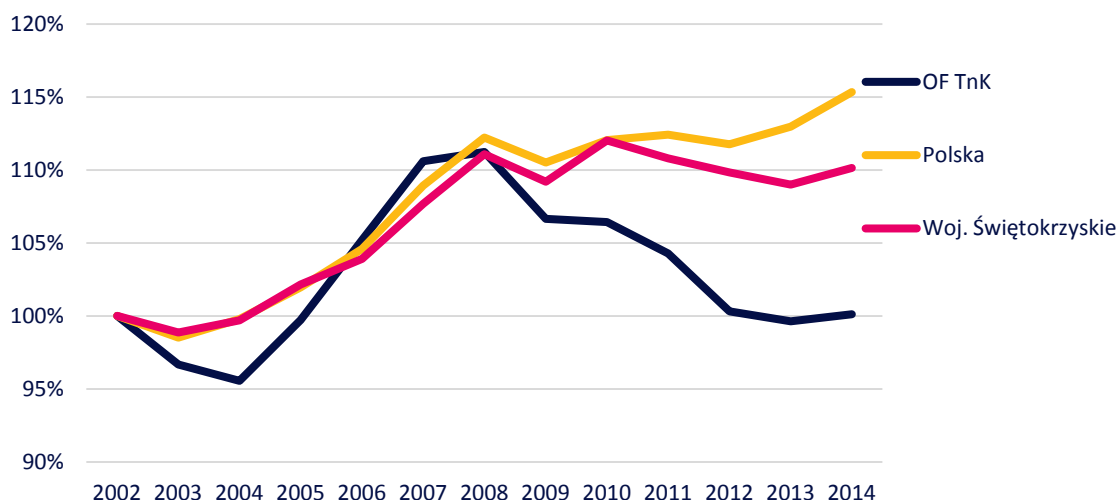
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Narodowego Spisu Powszechnego 2011

3.3 Rynek pracy

Liczba i struktura przestrzenna pracujących

W 2014 r. w OF TnK pracowało 50 075 osób, co stanowiło 21,8% ogółu pracujących w Województwie Świętokrzyskim. **Liczba ta była analogiczna do zaobserwowanej w 2002 r.**, co nie oznacza jednak, że była ona stabilna – wartościami skrajnymi były 47 792 w 2004 r. oraz 55 629 w 2008 r. Dynamika zmiany liczby pracujących w OF TnK do 2008 r. była zbliżona do dynamiki krajowej i regionalnej – liczba pracujących zarówno w Polsce, Województwie Świętokrzyskim jak i OF TnK wyniosła w 2008 r. ok. 110% wartości z 2002 r. W następnych latach (do 2014 r.) dynamika ta uległa znaczącej zmianie. W skali kraju liczba pracujących wzrastała, jednak tempo przyrostu było dużo niższe niż przed 2008 r. W Województwie Świętokrzyskim, wartość ta utrzymywała się na poziomie zbliżonym do wartości z 2008 r. W OF TnK liczba pracujących dynamicznie malała, przy czym w ostatnich latach ustabilizowała się na poziomie z 2002 r.

Rys. 37 Dynamika liczby pracujących względem 2002 r. (wartość dla 2002 r. =100%)

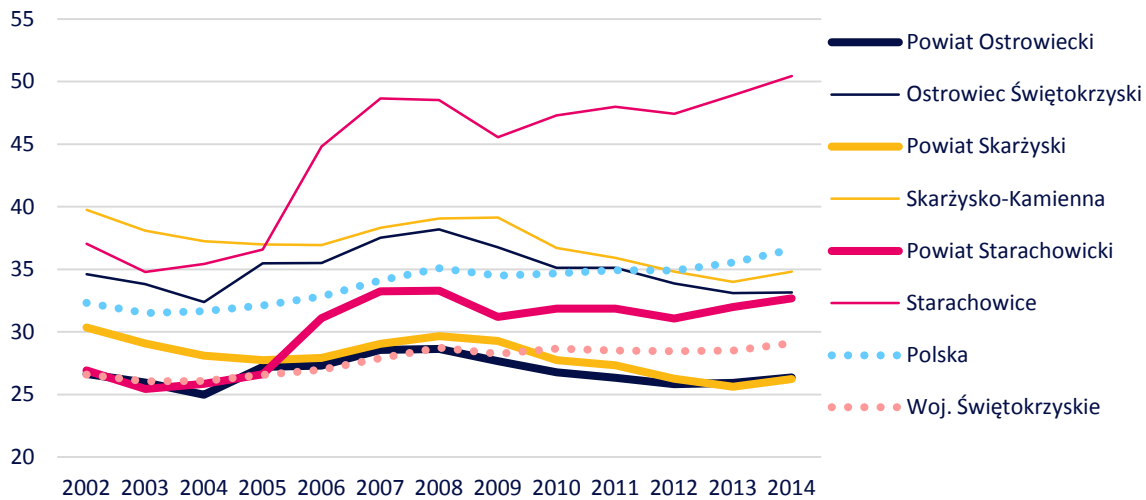
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Pracujący⁶⁹ na terenie miast powiatowych OF TnK stanowili w 2014 r. 81,4% ogółu pracujących w OF TnK. Udział Starachowic, Ostrowca Świętokrzyskiego oraz Skarżyska-Kamiennej wyniósł odpowiednio 31,4%, 29,7% i 20,3%. Wartości te w okresie 2002-2014 ulegały znaczącym zmianom. Udział pracujących w Ostrowcu Świętokrzyskim i Skarżysku-Kamiennej systematycznie malał w zbliżonym do siebie tempie – zaobserwowana pomiędzy nimi w 2002 r. różnica ok. 10 pp utrzymywała się w całym przeanalizowanym okresie. W przypadku Starachowic, analizowana wartość systematycznie rosła. W 2002 r. Starachowice charakteryzowały się najniższym udziałem pracujących wśród miast powiatowych OF TnK (25,0%). Do 2014 r. **liczba pracujących w Starachowicach wzrosła o 3 177, przyczyniając się tym samym do znaczącej koncentracji pracujących z OF TnK w Starachowicach.**

Koncentracja pracujących na terenie Starachowic jest szczególnie widoczna w przypadku przeliczenia ich liczby na 100 osób w wieku produkcyjnym. W 2014 r. w Starachowicach na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym przypadało 50,4 pracujących. W przypadku Skarżyska-Kamiennej i Ostrowca Świętokrzyskiego wartości te wynosiły odpowiednio 34,8 oraz 33,1. Należy mieć przy tym na uwadze, że dane dotyczące liczby pracujących odnoszą się do faktycznego miejsca pracy, przez co na wysoką wartość analizowanego wskaźnika w przypadku Starachowic wpływ ma m.in. **ludność dojeżdżająca do Starachowic do pracy.** Warto w tym miejscu również zauważyć, że znacząca dysproporcja w tym zakresie pomiędzy Starachowicami oraz pozostałymi miastami powiatowymi OF TnK jest obserwowana dopiero od 2006 r.

⁶⁹ Według faktycznego miejsca pracy

Rys. 38 Liczba pracujących na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

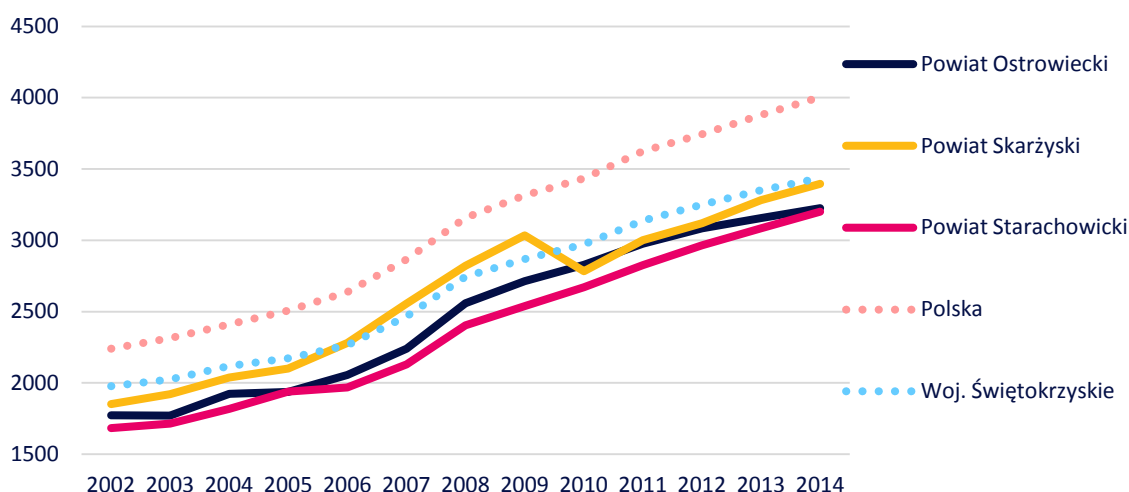
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w OF TnK w 2014 r. było niższe zarówno od średniej wartości wynagrodzeń w Polsce (4003,99 zł) jak i Województwie Świętokrzyskim (3435,93 zł). W ramach poszczególnych powiatów OF TnK, wynosiło ono 3199,99 zł w Powiecie Starachowickim, 3225,91 zł w Powiecie Ostrowieckim i 3395,64 zł w Powiecie Skarżyskim.

Wartość ta w okresie od 2002 r. systematycznie rosła we wszystkich powiatach OF TnK, co było zgodne z tendencją regionalną i krajową. Należy jednak zauważyć, że **wzrost wartości przeciętnego wynagrodzenia brutto w powiatach OF TnK nie przyczynił się do zmniejszenia różnicy względem średniego krajowego poziomu wynagrodzeń.** Różnica ta w okresie 2002-2014 zwiększyła się o 220,53 zł w Powiecie Skarżyskim, 247,75 zł w Powiecie Starachowickim oraz 310,48 zł w Powiecie Ostrowieckim. Utrzymywanie i pogłębianie się w przyszłości tej różnicy może przyczynić się do emigracji pracowników z terenu OF TnK pragnących zaspokoić swoje oczekiwania finansowe. W szczególności dotyczyć to może osób doświadczonych i wykształconych, co może przekładać się na poziom kapitału ludzkiego OF TnK.

Przyczyną niskiego poziomu wynagrodzenia może być wysoki poziom bezrobocia w OF TnK (patrz rozdział 3.3 Rynek pracy. Bezrobocie). Znacząca liczba potencjalnych chętnych do rozpoczęcia pracy osłabia możliwości negocjowania stawki przez pracowników. Problem ten jest obserwowany w skali całego kraju. Należy mieć jednak na uwadze, że uwzględniając ogólnokrajowe trendy, liczba potencjalnych pracowników będzie w przyszłości ulegać obniżeniu, przez co pracodawca chcący pozyskać wykwalifikowanych pracowników będzie musiał wykazać się konkurencyjnością, w tym również w wymiarze wynagrodzenia (przejście z rynku pracodawcy na rzecz rynku pracownika).

Rys. 39 Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto [zł]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Dojazdy do pracy w granicach OF TnK

Istotnym zagadnieniem w skali OF TnK są codzienne dojazdy do pracy. W 2011 r.⁷⁰, spośród ogółu 52 163 pracujących w OF TnK, 14 498 dojeżdżało do pracy z innej gminy. Wśród dojeżdżających, dojeżdżający w ramach OF TnK stanowili 71,9% (10 418 osób). W ramach OF TnK, **przeważały dojazdy do pracy wewnątrz poszczególnych powiatów**. Dojazdy do gmin położonych w innych powiatach (niż powiat zamieszkania) stanowiły 12,2% ogółu dojazdów do pracy wewnątrz OF TnK.

W granicach OF TnK, **najwięcej osób dojeżdżało do pracy do miast powiatowych** – do Starachowic dojeżdżało 4 065 osób, do Ostrowca Świętokrzyskiego – 2 383, do Skarżyska-Kamiennej – 2 219. Uwzględniając, że znacząca część dojeżdżających do pracy do miast powiatowych stanowiła mieszkańców otaczających dane miasta gmin, świadczy to o **znaczącym powiązaniu rynku pracy w skali poszczególnych powiatów** (w szczególności Powiatu Starachowickiego) oraz całego OF TnK.

Duża skala dojazdów do pracy do Starachowic, względem pozostałych miast powiatowych, została już stwierdzona powyżej. Należy mieć jednak na uwadze, że skala tego zjawiska względem 2011 r. mogła ulec zwiększeniu. Uwzględniając, że różnica pomiędzy liczbą pracujących przypadających na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym w Starachowicach i pozostałych miastach powiatowych od 2011 r. wzrosła, należy przypuszczać, że towarzyszył temu również wzrost liczby osób dojeżdżających do Starachowic do pracy.

Wśród pozostałych gmin OF TnK, najwięcej mieszkańców OF TnK dojeżdżało do Kunowa (222) i Bodzechowa (218) w Powiecie Ostrowieckim, Suchedniowa (217) w Powiecie Skarżyskim oraz Wąchocka (202) w Powiecie Starachowickim.

Dojazdy do pracy spoza OF TnK koncentrowały się niemal wyłącznie w miastach powiatowych. Najwięcej osób (2 136) dojeżdżało do pracy do Skarżyska-Kamiennej. Wśród nich najwięcej osób dojeżdżało z Radomia (249), Szydłowca (246) i Kielc (165). **Duża skala dojazdów do pracy do Skarżyska-Kamiennej spoza OF TnK wynika z bardzo dobrej ponadlokalnej dostępności komunikacyjnej**. Warto w tym miejscu zauważyć, że liczba dojeżdżających do Skarżyska-Kamiennej do pracy z innych województw wyniosła w 2011 r. 1 426, z czego 1 159 stanowili mieszkańcy Województwa Mazowieckiego.

⁷⁰ Dane o dojazdach do pracy pochodzą z Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego w 2011 r. – brak aktualniejszych danych

Skala dojazdów do pracy spoza OF TnK do pozostałych miast powiatowych była znacząco mniejsza. Do Starachowic dojeżdżało 846 osób, z czego 446 z pobliskiej Iłży. Do Ostrowca Świętokrzyskiego dojeżdżało 815 osób. Dojazdy do pozostałych gmin stanowiły 6,9% dojazdów spoza OF TnK.

Tabela 7 Liczba dojeżdżających do pracy w granicach OF TnK w 2011 r.

	Powiat Skarżyski					Powiat Starachowicki					Powiat Ostrowiecki						Powiat OF TnK				
	Gmina pracy	Bliżyn	Łączna	Skarżysko Kościelne	Skarżysko-Kamienna	Suchedniów	Brody	Mirzec	Pawłów	Starachowice	Wąchock	Bałtów	Bodzechów	Ćmielów	Kunów	Ostrowiec Świętokrzyski		Waśniów			
Gmina zamieszkania																					
Powiat Skarżyski																					
Bliżyn	x				447	24	471											0	471		
Łączna			x		124	73	197											0	197		
Skarżysko Kościelne				x	561	10	571			45		45						0	616		
Skarżysko-Kamienna	62	26	78		x	98	264			125	35	160						0	424		
Suchedniów		63			405	x	468			27		27						0	495		
Powiat Skarżyski	62	89	78	1537	205	1971	0	0	0	197	35	232	0	0	0	0	0	0	2203		
Powiat Starachowicki																					
Brody					39		39	x		25	1234	23	1282			12	42		54	1321	
Mirzec				14	169		183		x		858	12	870						0	1053	
Pawłów					20		20	39		x	1070	26	1135				25		25	1155	
Starachowice					125		125	108	48	116	x	106	378				32		32	503	
Wąchock					207	12	219				498	x	498						0	717	
Powiat Starachowicki	0	0	14	560	12	586	147	48	141	3660	167	4163	0	0	0	12	99	0	111	4860	
Powiat Ostrowiecki																					
Bałtów							0						0	x			174		174	0	
Bodzechów					17		17				11		11		x	33	31	977	12	1053	28
Ćmielów							0						0	12	x		334		346	0	
Kunów					10		10	14			74		88	19		x	541		560	98	
Ostrowiec Świętokrzyski					95		95				90		90	58	174	145	169	x	51	597	185
Waśniów							0				33		33		13		10	258	x	281	33
Powiat Ostrowiecki	0	0	0	122	0	122	14	0	0	208	0	222	58	218	178	210	2284	63	3011	3355	
OF TnK	62	89	92	2219	217	2679	161	48	141	4065	202	4617	58	218	178	222	2383	63	3122	10418	

Źródło: opracowanie własne na podstawie NSP 2011

Dojazdy do pracy poza granicami OF TnK

łącznie, w 2011 r. 4 080 osób przyjeżdżało do OF TnK do pracy. **Liczba wyjeżdżających do pracy mieszkańców OF TnK** (poza jego granice) była znacząco wyższa i **wyniosła 7 009**. Najwięcej osób wyjeżdżało do pracy do Kielc (3 209) i Warszawy (1 690), które łącznie stanowiły kierunek dojazdów dla 70% wyjeżdżających do pracy. Pozostałe kierunki dojazdów do pracy były dużo mniej uczęszczane – wśród nich m.in. Kraków (527) oraz Radom (276).

W 2011 r. do pracy poza OF TnK dojeżdżało 1 610 mieszkańców Skarżyska-Kamiennej, 1 590 mieszkańców Ostrowca Świętokrzyskiego oraz 1 051 mieszkańców Starachowic. Wysoka wartość w przypadku Skarżyska-Kamiennej po raz kolejny stanowi efekt wysokiej dostępności komunikacyjnej tego miasta. Na niską wartość Starachowic wpływ może mieć zarówno umiarkowana ponadlokalna dostępność komunikacyjna jak i niski udział mieszkańców w wieku produkcyjnym. Należy mieć jednak na uwadze, że głównym powodem jest w tym wypadku prawdopodobnie brak takiej potrzeby wśród mieszkańców – **podaż miejsc pracy w Starachowicach ogranicza potrzebę jego mieszkańców do wyjazdów do pracy oraz stymuluje mieszkańców innych gmin OF TnK do przyjazdów do pracy do Starachowic.**

Tabela 8 Liczba wyjeżdżających do pracy poza granice OF TnK w 2011 r.

	OF TnK	Ostrowiec Świętokrzyski	Starachowice	Skarżysko- Kamienna	Pozostałe gminy OF TnK
Kielce	3209	501	446	610	1652
Warszawa	1690	447	280	444	519
Kraków	527	94	90	139	204
Radom	276	22	54	128	72
Pozostałe	1307	526	181	289	311
Suma	7009	1590	1051	1610	2758

Źródło: opracowanie własne na podstawie NSP 2011

Bezrobocie

Znaczącym problemem OF TnK jest wysoki poziom bezrobocia. W 2014 r. bezrobotni stanowili 11,0% mieszkańców OF TnK w wieku produkcyjnym. Wartość ta była wyższa zarówno od średniej regionalnej jak i krajowej, które wyniosły odpowiednio 9,5% oraz 7,5%. Oznacza to, że **liczba bezrobotnych wśród 100 mieszkańców OF TnK w wieku produkcyjnym była blisko 1,5 razy większa niż w skali kraju.**

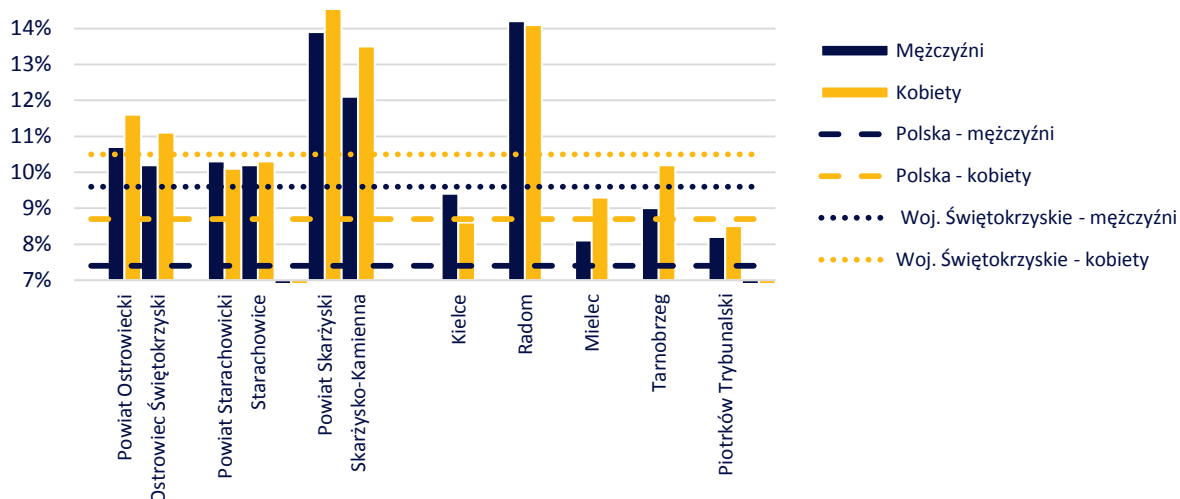
Udział bezrobotnych wśród mieszkańców w wieku produkcyjnym w ramach OF TnK był **najwyższy w Powiecie Ostrowieckim**, gdzie wyniósł 13,7%. Wartości charakteryzujące pozostałe powiaty OF TnK były względem siebie zbliżone i wyniosły 10,6% w Powiecie Ostrowieckim oraz 9,7% w Powiecie Starachowickim. Zmienność tej wartości w przeanalizowanym okresie 2003-2014 była zbliżona we wszystkich powiatach OF TnK – po dynamicznym spadku notowanym do 2008 r., **wartość ustabilizowała się na poziomie ok. 7-8% niższym niż w 2003 r.**

Udział bezrobotnych wśród mieszkańców w wieku produkcyjnym w miastach powiatowych był niższy od wartości dla powiatu w przypadku Ostrowca Świętokrzyskiego i Powiatu Skarżyskiego. W przypadku Starachowic wartości dla miasta powiatowego i powiatu były do siebie zbliżone. Spośród miast konkurencyjnych, jedynym miastem o wyższej skali bezrobocia był Radom. W przypadku pozostałych miast, skala tego problemu była znacząco niższa. Należy mieć na uwadze, że **utrzymujące się na wysokim poziomie bezrobocie stanowi ogromne zagrożenie dla rozwoju i prawidłowego funkcjonowania nie tylko społecznego, ale i gospodarczego OF TnK.** Brak zatrudnienia mieszkańców wpływa m.in. na poziom konsumpcji oraz wyniki finansowe lokalnych przedsiębiorstw i wysokość nakładów na pomoc społeczną oraz zasiłki dla bezrobotnych.

Jednym z powodów wysokiego poziomu bezrobocia w OF TnK było oparcie w przeszłości gospodarki miast niemal wyłącznie na kilku dużych pracodawcach, których zakończenie (lub ograniczenie) działalności przyczyniło się do gwałtownego skoku liczby osób pozostających bez pracy. Przykładem tego zjawiska jest ograniczenie działalności przez zakłady MESKO w Skarżysku-Kamiennej. W latach osiemdziesiątych, zakłady te zatrudniały ponad 20 tys. osób. Aktualnie zatrudnienie wynosi ok. 1 tys. osób. Należy mieć przy tym na uwadze, że wysoki poziom bezrobocia nie wynika w tym wypadku jedynie z gwałtownego ograniczenia podaży miejsc pracy. W skali kraju obserwowane jest zjawisko polegające na tym, że **oparcie lokalnej gospodarki na pojedynczych dużych i względnie stałych pracodawcach, w perspektywie wieloletniej ogranicza przedsiębiorczość ludności**. W sytuacji zakończenia (lub ograniczenia) działalności przez tych przedsiębiorców powoduje to ograniczoną zaradność mieszkańców zarówno w wymiarze szukania nowej pracy jak i zakładania własnych przedsiębiorstw.

Powszechnym zjawiskiem w skali kraju jest **niższa skala bezrobocia w przypadku mężczyzn niż w przypadku kobiet**. Jedynym powiatem OF TnK niewpisującym się w tę tendencję jest Powiat Starachowicki, w przypadku którego skala bezrobocia wśród kobiet i mężczyzn jest analogiczna. Świadczyć to może o ponadprzeciętnym rozwinięciu branż, w których dominuje zatrudnienie kobiet, w tym branż usługowych. Wśród miast konkurencyjnych podobna sytuacja ma miejsce w Kielcach i Radomiu.

Rys. 40 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci w 2014 r.

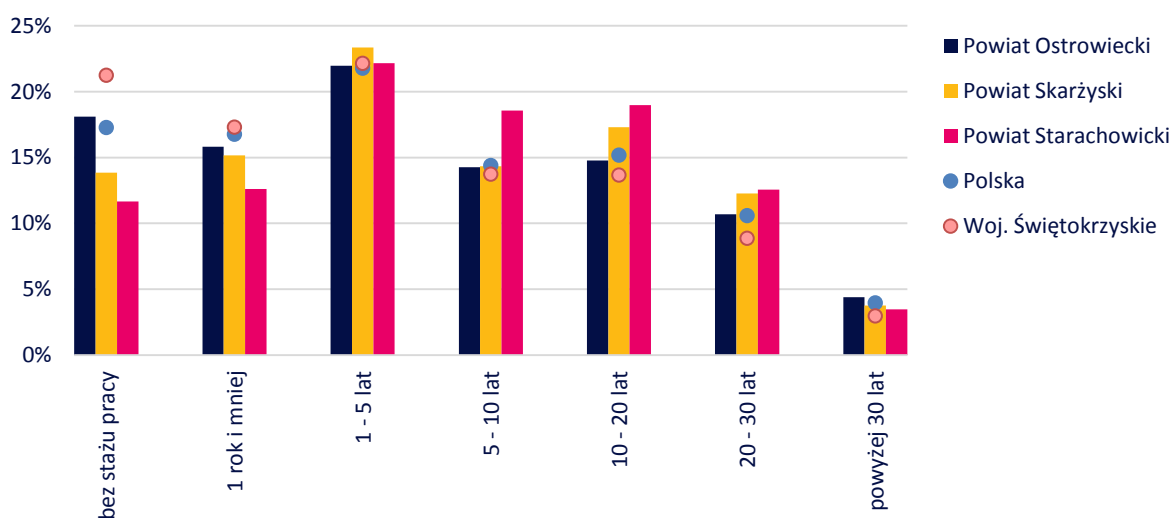
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

W skali kraju, wśród bezrobotnych dominują osoby młode, bez doświadczenia zawodowego lub z krótkim stażem pracy. Łącznie, bezrobotni ze stażem pracy krótszym niż 1 rok (lub bez stażu) stanowili w Polsce w 2014 r. 34,1% ogółu bezrobotnych. Uwzględniając wartość średnią Województwa Świętokrzyskiego wynoszącą 38,6%, należy uznać, że **poziom bezrobocia wśród młodych mieszkańców OF TnK jest niski** – udział bezrobotnych ze stażem pracy krótszym niż 1 rok (lub bez stażu) w 2014 r. wyniósł w OF TnK od 33,9% w Powiecie Ostrowieckim do 24,3% w Powiecie Starachowickim. Wniosek ten potwierdza udział w ogóle bezrobotnych, bezrobotnych w wieku 18-24 lat pozostających bez pracy przez okres dłuższy niż 6 miesięcy. Wartość ta w 2014 r. wyniosła w OF TnK od 4,6% w Powiecie Starachowickim do 4,9% w Powiecie Ostrowieckim, przy średnich wartościach krajowej i regionalnej wynoszących odpowiednio 5,3% oraz 6,2%.

Problem bezrobocia w OF TnK w większym stopniu dotyczy osób posiadających doświadczenie zawodowe. Jest to szczególnie widoczne w przypadku Powiatu Starachowickiego, gdzie bezrobotni posiadający staż pracy dłuższy niż 5 lat stanowili w 2014 r. 53,6% ogółu bezrobotnych. Krajowe i

regionalne wartości średnie były znacząco niższe i wyniosły odpowiednio 44,2% oraz 39,3%. Uwzględniając powiązanie długości stażu pracy z oczekiwaniami finansowymi, należy uznać, że struktura bezrobotnych ze względu na długość stażu pracy świadczyć może o **tendencji pracodawców OF TnK do zatrudniania osób o ograniczonym doświadczeniu zawodowym oraz niskich wymaganiach finansowych**. W dłuższej perspektywie czasowej utrzymywanie się tej tendencji może doprowadzić do emigracji doświadczonych pracowników pragnących zaspokoić swoje oczekiwania finansowe.

Rys. 41 Udział bezrobotnych zarejestrowanych według stażu pracy w 2014 r.

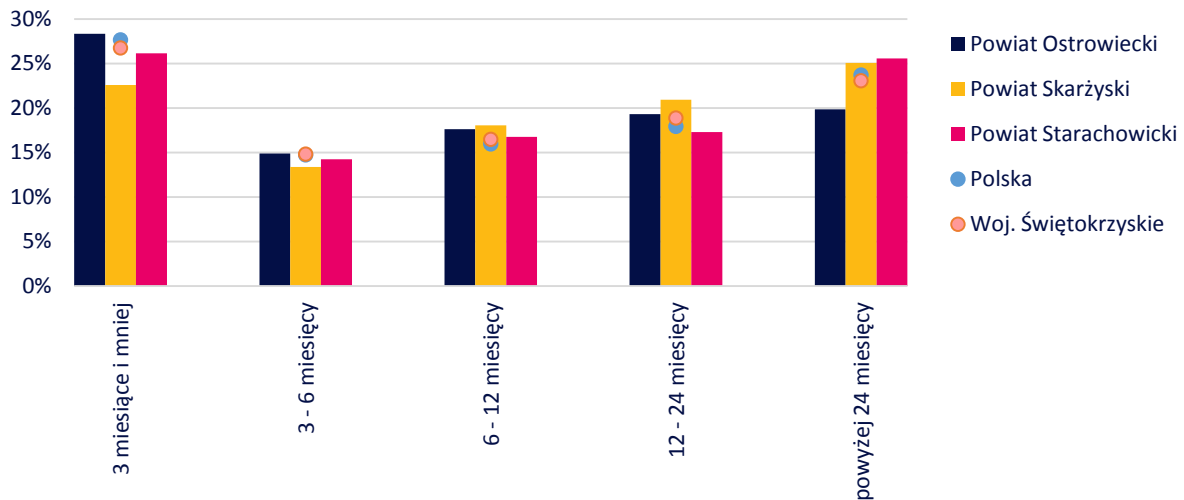

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Struktura bezrobotnych ze względu na długość okresu pozostawania bez pracy w OF TnK jest generalnie zbliżona do struktury Województwa Świętokrzyskiego i Polski. Istotnym w tym aspekcie jest jednak zagadnienie bezrobocia długotrwałego⁷¹. W skali kraju, odsetek bezrobotnych pozostających bez pracy dłużej niż 12 miesięcy wyniósł w 2014 r. 41,6%. Wartości charakteryzujące Powiat Ostrowski oraz Powiat Starachowicki były zbliżone do średniej ogólnokrajowej, przez co należy uznać, że skala tego problemu jest w ich wypadku przeciętna. Odmiennie sytuacja prezentowała się w **Powiecie Skarżyskim** w przypadku którego **wśród bezrobotnych 46,0% stanowiły osoby bezrobotne od co najmniej 12 miesięcy**. Należy przy tym podkreślić, że osoby długotrwale bezrobotne stanowiły w Powiecie Skarżyskim 11,4% osób aktywnych zawodowo – średnia wartość krajowa wyniosła 4,7%.

⁷¹ Bezrobocie długotrwałe oznacza pozostawanie bez pracy przez okres dłuższy niż 12 miesięcy

Rys. 42 Udział bezrobotnych zarejestrowanych według czasu pozostawiania bez pracy w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Do zbadania zależności pomiędzy poziomem wykształcenia a bezrobociem wykorzystany został wskaźnik powiązania wykształcenia z bezrobociem, obliczany zgodnie z poniższym wzorem:

Wskaźnik ten przyjmuje wartość 1, gdy udział bezrobotnych z danym wykształceniem w populacji osób o danym wykształceniu jest przeciętny - jest równy udziałowi bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym. Wartość powyżej 1 oznacza sytuację, w której udział bezrobotnych z danym wykształceniem jest ponadprzeciętny niż wynikałoby to z liczebności osób z danym wykształceniem. Wartość mniejsza niż 1 oznacza sytuację odwrotną.

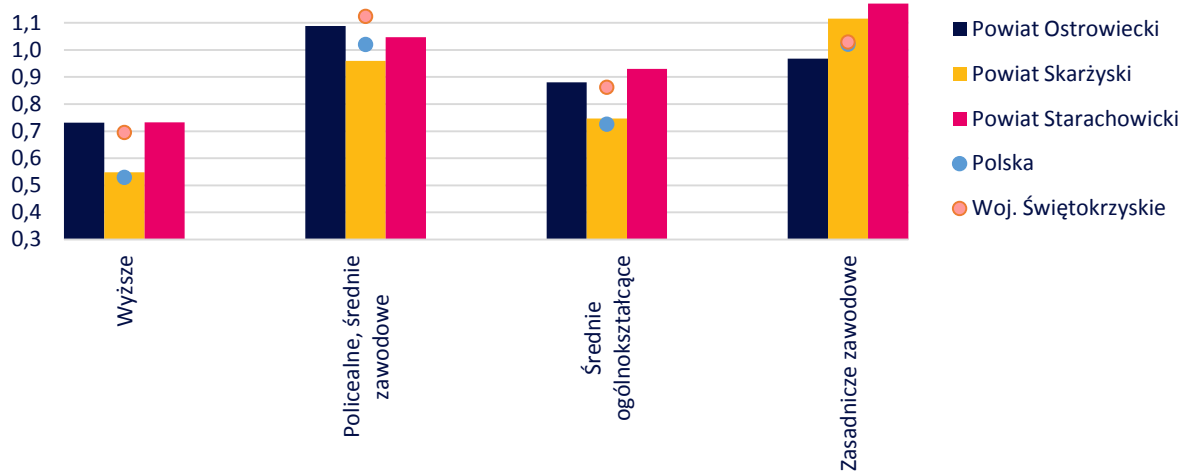
Odsetek bezrobotnych z wykształceniem policealnym/średnim zawodowym w ogóle bezrobotnych był w 2014 r. w OF TnK zbliżony do udziału ludności z danym wykształceniem w ogóle społeczeństwa. Wartość analizowanego wskaźnika wynosiła w przypadku wykształcenia policealnego/średniego zawodowego od 0,96 w Powiecie Skarżyskim do 1,09 w Powiecie Ostrowieckim. Na tle średniej wartości dla Województwa Świętokrzyskiego, wynoszącej 1,12, powiaty OF TnK prezentowały się korzystnie – ludność z wykształceniem policealnym/średnim zawodowym cechowała się niższym poziomem bezrobocia niż miało to miejsce w skali regionu.

W przypadku wykształcenia zasadniczego zawodowego wartość ta była korzystna jedynie w przypadku Powiatu Ostrowieckiego (0,97). **W przypadku Powiatu Skarżyskiego i Powiatu Ostrowieckiego, osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym cechowały się ponadprzeciętnym poziomem bezrobocia,** przekraczającym średnie wartości zarówno krajową jak i regionalną.

Najniższym poziomem bezrobocia w OF TnK charakteryzowała się ludność z wykształceniem wyższym i średnim ogólnokształcącym, przy czym najkorzystniej prezentowała się sytuacja w Powiecie Skarżyskim. **Udział ludności bezrobotnej z wykształceniem wyższym i średnim ogólnokształcącym w ludności z danym wykształceniem był niższy od udziału bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym we wszystkich powiatach OF TnK.** W przypadku Powiatu Ostrowieckiego i Starachowickiego, wartości analizowanego wskaźnika były zbliżone do średnich wartości Województwa Świętokrzyskiego wynoszących 0,86 dla wykształcenia średniego ogólnokształcącego oraz 0,69 dla wykształcenia wyższego. Najkorzystniej w tym aspekcie przedstawiała się sytuacja w Powiecie Skarżyskim, w przypadku którego wartości były zbliżone do średniego poziomu krajowego i wyniosły 0,75 dla wykształcenia średniego ogólnokształcącego oraz 0,55 dla wykształcenia wyższego.

Fakt ten można wiązać z wysoką dostępnością komunikacyjną Skarżyska-Kamiennej i Powiatu Skarżyskiego oraz znaczącą skalą wyjazdów do pracy z Powiatu Skarżyskiego poza granice OF TnK – niska skala bezrobocia osób z wykształceniem wyższym i ogólnokształcącym w Powiecie Skarżyskim nie wynika bezpośrednio z popytu na nich na lokalnym rynku pracy a jest związana z ich dojazdami do pracy m.in. do Kielc.

Rys. 43 Wartość wskaźnika powiązania wykształcenia z bezrobociem w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

4 Gospodarka

4.1 Przedsiębiorstwa

Dynamika liczby przedsiębiorstw

W 2014 r. na terenie OF TnK działalność prowadziło 25 399 przedsiębiorstw, co stanowiło **23,1% ogółu przedsiębiorstw Województwa Świętokrzyskiego**. Udział ten był porównywalny z udziałem Kielc, względem których wartość ta wyniosła 26,1%.

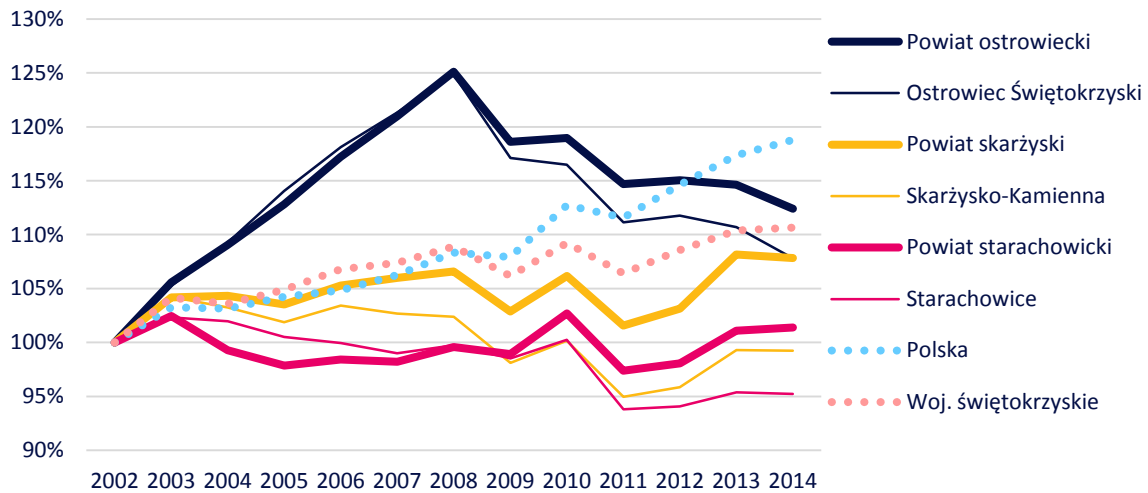
Liczba firm funkcjonujących na terenie OF TnK wzrosła od 2002 r. o 1 132, w czym największy udział miał Powiat Ostrowiecki (wzrost o 1 132) z zawartym w jego granicach Ostrowcem Świętokrzyskim (wzrost o 561). **Liczba firm w analizowanym okresie wzrosła we wszystkich gminach OF TnK za wyjątkiem Starachowic oraz Skarżyska-Kamiennej**, w przypadku których spadek wyniósł odpowiednio 241 oraz 42. Pomimo generalnego wzrostu liczby działających na terenie OF TnK firm, dynamikę zmiany ich liczby należy w okresie 2002-2014 uznać za niekorzystną.

W Ostrowcu Świętokrzyskim, odpowiedzialnym w największym stopniu za wzrost liczby firm w OF TnK w analizowanym okresie, dynamika zmiany liczby funkcjonujących przedsiębiorstw była w znaczącym stopniu zróżnicowana. Po okresie dynamicznego wzrostu obserwowanego w latach 2002-2008 widoczny był znaczący spadek liczby funkcjonujących firm. **Liczba firm działających w Ostrowcu Świętokrzyskim w 2014 r. w porównaniu do 2008 r. była mniejsza o 1 220.**

Dynamika liczebności funkcjonujących przedsiębiorstw w pozostałych powiatach była zróżnicowana w mniejszym stopniu. Po fluktuacjach obserwowanych w okresie 2008-2011, których wystąpienie należy powiązać z kryzysem ekonomicznym, obserwowany był wzrost liczby działających firm. Sytuacja ta wygląda dużo mniej korzystnie w miastach powiatowych. **Po 2008 r. obserwowane było systematyczne pogłębianie się różnicy pomiędzy dynamiką liczby funkcjonujących firm w miastach powiatowych względem wartości charakteryzujących odpowiadające im powiaty.** Utrzymywanie się tego trendu może wynikać i jednocześnie stymulować trącenie przez Ostrowiec Świętokrzyski, Skarżysko-Kamienną oraz Starachowice funkcji gospodarczych.

W odniesieniu do wartości średnich charakteryzujących Województwo Świętokrzyskie i Polskę, dynamika charakteryzująca powiaty i miasta powiatowe OF TnK prezentuje się niekorzystnie. Ponadprzeciętna dynamika charakteryzująca Ostrowiec Świętokrzyski i Powiat Ostrowiecki, po 2008 r. ulegała systematycznemu ograniczeniu skutkującemu zbliżeniem oraz spadkiem dynamiki poniżej regionalną i krajową wartość średnią. Dynamika charakteryzująca pozostałe powiaty była zbliżona do wartości średnich jedynie w pierwszych latach analizowanego okresu. Po 2004 r. dynamika liczby przedsiębiorstw w Powiecie Starachowickim i Powiecie Skarżyskim była niższa od dynamiki wojewódzkiej i krajowej, przy czym **różnica pomiędzy dynamiką charakteryzującą Starachowice i Skarżysko-Kamienną a dynamiką przeciętną (krajową i regionalną) ulegała systematycznemu pogłębianiu.**

Rys. 44 Dynamika liczby przedsiębiorstw względem 2002 r. (wartość dla roku 2002 = 100%)

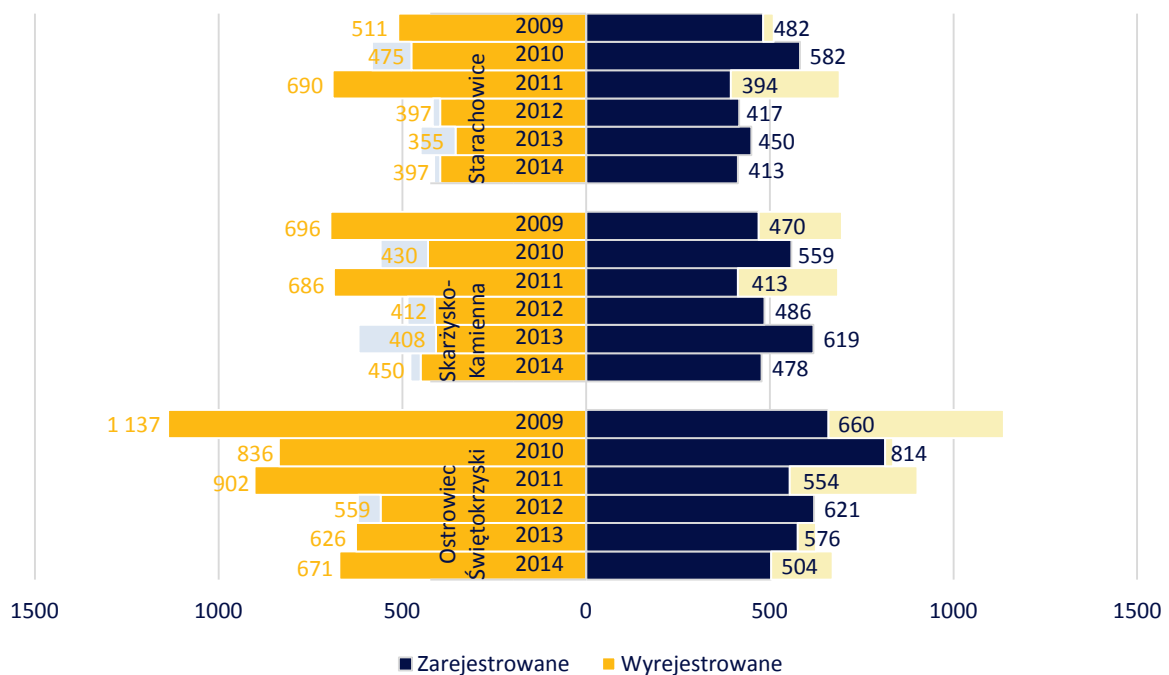

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Zmiana liczby firm jest zależna od dwóch elementów składowych – liczby firm otwieranych oraz zamykanych. Działania mające na celu wsparcie lokalnego rozwoju powinny z jednej strony stymulować powstawania nowych firm a z drugiej strony przeciwdziałać likwidacji firm już istniejących.

W okresie 2009-2014, na 100 zlikwidowanych firm otwierano średnio 98 firm w Skarżysku-Kamiennej, 97 firm w Starachowicach i jedynie 79 firm w Ostrowcu Świętokrzyskim, przy czym w ostatnim przypadku liczba zakładanych nowych firm z roku na rok ulegała zmniejszeniu. Brak rozwoju przedsiębiorczości oraz likwidacja firm istniejących stanowią mogą czynniki wzajemnie się wzmocniające, co w szczególności w przypadku Ostrowca Świętokrzyskiego przyczynić się może do pogorszenia się sytuacji lokalnej gospodarki.

Rys. 45 Liczba zarejestrowanych i wyrejestrowanych firm w latach 2009-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

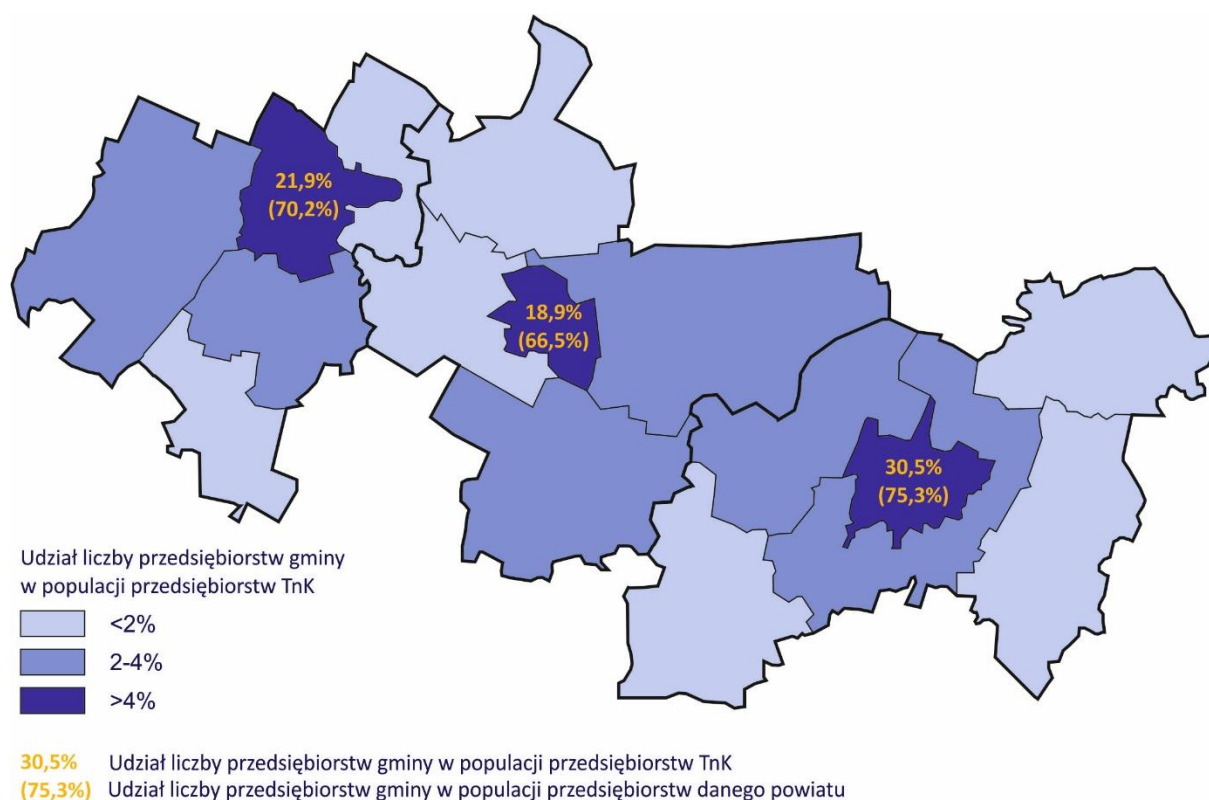
Struktura przestrzenna przedsiębiorstw

Działalność gospodarcza na terenie OF TnK jest wyraźnie skoncentrowane na terenie miast powiatowych – Ostrowca Świętokrzyskiego, Skarżyska-Kamiennego oraz Starachowic, gdzie funkcjonuje łącznie 71,2% ogółu

przedsiębiorstw OF TnK. Najwyższą liczbą zarejestrowanych firm charakteryzuje się Ostrowiec Świętokrzyski – 7 734. Oznacza to, że **co czternasta firma prowadząca działalność na terenie woj. Świętokrzyskiego jest zarejestrowana w Ostrowcu Świętokrzyskim.**

Koncentracja działalności gospodarczej w miastach powiatowych jest również wyraźna w ramach poszczególnych powiatów. Ostrowiec Świętokrzyski skupia 75,3% firm Powiatu Ostrowieckiego. Skarżysko-Kamienna - 70,2% firm Powiatu Skarżyskiego. Starachowice - 66,5% firm Powiatu Starachowickiego.

Rys. 46 Struktura przestrzenna przedsiębiorstw OF TnK w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Struktura wielkościowa przedsiębiorstw

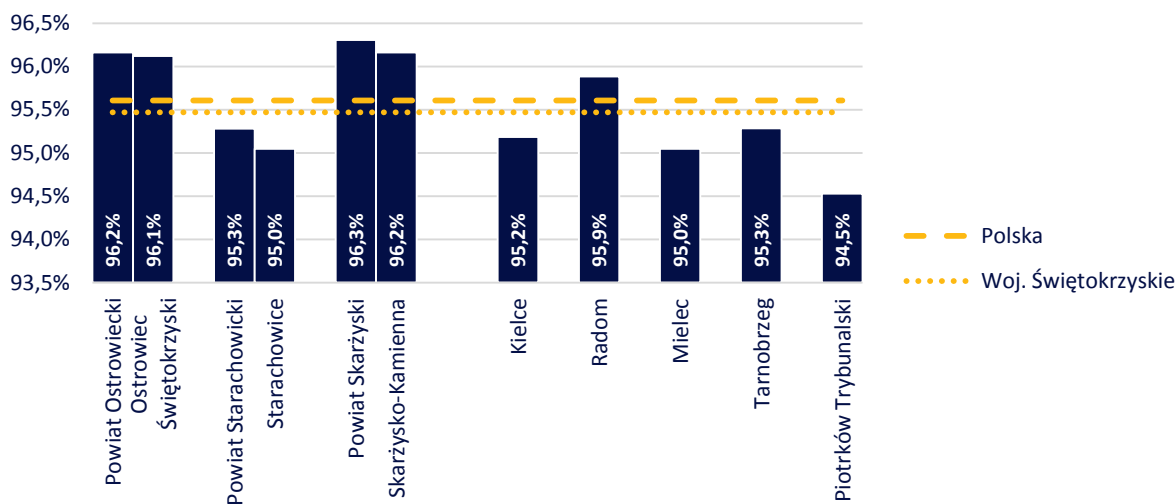
Struktura przedsiębiorstw OF TnK ze względu na wielkość (liczbę zatrudnionych pracowników) jest zdominowana przez mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające mniej niż 10 pracowników. Jest to tendencja ogólnokrajowa, jednak w

przypadku OF TnK **udział mikroprzedsiębiorstw jest ponadprzeciętny** – w 2014 r. stanowiły one 96,0% ogółu przedsiębiorstw. W skali kraju wartość ta wynosiła 95,6%. W przypadku Województwa Świętokrzyskiego - 95,5%.

Na terenie OF TnK, **udział ten w ramach poszczególnych powiatów był niższy w miastach powiatowych.** W ramach OF TnK, najniższym udziałem mikroprzedsiębiorstw w strukturze przedsiębiorstw charakteryzował się Powiat Starachowicki. W jego przypadku mikroprzedsiębiorstwa stanowiły odpowiednio 95,3% ogółu przedsiębiorstw w powiecie i 95,0% w Starachowicach. Informacja dotycząca udziału mikroprzedsiębiorstw jest bezpośrednio powiązana z informacją dotyczącą udziału firm większych - zatrudniających minimum 10 osób. Należy przez to zauważyć, że **koncentracja firm o zatrudnieniu minimum 10 osób występuje w miastach powiatowych OF TnK.**

W większości analizowanych miast konkurencyjnych udział mikroprzedsiębiorstw był zbliżony do wartości charakteryzującej Starachowice – udział mikroprzedsiębiorstw w analizowanych miastach, z wyłączeniem Radomia, zawierał się w przedziale od 94,5% do 95,3%. W przypadku Radomia, analogicznie jak w przypadku Skarżyska-Kamiennej i Ostrowca Świętokrzyskiego, wartość ta była wyższa od średniej ogólnokrajowej i wyniosła 95,9%.

Rys. 47 Udział firm mikro w ogóle firm w 2014 r.

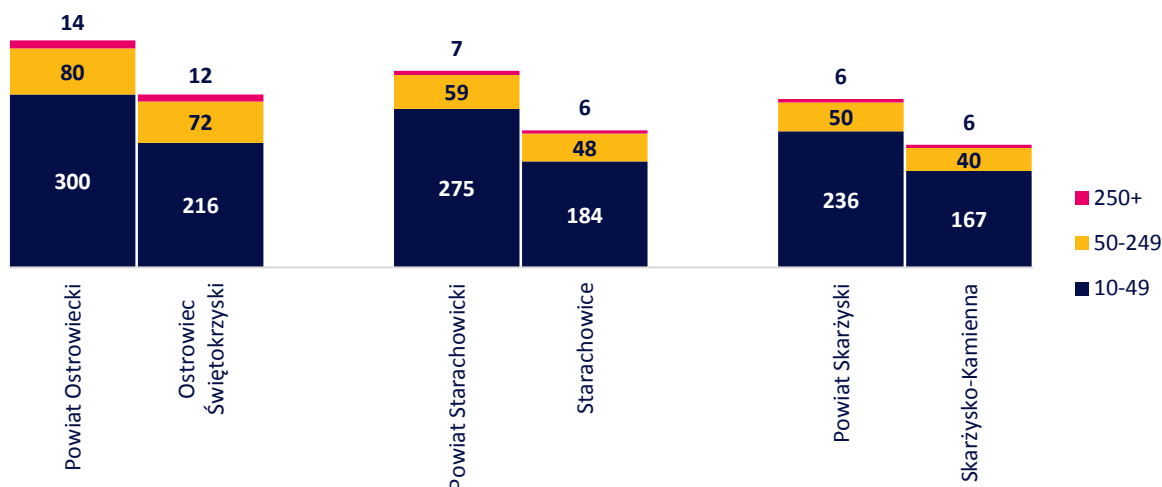

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Jak zostało to zauważone powyżej, **koncentracja firm o zatrudnieniu minimum 10 osób w OF TnK obserwowana jest na terenie miast powiatowych**. Ich łączna liczba w OF TnK wyniosła w 2014 r. 1 027, przy czym 73,1% z nich prowadziło swoją działalność na terenie miast powiatowych. Poziom koncentracji w miastach powiatowych był powiązany z wielkością przedsiębiorstw – w przypadku firm średnich (o zatrudnieniu 50-249) udział firm prowadzących działalność w miastach powiatowych wyniósł 84,7%. W przypadku firm dużych (o zatrudnieniu 250+) odsetek ten wyniósł 88,9% - z ogółu 27 dużych firm OF TnK, jedynie 3 nie prowadziły działalności na terenie jednego z trzech miast powiatowych.

Najwyższy poziom koncentracji firm zatrudniających minimum 10 pracowników występuje w Ostrowcu Świętokrzyskim. W mieście tym, w 2014 r., działalność prowadziło 26,6% ogółu małych (o zatrudnieniu 10-49) firm OF TnK. Względem firm średnich i dużych, udział ten wyniósł odpowiednio 38,1% oraz 44,4%. Należy mieć przy tym na uwadze, że uwzględniając negatywną dynamikę liczby przedsiębiorstw stwierdzoną powyżej względem Ostrowca Świętokrzyskiego, **koncentracja ta w najbliższych latach może ulec osłabieniu**. Warto uwzględnić, że odpływ inwestorów nie musi wynikać wyłącznie z pogorszenia się koniunktury. Poszczególni inwestorzy w różnym wymiarze są mobilni, przez co w przypadku znalezienia korzystniejszych warunków prowadzenia działalności możliwa jest zmiana miejsca ich działalności. Kwestia ta jest istotna zarówno ze względu na odpływ inwestorów z OF TnK jak i ich przyciąganie.

Rys. 48 Liczba firm (z wyłączeniem firm mikro) według wielkości zatrudnienia w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

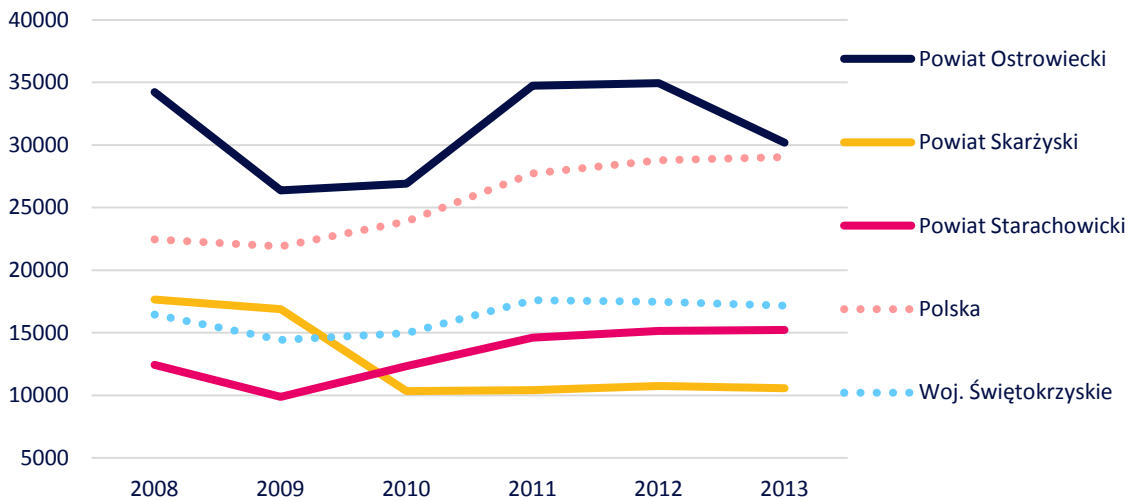
Kondycja finansowa przedsiębiorstw

Wartość sprzedana przemysłu w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Województwie Świętokrzyskim wyniosła w 2013 r.⁷² 17 170 zł i była blisko dwukrotnie niższa od średniej wartości ogólnokrajowej. Stanowi to efekt trendu obserwowanego od 2008 r., w ramach którego **różnica pomiędzy średnią wartością dla Polski i Województwa Świętokrzyskiego systematycznie wzrastała – od 6 012 zł w 2008 r. do 11 862 zł w 2013 r.**

W ramach OF TnK najniższymi wartościami sprzedanymi przemysłu per capita, niższymi od średniej regionalnej, charakteryzują się Powiat Skarżyski oraz Powiat Starachowicki – w 2013 r. średnie wartości charakteryzujące powyższe powiaty wyniosły odpowiednio 10 568 zł oraz 15 227 zł. Powiat Ostrowiecki cechował się wartością 30 182 zł, stanowiącą wartość znacząco wyższą, ponadprzeciętną w skali kraju. Wartość analizowanego wskaźnika może zależeć m.in. od liczby przedsiębiorstw o zatrudnieniu 10+ oraz ich produktywności. W tym wypadku wpływ pierwszego czynnika należy uznać za ograniczony. Obserwowane zróżnicowanie jest również zauważalne w przypadku przeanalizowania wartości sprzedanej przemysłu w przeliczeniu na 1 przedsiębiorstwo o zatrudnieniu 10+, wynoszącej dla Powiatu Ostrowieckiego 8,5 mln zł przy wartościach charakteryzujących Powiat Skarżyski i Powiat Starachowicki odpowiednio 2,9 mln zł oraz 4,2 mln zł. Należy przez to uznać, że **przedsiębiorstwa przemysłowe Powiatu Ostrowieckiego cechują się wyższą efektywnością niż przedsiębiorstwa pozostałych powiatów OF TnK.** Warto mieć jednak na uwadze, że zdiagnozowana przewaga Powiatu Ostrowieckiego, na skutek znaczącego spadku liczby przedsiębiorstw obserwowanego w ostatnich latach, w tym przedsiębiorstw o zatrudnieniu 10+, może ulec ograniczeniu.

⁷² Brak danych za lata późniejsze

Rys. 49 Wartość sprzedana przemysłu w przeliczeniu na 1 mieszkańca (podmioty o liczbie pracujących 10+) [zł]

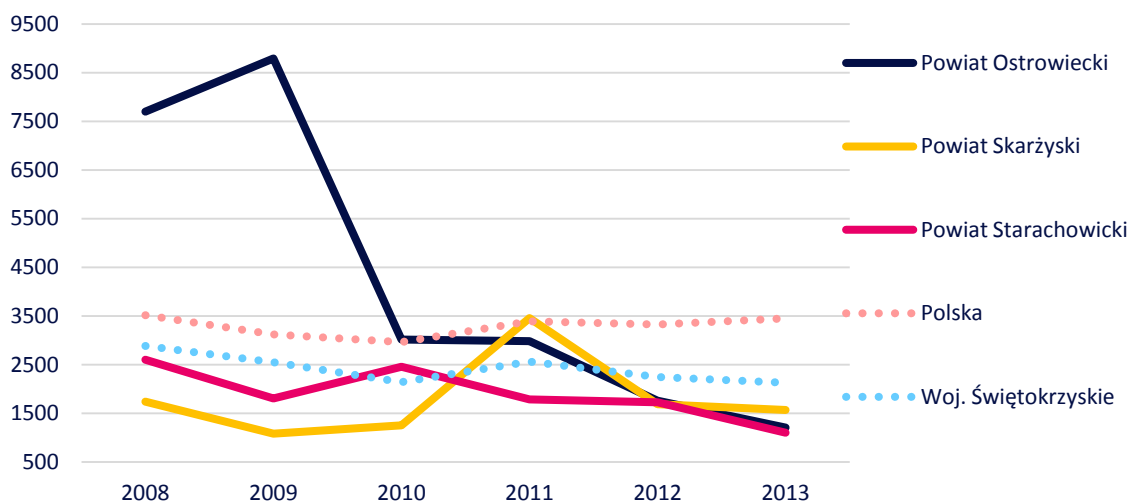
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Czynnikami mogącym wpłynąć na efektywność gospodarczą przedsiębiorstw są ich inwestycje. Czynnikiem ten może być zależny od m.in. strategii firm, w tym metody reagowania na kryzys oraz wielkości przedsiębiorstw powiązanej z wielkością posiadanych przez nie zasobów finansowych.

Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw Powiatu Skarżyskiego i Starachowickiego, w latach 2008-2013⁷³ były generalnie niższe zarówno od średniej krajowej jak i regionalnej. W przypadku Powiatu Ostrowieckiego zaobserwowany został drastyczny spadek wartości analizowanego wskaźnika pomiędzy 2009 r. a 2010 r. Fakt ten należy wiązać z innymi analizowanymi w tym rozdziale wskaźnikami świadczącymi o znaczącym pogorszeniu koniunktury gospodarczej Powiatu Ostrowieckiego zapoczątkowanym w latach 2009-2010. Należy mieć na uwadze, że **utrzymywanie się nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach OF TnK poniżej wartości średnich (krajowej i regionalnej) w przyszłości może świadczyć i zarówno przyczyniać się do stopniowej marginalizacji gospodarczej OF TnK**, przez co podjęcie działań aktywizacyjnych w tym wymiarze należy uznać za kluczowe.

⁷³ Brak danych za lata późniejsze

Rys. 50 Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w przeliczeniu na 1 mieszkańca [zł]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Specyfika branżowa gospodarki

Poniżej scharakteryzowane zostały gospodarki poszczególnych powiatów OF TnK. Charakterystyka obejmuje wskazanie branż specyficznych - cechujących się ponadprzeciętnym w skali kraju udziałem w strukturze branżowej firm oraz wskazanie elementów wspólnych lokalnych gospodarek z inteligentnymi specjalizacjami Województwa Świętokrzyskiego (oraz wspierającymi je specjalizacjami o znaczeniu horyzontalnym)⁷⁴:

- Zasobooszczędne budownictwo;
- Sektor metalowo-odlewniczy;
- Nowoczesne rolnictwo i przetwórstwo spożywcze;
- Turystyka zdrowotna i prozdrowotna;
- ICT;
- Zrównoważony rozwój energetyczny;
- Branża targowo-kongresowa.

Branże specyficzne zostały wyznaczone z wykorzystaniem poniższego wzoru:

Wartość równa 1 oznacza, że udział liczby firm z danego działu PKD 2007 w ogóle firm powiatu jest analogiczny jak w skali kraju. Wartość wyższa oznacza, że udział ten jest wyższy – przykładowo, wartość 3, oznacza trzykrotnie wyższy niż w skali kraju udział firm z danego działu PKD 2007 w ogóle firm. Wartość mniejsza oznacza, że udział ten jest niższy. Prezentowane w dalszej części rozdziału dane prezentują stan za 2014 r.

⁷⁴ Strategia Badań i Innowacyjności (RIS 3). Od absorpcji do rezultatów – jak pobudzić potencjał województwa świętokrzyskiego 2014-2020+, Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, Styczeń 2014

Gospodarka Powiatu Ostrowieckiego wyróżnia się ponadprzeciętnym w skali kraju udziałem firm z branż przemysłowych, których produkty charakteryzują się niską wartością dodaną. Branżami w przypadku których wartość analizowanego wskaźnika przekroczyła 1,5 są m.in.:

- Dział 24 - **Produkcja metali** – 10 firm z czego 100% w Ostrowcu Świętokrzyskim;
- Dział 23 - **Produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych** – 102 firmy, z czego 65% w Ostrowcu Świętokrzyskim;
- Dział 16 - **Produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli; produkcja wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania** – 154 firm, z czego 43% w Ostrowcu Świętokrzyskim;
- Dział 08 - **Pozostałe górnictwo i wydobywanie** – 17 firm, z czego 47% w Ostrowcu Świętokrzyskim.

Spośród przedstawicieli powyższych branż warto wymienić: Celsa Huta Ostrowiec Sp. z o.o., Ulrich Polska Sp. z o.o., Renomet Recykling Sp. z o.o. oraz Som-Plast Sp. j. **Produkcja metali stanowi branżę czytelnie wpisującą się w sektor metalowo-odlewniczy**, stanowiący jedną z inteligentnych specjalizacji Województwa Świętokrzyskiego. Pozostałe z powyższych branż, w zależności od profilu działalności poszczególnych firm, mogą znajdować część wspólną z zasobooszczędnym budownictwem. Branżami powiązanymi z zasobooszczędnym budownictwem o umiarkowanym poziomie specyficzności (wartość wskaźnika 1,1,-1,5) są również **roboty związane z budową obiektów inżynierii lądowej i wodnej (dział 42) oraz roboty budowlane specjalistyczne (dział 43)**, których przedstawiciele koncentrują się w Ostrowcu Świętokrzyskim.

Wśród pozostałych branż, względem których wartość analizowanego wskaźnika przekroczyła 1,5 znalazły się:

- Dział 27 - **Produkcja urządzeń elektrycznych** - 17 firm, z czego 65% w Ostrowcu Świętokrzyskim;
- Dział 47 - **Handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi** – 2 472 firm, z czego 78% w Ostrowcu Świętokrzyskim;
- Dział 92 – **Działalność związana z gramami losowymi i zakładami wzajemnymi** - 10 firm, z czego 100% w Ostrowcu Świętokrzyskim.

Powyższe branże są specyficznymi w skali kraju elementami lokalnej gospodarki, przy czym nie są one powiązane ze specjalizacjami określonymi w Strategii Badań i Innowacyjności (RIS 3) Województwa Świętokrzyskiego. Branżą o umiarkowanym poziomie specyficzności, wpisującą się w specjalizację ICT, jest **telekomunikacja (dział 61)** – jej przedstawiciele są skoncentrowani na terenie Ostrowca Świętokrzyskiego.

Spośród znaczących firm lokalnych, prowadzących działalność poza wymienionymi powyżej branżami, wymienić należy: Publima Sp. j. – centrum dystrybucji mięsa i wędlin; Delko Otto Sp. z o.o. – firma zajmująca się dystrybucją produktów FMCG oraz Przedsiębiorstwo Usługowo-Handlowe Signal – zakład produkcyjny mebli.

Specyfika gospodarki Powiatu Starachowickiego opiera się w dużej mierze na przemyśle związanym z przetwórstwem metalu. Do branż specyficznych Powiatu Starachowickiego (wartość analizowanego wskaźnika >1,5) zaliczają się m.in.:

- Dział 24 - **Produkcja metali** – 9 firm z czego 78% w Starachowicach;
- Dział 25 - **Produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń** – 173 firm z czego 72% w Starachowicach;
- Dział 29 - **Produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli** – 23 firmy z czego 96% w Starachowicach.

Branżą związaną z przetwórstwem metalu, o wysokiej wartości analizowanego wskaźnika (1,48) jest również **produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana (dział 28; 24 firmy z czego**

79% w Starachowicach). Spośród firm reprezentujących powyższe branże wymienić należy m.in. Odlewnie Polskie S.A., Man Bus Sp. z o.o. Oddział w Starachowicach oraz Perfopol Sp. z o.o. – zakład produkcyjny blach perforowanych i siatek.

Oprócz przetwórstwa metalu, specyfiką gospodarki Powiatu Starachowickiego jest również ponadprzeciętny udział firm z branży **produkcji wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych** (dział 23; 60 firm z czego 68% w Starachowicach). W zależności od profilu działalności poszczególnych firm z powyżej branży, może ona zawierać się w zasobooszczędnym budownictwie, stanowiącym inteligentną specjalizację Województwa Świętokrzyskiego. Przedstawicielem tej branży jest m.in. Cerrad Sp. z o.o. – producent płytek gresowych, ceramicznych i klinkierowych.

Struktura gospodarki Powiatu Starachowickiego charakteryzuje się również **ponadprzeciętnym udziałem przedsiębiorstw zajmujących się pozyskiwaniem i przetwarzaniem drewna** – udział firm z branż leśnictwo i pozyskiwanie drewna (dział 02; 68 firm z czego 13% w Starachowicach) oraz produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli i produkcja wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania (dział 16; 135 firm z czego 34% w Starachowicach) jest dwukrotnie wyższy niż w skali kraju.

Wyróżnikiem gospodarki Powiatu Starachowickiego jest również **przemysł spożywczy**. Branżami specyficznymi Powiatu Starachowickiego są zarówno **produkcja napojów** (dział 11; 5 firm z czego 60% w Starachowicach), **produkcja wyrobów tytoniowych** (dział 12; jedna firma w Starachowicach) jak i **produkcja artykułów spożywczych** (dział 10; 70 firm z czego 47% w Starachowicach), przy czym ostatnia z nich jest specyficzna w stopniu umiarkowanym – wartość analizowanego wskaźnika w jej wypadku wyniosła 1,2. Powyższe branże są w znaczącym stopniu powiązane z nowoczesnym rolnictwem i przetwórstwem spożywczym stanowiącym inteligentną specjalizację Województwa Świętokrzyskiego.

Do pozostałych branż specyficznych Powiatu Starachowickiego zaliczyć należy:

- Dział 38 - **Działalność związana ze zbieraniem, przetwarzaniem i unieszkodliwianiem odpadów; odzysk surowców** – 45 firm z czego 38% w Starachowicach;
- Dział 60 - **Nadawanie programów ogólnodostępnych i abonamentowych** – 3 firmy w Starachowicach;
- Dział 87 - **Pomoc społeczna z zakwaterowaniem** – 9 firm z czego 56% w Starachowicach.

Oprócz opisanego powyżej, powiązanie specyfiki gospodarki Powiatu Starachowickiego z inteligentnymi specjalizacjami Województwa Świętokrzyskiego występuje również względem zasobooszczędnego budownictwa – zawierające się w nim **roboty związane z budową obiektów inżynierii lądowej i wodnej** oraz **roboty budowlane specjalistyczne** stanowią w strukturze gospodarki Powiatu Starachowickiego branże specyficzne w stopniu umiarkowanym (wartość analizowanego wskaźnika 1,1-1,5). Przedstawicielem branży budowlanej w Powiecie Starachowickim jest m.in. Budromost-Starachowice Sp. z o.o.

Czynnikiem w znaczącym stopniu oddziałującym na gospodarkę **Powiatu Skarżyskiego** jest jego korzystne położenie przy drodze krajowej nr 7 łączącej Warszawę, Radom, Kielce i Kraków. Silne oddziaływanie tego czynnika wpływa na specyfikę lokalnej gospodarki – **korzystne położenie komunikacyjne wpływa na ponadprzeciętny w skali kraju udział firm z branży magazynowania i działalności usługowej wspomagającej transport** (dział 52) oraz **działalności związanej ze zbieraniem, przetwarzaniem i unieszkodliwianiem odpadów; odzysk surowców** (dział 38). Liczebność firm w przypadku pierwszej z powyższych branż wyniosła w 2014 r. 82 z czego 71% stanowiły podmioty ze Skarżyska-Kamiennej. W przypadku drugiej z wskazanych branż, liczba funkcjonujących przedsiębiorstw wyniosła 189 z czego 47% firm funkcjonowało w Skarżysku-Kamiennej. Należy zaznaczyć, że **udział podmiotów z branży działalności związanej ze zbieraniem,**

przetwarzaniem i unieszkodliwianiem odpadów oraz odzyskiem surowców w Powiecie Skarżyskim był blisko jedenastokrotnie wyższy niż w skali kraju. Największym przedsiębiorstwem działającym w tej branży jest P.P.H.U. Wtórpol Leszek Wojteczek Sp. z o.o. – firma zajmująca się przetwarzaniem i recyklingiem używanej odzieży. Firma ta pozyskuje surowce za pomocą 54 000 kontenerów zlokalizowanych na terenie Polski, Czech, Słowacji i Węgier. W swojej branży, firmę tę należy uznać za lidera zarówno w wymiarze europejskim jak i światowym.

Wśród pozostałych branż specyficznych, o wartości analizowanego wskaźnika przekraczającej 1,5, znalazły się branże przetwórstwa przemysłowego:

- Dział 20 - **Produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych** – 19 firm z czego 53% w Skarżysku-Kamiennej
- Dział 25 - **Produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń** – 179 firm z czego 73% w Skarżysku-Kamiennej
- Dział 29 - **Produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli** – 13 firm z czego 62% w Skarżysku-Kamiennej.

Pozostałymi branżami specyficznymi Powiatu Skarżyskiego są **pomoc społeczna z zakwaterowaniem** (dział 87; 12 podmiotów z czego 75% w Skarżysku-Kamiennej) oraz **działalność usługowa wspomagająca górnictwo i wydobywanie** (dział 09; 2 podmioty z czego obydwa poza Skarżyskiem-Kamienną).

Powiązanie gospodarki Powiatu Skarżyskiego z inteligentnymi specjalizacjami Województwa Świętokrzyskiego należy uznać za ograniczone. Jedyną specyficzną branżą powiatu bezpośrednio powiązaną z inteligentnymi specjalizacjami jest **produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń** – branża ta zawiera się w sektorze metalowo-odlewniczym. Powiązanie z pozostałymi inteligentnymi specjalizacjami regionu dotyczyć może **telekomunikacji** (dział 61; 24 firmy z czego 50% w Skarżysku Kamiennej) – powiązanie z ICT; **produkcji wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych** (dział 23; 53 firmy z czego 57% w Skarżysku-Kamiennej) oraz **produkcji wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli; produkcji wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania** (dział 16; 83 firmy z czego 37% w Skarżysku-Kamiennej) – powiązanie z zasobooszczędnym budownictwem; **produkcji artykułów spożywczych** (dział 10; 71 firm z czego 56% w Skarżysku-Kamiennej) – powiązanie z nowoczesnym rolnictwem i przetwórstwem spożywczym. Wymienione powyżej branże są specyficzne dla gospodarki Powiatu Skarżyskiego w umiarkowanym stopniu (wartość analizowanego wskaźnika 1,1-1,5).

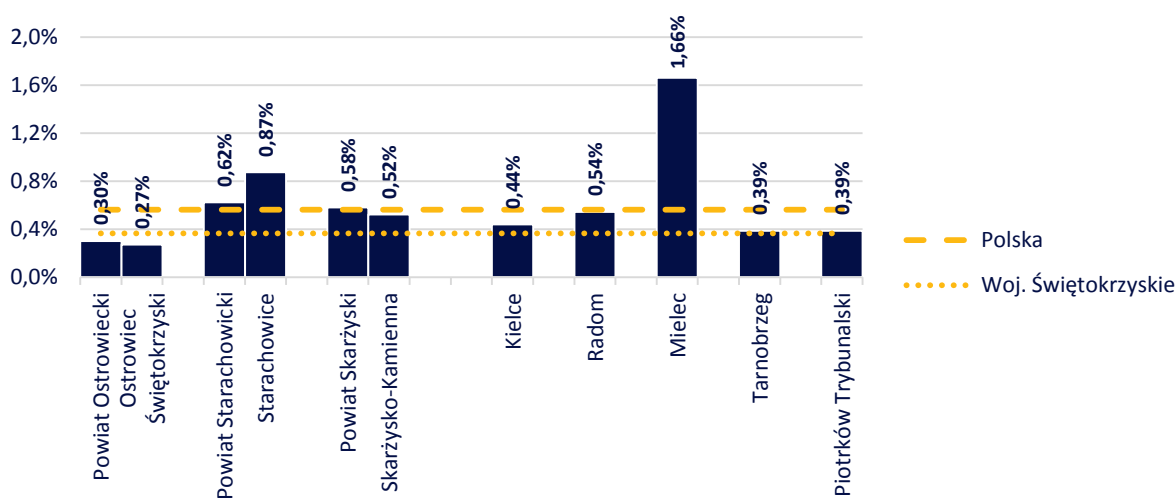
Spośród innych branż o umiarkowanym poziomie specyficzności należy wymienić **leśnictwo i pozyskiwanie drewna** (dział 02; 52 firmy z czego 29% w Skarżysku-Kamiennej) oraz **produkcje mebli** (dział 31; 72 firmy z czego 59% w Skarżysku-Kamiennej), które są bezpośrednio powiązane z wymienioną powyżej produkcją wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli oraz produkcją wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania.

Wśród branż umiarkowanie specyficznych, czytelne powiązanie występuje również pomiędzy **produkcją wyrobów tekstylnych** (dział 13; 23 firmy z czego 74% w Skarżysku-Kamiennej), **produkcją odzieży** (dział 14; 64 firmy z 83% w Skarżysku-Kamiennej) oraz **produkcją skór i wyrobów ze skór wyprawionych** (dział 15; 14 firm z czego 100% w Skarżysku-Kamiennej. Rozwój powyższych branż może być powiązany z wskazaną powyżej ponadprzeciętną rolą branży działalności związanej ze zbieraniem, przetwarzaniem i unieszkodliwianiem odpadów oraz odzyskiem surowców, w tym firmy P.P.H.U. Wtórpol Leszek Wojteczek Sp. z o.o.

Spośród znaczących firm lokalnych, prowadzących działalność poza wymienionymi powyżej branżami, wymienić należy **Mesko S.A.** – zakład produkcyjny amunicji. W przeszłości zakład ten zapewniał zatrudnienie dla ok. 20 tys. pracowników. Obecnie skala jego zatrudnienia jest znacząco mniejsza. Tereny związane z dawną działalnością Mesko stanowią obecnie znaczącą część terenów inwestycyjnych Skarżyska-Kamiennej.

Gospodarki poszczególnych powiatów OF TnK są względem siebie w dużym stopniu zróżnicowane. Zróżnicowanie to jest widoczne zarówno w specyfice gospodarek poszczególnych powiatów opisanej powyżej jak i udziale firm wysokiej i średniowysokiej techniki⁷⁵ w ogóle firm. W 2014 r. w Powiecie Ostrowieckim, udział ten był niższy zarówno od średniej wartości regionalnej jak i krajowej. W przypadku Powiatu Skarżyskiego, wartość ta zawierała się pomiędzy wartościami średnimi – była wyższa od średniej dla Województwa Świętokrzyskiego i niższa od średniej dla Polski. Liderem pod tym względem był **Powiat Starachowicki charakteryzujący się ponadprzeciętnym udziałem firm wysokiej i średniowysokiej techniki zarówno w skali województwa jak i kraju**. Spośród przeanalizowanych miast konkurencyjnych, ponadprzeciętną wartością w skali kraju cechował się jedynie Mielec, który w aspekcie tym blisko dwukrotnie przewyższał lidera OF TnK – Starachowice.

Rys. 51 Udział firm wysokiej i średniowysokiej techniki w ogóle firm w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Inwestycje zagraniczne

W ostatnich latach na terenie OF TnK dokonano kilku dużych bezpośrednich inwestycji zagranicznych. W 2013 r. w Ostrowcu Świętokrzyskim zainwestował duński **Envikraft A/S**, który otworzył tam zakład produkcyjny urządzeń i systemów spalania do kotłowni przemysłowych marki Weiss, w którym zatrudnienie znalazło ok. 100 osób.⁷⁶ Z kolei w 2003 r. hiszpańska **Grupa Celsa** zakupiła Hutę Ostrowiec, która aktualnie jest największą firmą OF TnK pod względem przychodu. W 2009 r. właściciel francuskiej marki bielizniarskiej Chantelle zamknął swój zakład produkcyjny w Ostrowcu Świętokrzyskim – Sopolfam.⁷⁷ Ten sam właściciel rok wcześniej wygasił produkcję także w fabryce w Starachowicach.⁷⁸ Wskutek tego w każdym z miast pracę straciło po około 500 osób.

Największym inwestorem zagranicznym w Starachowicach jest niemiecki **MAN Bus Sp. z o.o.**, który w lokalnym zakładzie produkuje autobusy miejskie i turystyczne. Dużą firmą, która bezpośrednio

⁷⁵ Działy PKD 2007: 20, 21 26, 27, 29, 30

⁷⁶ <http://www.ostrowiecka.pl/gospodarka/inwestycje/3833-duski-weiss-chce-w-ostrowcu-postawi-zakad-produkcyjny-zdjcia>

⁷⁷ <http://www.echodnia.eu/swietokrzyskie/wiadomosci/ostrowiec-swietokrzyski/art/8534584,francuzi-zamykaja-sopolfam-w-ostrowcu-400-szwaczek-juz-na-wypowiedzeniu,id,t.html>

⁷⁸ <http://www.echodnia.eu/swietokrzyskie/wiadomosci/starachowice/art/8406840,zamykaja-firme-starfam-450-osob-bez-pracy,id,t.html>

kooperuje z MAN Bus Sp. z o.o. jest fiński **PKC Group**, który w starachowickiej fabryce produkuje wiązki elektryczne dla branży motoryzacyjnej.⁷⁹ W Starachowicach swoją siedzibę ma także firma **Tarcopol Sp. z o.o.**, w której głównym udziałowcem jest duńska spółka Munck Gruppen A/S. Tarcopol Sp. z o.o. jest firmą specjalizującą się w wykonawstwie specjalistycznych robót mostowych i zatrudnia ok. 120 osób.⁸⁰ W Starachowicach funkcjonuje także jeden z ośmiu w Polsce zakładów mięsnych Animex Foods Sp. z o.o. sp. k., który jest częścią amerykańskiego koncernu Smithfield Foods.

W Skarżysku-Kamiennej dokonano mniej bezpośrednich inwestycji zagranicznych niż w pozostałych miastach powiatowych. W Skarżysku-Kamiennej niemiecki E.ON Edls jest większościowym udziałowcem spółki **Celsium Sp. z o.o.**, która dostarcza ciepło do skarżyskich i starachowickich mieszkań i zakładów. W Suchedniowie austriacki **Kleen-Tex Industries GmbH** zainwestował w fabrykę, która produkuje maty antypoślizgowe i wycieraczki wejściowe.⁸¹

Klasy

Z punktu widzenia funkcjonowania OF TnK szczególnie istotna jest działalność dwóch klastrów: Świętokrzyskiego Klastra Edukacji Zawodowej oraz Klastra Turystycznego „Szwajcaria Bałtowska”.

Świętokrzyski Klaster Edukacji Zawodowej jest projektem zainicjowanym w 2015 r. przez Specjalną Strefę Ekonomiczną „Starachowice” S.A. oraz Kuratorium Oświaty w Kielcach. Celem zawięzania porozumienia, objętego patronatem przez Ministra Gospodarki i Ministra Edukacji Zawodowej, jest **ściślejsze powiązanie kształcenia teoretycznego z praktyczną nauką zawodu** w Województwie Świętokrzyskim⁸² – stworzenie platformy komunikacji pomiędzy firmami a oświatą. Zadaniem klastra jest stworzenie dobrej praktyki docelowo wdrażanej przez ogół przedsiębiorstw.

Wśród 52 partnerów porozumienia, oprócz SSE „Starachowice” S.A., znalazło się wiele podmiotów z terenu OF TnK - wśród nich zarówno przedsiębiorcy, placówki edukacyjne oraz jednostki samorządu terytorialnego. Spośród członków klastra wymienić należy m.in.: MAN Bus Sp.z o.o. (Starachowice), Odlewnie Polskie S.A. (Starachowice), MESKO S.A. (Skarżysko-Kamienna), Celsa Huta Ostrowiec Sp. z o.o. (Ostrowiec Świętokrzyski), RRD Starachowice Sp. z o.o. (Starachowice), Cerrad Sp. z o.o. (Starachowice), PPUH Perpopol Sp. z o.o. (Starachowice), a także Starostwo Powiatowe w Starachowicach, Zespół Szkół Transportowo-Mechatronicznych w Skarżysku-Kamiennej, Politechnikę Świętokrzyską, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Studium Kształcenia Zawodowego i Języków Obcych S.C. w Ostrowcu Świętokrzyskim, Centrum Kształcenia Praktycznego w Starachowicach, KMB Practise w Starachowicach, Międzynarodowe Centrum Szkoleń i Turystyki „KAROL” w Starachowicach, Fundację Agencja Rozwoju Regionalnego w Starachowicach, Agencję Rozwoju Lokalnego Sp. z o.o. w Ostrowcu Świętokrzyskim oraz Świętokrzyską Izbę Gospodarczą w Ostrowcu Świętokrzyskim. Klaster nie ma sformalizowanej struktury. Współpraca opiera się na otwartej formule, dedykowanej podmiotom z terenu Województwa Świętokrzyskiego

W ramach klastra, w 2015 r. powołano klasę patronacką MAN w zawodzie elektromechanik pojazdów samochodowych w Zespole Szkół Zawodowych nr 3 w Starachowicach. Nabór do klasy patronackiej MAN będzie kontynuowany również w przyszłości. Z kolei w lutym 2016 r. zostało zawarte porozumienie między Powiatem Starachowickim a Odlewniami Polskimi S.A. w zakresie współpracy Technikum nr 2 im. E. Kwiatkowskiego w Zespole Szkół Zawodowych nr 2 w Starachowicach. Patronatem zostaną objęte klasy kształcące młodzież w zawodzie technik mechatronik. We wrześniu

⁷⁹ http://motoryzacja.wnp.pl/kryzys-daje-sie-we-znaki-starachowickiemu-pkc,184416_1_0_0.html

⁸⁰ <http://www.tarcopol.pl/firma/tarcopol>

⁸¹ <http://www.kleen-tex.pl/pl/maty-antypoślizgowe-i-wycieraczki-wejsciowe-kleen-tex.html>

⁸² <http://kuratorium.kielce.pl/12020/swietokrzyski-klaster-edukacji-zawodowej-rozpoczal-dzialanie>

2016 r. utworzone zostaną dwie kolejne klasy patronackie: klasa patronacka firmy CELSA Huta Ostrowiec⁸³ oraz klasa kształcąca w zawodzie operatora obrabiarek skrawających pod patronatem firm: Starpol, Perfopol, Odlewnie Polskie, Elruz⁸⁴. W ramach klas patronackich, uczniowie zatrudniani są w zaangażowanych firmach jako młodociani przedsiębiorcy co stymuluje zaangażowanie w proces edukacji zarówno przedsiębiorców jak i uczniów. W ramach działań klastra prowadzony jest również System Doradztwa Zawodowego dla gimnazjów w Powiecie Starachowickim⁸⁵ oraz monitoring popytu członków klastra na kwalifikacje pracowników.

Klaster Turystyczny „Szwajcaria Bałtowska” jest organizacją skupiającą przedsiębiorców z sektora turystycznego, której celem działania jest wzmocnienie marki turystycznej Bałtowskiego Kompleksu Turystycznego (patrz: rozdz. 2.4 Potencjał turystyczny. Atrakcje turystyczne) oraz dalszy rozwój społeczno-gospodarczy gminy. **Bałtowski Kompleks Turystyczny powstał na bazie sieciowania oferty produktowej lokalnych przedsiębiorstw rodzinnych**, których oddolna współpraca doprowadziła do utworzenia klastra. Koordynatorem klastra jest Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Gminy Bałtów „Bałtów”. Trzon klastra jest tworzony przez firmy związane z rozwojem potencjału turystycznego Bałtowa, przy czym formuła klastra zakłada jego otwartość – klaster deklaruje chęć dzielenia się posiadaną wiedzą i doświadczeniem w celu sieciowania potencjału turystycznego Województwa Świętokrzyskiego. Klaster w swojej działalności współpracuje ze Świętokrzyskim Centrum Innowacji i Transferu Technologii Sp. z o.o.

W ramach działalności klastra członkowie pragną rozwinąć w Bałtowie **funkcję medyczo-uzdrowiskową**, dzięki budowie kliniki Centrum Apiterapii ApiBałt (pszczoło lecznictwo) oraz obiektu rekreacji wodnej w oparciu o wodę geotermalną.⁸⁶ Ponadto w ramach klastra dalej ma być rozwijana baza hotelowa i gastronomiczna. Obecna i planowana działalność klastra wpisuje się bezpośrednio w Turystykę zdrowotną i prozdrowotną, stanowiącą inteligentną specjalizację Województwa Świętokrzyskiego.

Oprócz opisanych powyżej klastrów, na terenie OF TnK działalność prowadzą:

- **Grono Targowe Kielce** jest organizacją samorządu gospodarczego o charakterze klastra, która zrzesza 89 świętokrzyskich podmiotów z sektora usług poligraficznych, gastronomicznych, hotelarskich, transportowych i szkoleniowych (większość z Kielc). Podmiotem wiodącym klastra są **Targi Kielce Sp. z o.o.**, które są drugim największym w Polsce ośrodkiem wystawienniczym. Celem działania klastra jest poszerzanie skali i zakresu świadczonych usług oraz podniesienie konkurencyjności jego członków.⁸⁷ W ramach Grona Targowego Kielce z terenu OF TnK zrzeszone są: AMODEUS – Business Solutions (branża: IT, Skarżysko-Kamienna), Kancelaria Adwokacka – Adwokat Weronika Pawlonka (branża: Consulting, Ostrowiec Świętokrzyski), FAMA-bruk Sp. z o.o. (branża: Transport, Dąbrowa – Gmina Pawłów), Hotel Promień (branża: Hotele i restauracje, Skarżysko-Kamienna).⁸⁸

⁸³ <http://www.sse.com.pl/umowa-kolejnej-klasy-patronackiej/>

⁸⁴ <http://www.sse.com.pl/list-intencyjny-podpisany/>

⁸⁵ <http://sse-starachowice.pl/aktualnosci/pokaz/id/229>

⁸⁶ http://www.wrota-swietokrzyskie.pl/pio/zawartosc/-/asset_publisher/6cAE/content/baltowski-klaster-stawia-na-turystyce-medyczna?redirect=http%3A%2F%2Fwww.wrota-swietokrzyskie.pl%2Fgospodarka%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_k2uH%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_count%3D1

⁸⁷ <http://www.grnotargowe.pl/Klaster/Informacje-o-klastrze>

⁸⁸ <http://www.grnotargowe.pl/Czlonkowie/Lista-czlonkow>

- **Wschodni Klaster Odlewniczy KOM-CAST** skupia firmy powiązane z przemysłem odlewniczym z obszaru trzech województw: Podkarpackiego, Lubelskiego i Świętokrzyskiego. Głównym celem projektu jest **budowanie stałej platformy kooperacji między przedsiębiorstwami i podniesienie konkurencyjności firmy branży odlewniczej w Polsce Południowo-Wschodniej**.⁸⁹ Wśród członków klastra znajdują się 3 firmy z terenu OF TnK: Odlewnie Polskie S.A. (Starachowice), OP Handel Sp. z o.o. (Starachowice), Instytut Wdrożeń i Technologii Sp. z o.o., Zakłady Górniczo-Metalowe „ZĘBIEC” w Zębcu S.A. (Powiat Starachowicki) oraz ZPH Krzysztof Bryś (Skarżysko-Kamienna).⁹⁰ Siedzibą klastra jest Rzeszów, ale prezesem jego zarządu jest Zbigniew Ronduda (Odlewnie Polskie S.A.).⁹¹
- **Klaster Przemysłowy dawnych terenów Centralnego Okręgu Przemysłowego** jest wielobranżowym klastrem przemysłowym z siedzibą w Radomiu, który został powołany w 2011 r. Klaster ten ma charakter ponadregionalny, który swoim zasięgiem obejmuje przede wszystkim podmioty z województw mazowieckiego i świętokrzyskiego. Klaster COP zrzesza przedsiębiorstwa, uczelnie, samorządy i instytucje otoczenia biznesu zainteresowane rozwojem polskiej przedsiębiorczości przede wszystkim **w branżach budowlanej, skórzaney, spożywczej, metalowej, chemicznej i ochrony środowiska**. Do Klastra COP należą 4 podmioty z terenu OF TnK: Gmina Skarżysko-Kamienna, Gmina Starachowice, Cerrad Sp. z o.o. w Starachowicach i STARPOL II Sp. z o.o. w Starachowicach.⁹²
- **MedCluster** jest ogólnopolskim klastrem medycznym zrzeszającym 52 członków z 8 województw. Wśród członków klastra znajdują się przychodnie, uzdrowiska, jednostki badawczo-rozwojowe i firmy doradcze.⁹³ Misją działania klastra jest zawiązanie współpracy i integracja podmiotów zainteresowanych **rozwojem nowoczesnej opieki medycznej oraz usług turystyki medycznej** przy zastosowaniu innowacyjnych metod i technologii.⁹⁴ Jedynym członkiem tego klastra z OF TnK jest Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim, która kształci studentów na kierunkach Pielęgniarstwo oraz Zdrowie publiczne.⁹⁵
- **Klaster Turystyki i Rozwoju Regionalnego „Słońce Regionu”** – założony w 2007 r., nieaktywny klaster, którego celem było **wspieranie informatyzacji świętokrzyskich przedsiębiorstw turystycznych**. Klaster zrzeszał przedsiębiorców, organizacje pozarządowe, jednostki badawczo-naukowe i samorządy. Koordynatorem projektu był Instytut Rozwoju Regionalnego Stowarzyszenia Inicjatyw Europejskich w Skarżysku-Kamiennej.⁹⁶
- **Świętokrzysko-Podkarpacki Klaster Energetyczny** był przedsięwzięciem mającym na celu zbudowanie ponadregionalnej platformy współpracy w zakresie działań dążących do realizacji celów **nowej polityki energetycznej** Unii Europejskiej. Projekt był koordynowany przez Świętokrzyskie Centrum Innowacji i Transferu Technologii Sp. z o.o. w Kielcach wraz z partnerami, wśród których obecne były podmioty z OF TnK (Gmina Ostrowiec Świętokrzyski, Gmina Bodzechów, Gmina Bałtów, Gmina Bliżyn, Fundacja Agencja Rozwoju Regionalnego w Starachowicach, Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko-Własnościowa „Wanacja”, Spółdzielnia Mieszkaniowa „KRZEMIONKI”). Projekt realizowano w okresie od 1.04.2013 r. do 30.06.2015 r.⁹⁷

⁸⁹ <http://www.kom-cast.pl/pl/o-nas/>

⁹⁰ <http://www.kom-cast.pl/pl/uczestnicy-projektu/>

⁹¹ <http://www.kom-cast.pl/pl/zarząd/>

⁹² <http://www.klastercop.pl/klaster-cop/czlonkowie/>

⁹³ <http://medcluster.pl/pl/czlonkowie/>

⁹⁴ <http://www.medycynapolska.pl/index.php/top-block/item/71-medcluster>

⁹⁵ http://www.wsbip.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=13&Itemid=121

⁹⁶ <https://www.wrota-swietokrzyskie.pl/slonce-regionu>

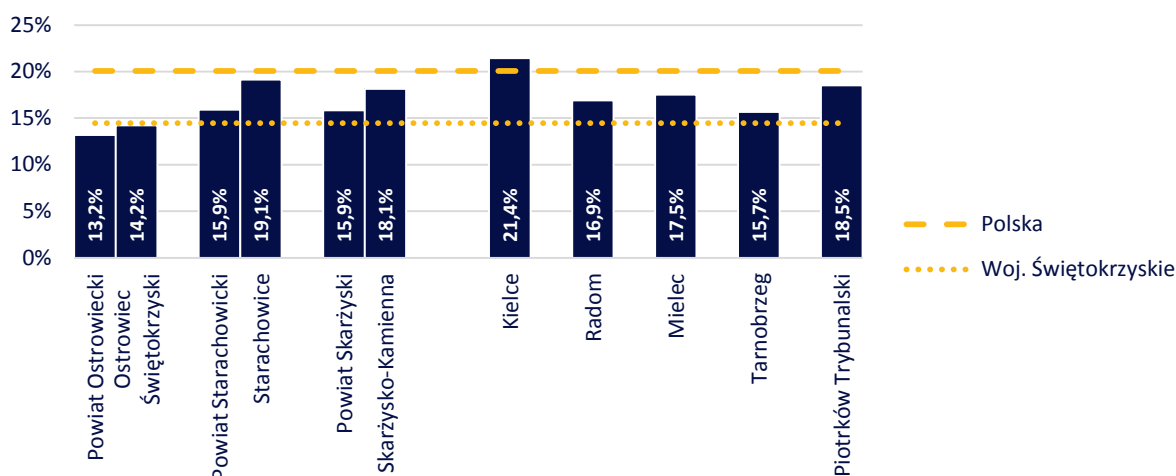
⁹⁷ <http://klasteroze.it.kielce.pl/?id=1>

4.2 Otoczenie biznesu

Jednym z czynników wpływających na lokalny rozwój gospodarczy jest otoczenie biznesu. W jego skład wchodzić mogą zarówno instytucje publiczne, fundacje i stowarzyszenia jak i przedsiębiorstwa, które świadczą usługi wspierające lub towarzyszące prowadzeniu działalności gospodarczej.

Dostępność firm świadczących usługi dla przedsiębiorców⁹⁸ w OF TnK koncentruje się w miastach powiatowych, przy czym w ramach poszczególnych powiatów dostępność ta jest silnie zróżnicowana. Dostępnością najniższą, mniejszą zarówno od średniej wartości krajowej jak i regionalnej, charakteryzował się Ostrowiec Świętokrzyski. **Najwyższym udziałem firm świadczących usługi dla przedsiębiorców, zbliżonym do średniej wartości ogólnokrajowej, charakteryzowały się w 2014 r. Starachowice.** Spośród przeanalizowanych miast konkurencyjnych wyższa niż w przypadku Starachowic dostępność usług dla przedsiębiorstw została zaobserwowana jedynie w przypadku Kielc, które z racji wielkości i pełni funkcji stanowi centrum koncentracji sektora usługowego w Województwie Świętokrzyskim.

Rys. 52 Udział firm świadczących usługi dla przedsiębiorstw w ogóle firm w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Realizacja projektów badawczych i rozwojowych jest możliwa zarówno w ramach i za pośrednictwem uczelni wyższych, instytutów badawczych jak i firm – z wykorzystaniem własnego działu B+R lub zewnętrznych firm badawczych. Dostępność i profil uczelni wyższych prowadzących działalność na terenie OF TnK lub pozostających w jego zasięgu została przedstawiona w podrozdziale 3.2. Edukacja. Szkoły wyższe.

Instytuty badawcze w Polsce koncentrują się w głównych ośrodkach gospodarczych, w tym Warszawie, Łodzi, Poznaniu, aglomeracji śląskiej, Krakowie - poza nimi działalność prowadzą pojedyncze instytuty⁹⁹. **Dostępność instytutów badawczych w zasięgu oddziaływania OF TnK jest skrajnie ograniczona.** Jedyną jednostką prowadzącą działalność w pobliżu OF TnK jest funkcjonujący w Radomiu **Instytut Technologii Eksploatacji - Państwowy Instytut Badawczy**. Instytut prowadzi działalność w obszarze budowy i eksploatacji maszyn, bezpieczeństwa technicznego i ochrony środowiska. Realizowane badania obejmują m.in. mechanizmy i struktury transformacji wiedzy, rozwój kapitału intelektualnego dla działalności innowacyjnej, zarządzanie innowacjami, marketing

⁹⁸ Działy PKD 2007: 64,66,68,69,70,71,72,73,74,77,78,81,82

⁹⁹ http://www.rgib.org.pl/index.php?option=com_sobi2

innowacji oraz prognozowanie kierunków rozwoju badań naukowych z wykorzystaniem metody foresightu technologicznego¹⁰⁰.

W dalszej części bieżącego podrozdziału zawarta została charakterystyka Instytucji otoczenia biznesu prowadzących działalność skierowaną do przedsiębiorców z OF TnK.

Agencja Rozwoju Lokalnego Sp. z o.o. w Ostrowcu Świętokrzyskim

Agencja Rozwoju Lokalnego Sp. z o.o. w Ostrowcu Świętokrzyskim jest spółką gminną, której jedynym udziałowcem jest Gmina Ostrowiec Świętokrzyski. Celem jej działania jest aktywne inspirowanie rozwoju społeczno-gospodarczego Ostrowca Świętokrzyskiego. ARL jest organizacją, która działa non-profit wspierając nowe i istniejące firmy w zakresie aktywizacji przedsiębiorczości, ze szczególnym uwzględnieniem małych i średnich przedsiębiorstw oraz wdrażania krajowych i unijnych programów pomocowych. Główne obszary działalności agencji obejmują: doradztwo inwestycyjne i finansowe, organizację szkoleń zawodowych, konferencji gospodarczych i kampanii reklamowych, poszukiwanie partnerów handlowych dla lokalnych przedsiębiorców i firm, udzielanie pożyczek dla podmiotów gospodarczych, tłumaczenia, przygotowywanie i realizacja strategii rozwoju, przygotowywanie wniosków o dofinansowanie w ramach programów Unii Europejskiej, wykonywanie materiałów promocyjnych, przyciąganie zagranicznych i krajowych inwestorów w rejon powiatu ostrowieckiego, public relations. Ponadto, w ramach Centrum Przedsiębiorczości i Aktywizacji Zawodowej ARL zarządza Ostrowieckim Inkubatorem Przedsiębiorczości, w którym firmy o profilu produkcyjnym i usługowym (z wyjątkiem działalności bankowej i ubezpieczeniowej) działające na rynku nie dłużej niż 1 rok mogą korzystać ze wsparcia szkoleniowo-doradczego i po preferencyjnych cenach wynająć powierzchnie na potrzeby prowadzenia własnej działalności.¹⁰¹ Od kwietnia 2015 r. ARL realizuje także zadania ze środków Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. W punktach konsultacyjnych ARL udzielane jest wsparcie osobom uzależnionym od narkotyków i z problemami alkoholowymi.¹⁰² ARL prowadzi także projekty skierowane do seniorów.¹⁰³

Centrum Obsługi Inwestora w Skarżysku-Kamiennej

Centrum Obsługi Inwestora w Skarżysku-Kamiennej jest miejską jednostką, która powstała w 2015 r. z inicjatywy lokalnych władz. Celem jego działalności jest promocja, zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej i wykorzystania potencjału tkwiącego w położeniu Skarżyska-Kamiennej na skrzyżowaniu ważnych szlaków drogowych i kolejowych. W ramach COI działa Skarżyski Inkubator Technologiczny, który ma wspomagać akcelerację innowacyjnych firm. Preferencyjna oferta wynajmu powierzchni magazynowo-produkcyjnych jest kierowana do absolwentów szkół wyższych, którzy posiadają pomysł na własny biznes oraz do firm z sektora MŚP, które działają na rynku do 5 lat.¹⁰⁴ Ponadto w ramach COI funkcjonuje portal Miejska Baza Terenów Inwestycyjnych, gdzie zainteresowane podmioty mogą zapoznać się z bieżąco aktualizowaną ofertą skarżyskich nieruchomości dedykowanych na cele działalności gospodarczej.¹⁰⁵

¹⁰⁰ <http://www.itee.radom.pl/index.php/pl/>

¹⁰¹ http://www.inkubator.arl.ostrowiec.pl/index.php?dzial=art/show_result_db&id=13

¹⁰² http://www.arl.ostrowiec.pl/index.php?dzial=modules/art/show_result_db&id=318

¹⁰³ http://www.arl.ostrowiec.pl/index.php?dzial=modules/art/show_result_db&id=327

¹⁰⁴ <http://sit.skarzysko.pl/oferta/>

¹⁰⁵ <http://coi.skarzysko.pl/>

Fundacja – Agencja Rozwoju Regionalnego w Starachowicach (FARR)

Fundacja – Agencja Rozwoju Regionalnego w Starachowicach (FARR) powstała w 1992 r. z inicjatywy ówczesnych władz Starachowic, które zostały fundatorem Fundacji. Od początku istnienia FARR jej głównymi celami było pobudzanie lokalnej przedsiębiorczości, szczególnie w sektorze mikro, małych i średnich przedsiębiorstw oraz łagodzenie skutków bezrobocia.¹⁰⁶ Cele te są realizowane poprzez działalność szkoleniową, informacyjną i doradczą, m.in. z zakresu prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Usługi te kierowane są przede wszystkim do absolwentów szkół wyższych chcących założyć własną firmę. FARR świadczy także proinnowacyjne wsparcie dotyczące opracowywania i wdrażania projektów biznesowych w przedsiębiorstwach. Ponadto udziela pomocy poręczycielskiej (Fundusz Poręczeń Kredytowych i Wspierania Finansowego FUNDSTAR) oraz pożyczkowej (Fundusz Pożyczkowy FUNDSTAR 2).¹⁰⁷

Akademia Przedsiębiorczości w Starachowicach

Akademia Przedsiębiorczości Sp. z o.o. w Starachowicach, jest instytucją szkoleniową, która działa od 1996 r. AP posiada swój **oddział** także w **Skarżysku-Kamiennej**. Przedmiotem działalności Akademii Przedsiębiorczości jest ustawiczne kształcenie osób dorosłych, pośrednictwo pracy, doradztwo zawodowe i personalne, pośrednictwo psychologiczne oraz aktywizacja zawodowa. Usługi tego podmiotu kierowane są do instytucji i urzędów, kadr kierowniczych firm, pracowników oraz do osób bezrobotnych, niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. W ramach **Placówki Kształcenia Ustawicznego Akademia Przedsiębiorczości** prowadzone są kwalifikacyjne kursy zawodowe, kursy doształcające oraz kursy umiejętności zawodowych i kompetencji ogólnych.¹⁰⁸ Akademia Przedsiębiorczości wraz z Podkarpacką Agencją Konsultingowo-Doradczą prowadzi **Świętokrzyski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej** (Świętokrzyski OWES), który w listopadzie 2015 r., decyzją Ministra Pracy i Polityki Społecznej, otrzymał akredytację i status Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej Wysokiej Jakości.¹⁰⁹

Regionalna Izba Gospodarcza w Starachowicach

Regionalna Izba Gospodarcza w Starachowicach jest drugim co do wielkości samorządem gospodarczym w województwie świętokrzyskim. RIG jest niezależną organizacją typu non-profit, która powstała w 1994 r. z inicjatywy lokalnych przedsiębiorców. RIG jest właścicielem Akademii Przedsiębiorczości, która merytorycznie pomaga zainteresowanym w zakresie rozwoju własnej działalności gospodarczej, a także Starachowickiego Inkubatora Przedsiębiorczości, który wspomaga nowopowstałe firmy w osiągnięciu zdolności do samodzielnego funkcjonowania na rynku poprzez udostępnienie po preferencyjnych stawkach lokali użytkowych oraz usług doradczych, szkoleniowych i tłumaczeniowych.¹¹⁰ Według danych z kwietnia 2015 r., świadczył wsparcie lokalowe i techniczne dla 38 firm, zatrudniających 113 osób.¹¹¹

Krajowe Stowarzyszenie Wspierania Przedsiębiorczości

Krajowe Stowarzyszenie Wspierania Przedsiębiorczości (do 2013 r.: Koneckie Stowarzyszenie Wspierania Przedsiębiorczości) jest instytucją otoczenia biznesu, która posiada swoje biura zamiejscowe w Ostrowcu

¹⁰⁶ http://www.farr.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=2&Itemid=10

¹⁰⁷ http://www.farr.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=3&Itemid=11

¹⁰⁸ <http://ap.org.pl/o-nas>

¹⁰⁹ <http://ap.org.pl/osrodek-wsparcia-ekonomii-spolecznej/aktualnosci>

¹¹⁰ <http://inkubator1.pl/>

¹¹¹ <http://tv.starachowice.pl/index.php/pl/aktualnosci/4488-o-gospodarce-na-sesji>

Świętokrzyskim, Starachowicach i Skarżysku-Kamiennej. KSWP powstało w 1995 r. z inicjatywy koneckich przedsiębiorców. Głównymi celami działalności KSWP jest wszechstronny rozwój i promocja przedsiębiorczości oraz reintegracja zawodowa i ograniczanie bezrobocia. Cele te są realizowane poprzez świadczenie usług szkoleniowych, finansowych, informacyjnych i doradczych, takich jak udzielanie pożyczek na rozpoczęcie działalności gospodarczej i rozwój firmy, organizowanie kursów i szkoleń, wspieranie społeczności lokalnej poprzez realizację usług doradczo-informacyjnych. KSWP świadczy pomoc także dla młodzieży, sportowców i osób niepełnosprawnych.¹¹²

4.3 Tereny inwestycyjne

Oferta terenów inwestycyjnych OF TnK koncentruje się w miastach powiatowych. Większość z nich to tereny typu brownfield, czyli obszary poprzemysłowe, na których już kiedyś funkcjonowały zakłady produkcyjne. Zapewnienie dostępności uzbrojonych terenów inwestycyjnych jest jednym z kluczowych warunków przyciągnięcia jak i utrzymania inwestorów na terenie OF TnK.

Istotnym problemem związanym z atrakcyjnością inwestycyjną OF TnK jest jego **marginalizacja komunikacyjna**. Ograniczona ponadregionalna funkcjonalność dróg krajowych nr 42 i 9 w połączeniu z krajowymi planami inwestowania w konkurencyjne drogi krajowe nr 74 (względem DK42) oraz nr 17 i 19 (względem DK9) stanowi czynnik destymulujący atrakcyjność OF TnK względem inwestorów (patrz rozdz. 2.2 Infrastruktura drogowa. Infrastruktura drogowa).

Jednym z problemów rozwoju istniejącej oferty inwestycyjnej OF TnK są również **obszary prawnie chronione** (patrz: rozdz. 2.4. Środowisko przyrodnicze. System ochrony środowiska przyrodniczego). Problem ten dotyczy przede wszystkim Powiatu Skarżyskiego i Powiatu Starachowickiego, gdzie rozwój przestrzenny miast powiatowych jest ograniczony ze względu na położenie pośród zwartych kompleksów leśnych.

Znaczącym problemem jest również **niekorzystna (rozdrobniona) struktura własnościowa i wielkościowa nieruchomości** mogących zostać przeznaczonych na tereny inwestycyjne (długie i wąskie działki). Sytuacją optymalną jest, gdy lokalny samorząd jest właścicielem dużego zasobu potencjalnych terenów inwestycyjnych. Wówczas może on sprawnie i stosunkowo niskim kosztem przeprowadzić procedurę scalenia i podziału gruntów oraz odpowiednio przygotować je pod inwestycje. W ten sposób miasto może dysponować pełną i kompleksową ofertą inwestycyjną i nie jest narażone na brak współpracy z prywatnymi właścicielami gruntów.

Sytuacja taka miała miejsce w latach 90. XX w. w Starachowicach, kiedy to miasto przejęło duże połacie obszarów poprzemysłowych - szczególnie w północno-zachodniej części miasta. W połączeniu z utworzeniem na tych terenach specjalnej strefy ekonomicznej, przyczyniło się do znaczącego podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej Starachowic. Aktualnie, Starachowice charakteryzują się najmniejszym bezrobociem wśród miast powiatowych OF TnK i najbardziej zdywersyfikowaną gospodarką. Należy przy tym zaznaczyć, że większe zakłady funkcjonują w Starachowicach również w innych częściach miasta – Animex Foods we wschodniej części miasta, Odlewnie Polskie S.A. w centralnej, a wiele innych także w południowej części miasta, wokół Zbiornika Piachy. Odmienne sytuacja prezentowała się w Skarżysku-Kamiennej, gdzie za sprawą braku strategicznej polityki gruntowej i opóźnienia tworzenia podstref specjalnej strefy ekonomicznej napływ nowych inwestorów był ograniczony – pomimo atrakcyjności lokalizacyjnej Skarżyska-Kamiennej.

W 2015 r., w celu promocji, zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej i wykorzystania potencjału tkwiącego w położeniu **Skarżyska-Kamiennej** na skrzyżowaniu ważnych szlaków drogowych i kolejowych, władze miasta utworzyły **Centrum Obsługi Inwestora**. W ramach COI działa Skarżyski

¹¹² <http://kswp.org.pl/pl/o-nas/kswp-dzisiaj/misja-i-cele>

Inkubator Technologiczny, który ma wspomagać akcelerację innowacyjnych firm oraz funkcjonuje portal **Miejska Baza Terenów Inwestycyjnych**.¹¹³ Obecnie, w Skarżysku-Kamiennym, głównym skupiskiem terenów inwestycyjnych jest południowo-wschodnia część miasta, gdzie m.in. zlokalizowane są zakłady zbrojeniowe Mesko S.A. Władze miasta planują również aktywizację gospodarczą północnej części miasta, która byłaby możliwa po wybudowaniu węzła „Skarżysko Północ” na drodze ekspresowej S7. Z realizacją tej inwestycji związane są również potencjalne plany budowy terminala intermodalnego w okolicach kolejowej stacji rozrządowej. W planach jest także powiększenie rozmiarów skarżyskiej podstrefy SSE.

Działaniami realizowanymi obecnie przez władze Ostrowca Świętokrzyskiego¹¹⁴, jest aktywne uczestnictwo w lokalnym rynku nieruchomości. Lokalne władze, wykorzystując prawo pierwokupu skupują działki, które w przyszłości można by przygotować pod cele inwestycyjne. Główne tereny inwestycyjne Ostrowca Świętokrzyskiego koncentrują się aktualnie wzdłuż linii kolejowej i w okolicach huty, we wschodniej części miasta. Aktualnie Miasto Ostrowiec Świętokrzyski m.in. dysponuje niezagospodarowanym gruntem inwestycyjnym o powierzchni 3 ha, który położony jest pomiędzy linią kolejową a drogą krajową nr 9 (ul. Onufrego Zagłoby). Inne duże wolne tereny inwestycyjne, o powierzchni powyżej 0,5 ha, zlokalizowane są przy ul. J. Samsonowicza, ul. Chrzanowskiego/Kilińskiego, ul. Łżeckiej, ul. Stalowej, ul. Żeromskiego i ul. Lawendowej. Ponadto Miasto Ostrowiec Świętokrzyski zamierza przygotować, kompleksowo uzbroić w media i połączyć z drogą wojewódzką nr 754 tereny inwestycyjne przy ul. Bałtowskiej, o łącznej pow. 11,8 ha.

W Ostrowcu Świętokrzyskim i w Starachowicach większość terenów inwestycyjnych znajduje się na terenach objętych **Specjalną Strefą Ekonomiczną „Starachowice” S.A.** lub w ich bezpośrednim sąsiedztwie. Głównymi celami istnienia SSE „Starachowice” S.A. są: zmniejszenie poziomu bezrobocia, zagospodarowanie istniejącego majątku przemysłowego, aktywizacja potencjału technicznego poprzez transfer nowoczesnych technologii oraz zwiększenie możliwości kooperacyjnych przedsiębiorstw funkcjonujących w regionie. Przedsiębiorca chcący rozpocząć działalność na terenie SSE „Starachowice” S.A., musi otrzymać zezwolenie od Zarządzającego SSE, który udziela go z upoważnienia ministra właściwego ds. gospodarki. Ponadto przedsiębiorca jest zobowiązany do poniesienia nakładów inwestycyjnych o wartości minimalnej 100 000 euro. W zamian, firmy działające na terenach SSE „Starachowice” S.A., mogą otrzymać zwolnienia od podatku dochodowego z tytułu łącznych wydatków inwestycyjnych (do 70%) lub poniesionych dwuletnich kosztów pracy (również do 70%). Wysokość ulg podatkowych jest obliczana indywidualnie dla każdej firmy, gdyż zależy od intensywności pomocy przysługującej regionowi oraz założonych przez przedsiębiorcę parametrów planowanej działalności. Według planu rozwoju strefy, **preferowanymi gałęziami działalności produkcyjnej są tam przemysły: mechaniki precyzyjnej, motoryzacyjny, metalurgiczny, elektroniczny, materiałów budowlanych, chemiczny oraz ceramiczny, a także przetwórstwo drewna i przetwórstwo spożywcze.**¹¹⁵

Na terenie OF TnK znajdują się cztery podstrefy Specjalnej Strefy Ekonomicznej „Starachowice” S.A. o łącznej powierzchni 253,09 ha:

- Starachowice (168,02 ha) – podstrefa zagospodarowana w 89,2%. Podstrefa składa się z trzech części w północno-zachodniej części miasta (główny obszar inwestycyjny Starachowic) oraz dwóch na jego południowych krańcach. W największej z nich znajdują się m.in. fabryka autobusów Man Bus Sp. z o.o. Oddział w Starachowicach (była Fabryka Samochodów Ciężarowych „Star”).

¹¹³ <http://coi.skarzysko.pl/>

¹¹⁴ <http://www.jaroslawgorczynski.pl/2015/02/wiecej-terenow-dla-sse-prezydent-skupuje-kolejne-dzialki/>

¹¹⁵ http://sse-starachowice.pl/c/cele_i_atuty

- Ostrowiec Świętokrzyski (78,41 ha) – podstrefa zagospodarowana w 84,7%. Ta podstrefa składa się aż z 14 części. Największą z nich, we wschodniej części miasta, zajmuje największe pod względem przychodów przedsiębiorstwo OF TnK (trzecie w województwie świętokrzyskim) Celsa Huta Ostrowiec S.A. Pozostałe fragmenty podstrefy położone są w rozproszeniu na terenach przemysłowych znajdujących się wzdłuż linii kolejowej.
- Skarżysko-Kamienna (9,70 ha) – podstrefa zagospodarowana w 78,9%.
- Suchedniów (6,66 ha) – w pełni zagospodarowana. Zwarty obszar przy byłej drodze krajowej nr 7. Na terenie podstrefy znajdują się 2 zakłady z branży tworzyw sztucznych (PLASTINVEST Sp. z o.o. i Kleen-TEX Polska Sp. z o.o.) oraz jeden z branży motoryzacyjnej (KB-PRO Sp. z o.o.).

Zarządcą wszystkich podstref jest SSE „Starachowice”. Granice strefy obejmują działki, których właścicielem są zarówno SSE „Starachowice”, jednostki samorządu terytorialnego jak i podmioty prywatne, przy czym **objęcie lub wyjęcie terenu z granic SSE odbywa się na wniosek właściciela terenu**. Warto w tym miejscu zauważyć, że możliwa jest również sytuacja w której firma prowadzi działalność gospodarczą na terenie SSE przy jednoczesnym braku aktualnego zezwolenia. Wówczas takie przedsiębiorstwo nie musi wypełniać obowiązków związanych z funkcjonowaniem w ramach SSE, ale także nie może czerpać z korzyści z tym związanych. W ten sposób funkcjonują m.in. wszystkie firmy położone na terenie podstrefy Skarżysko-Kamienna oraz Celsa Huta Ostrowiec S.A. Poniższa tabela prezentuje zestawienie przedsiębiorstw prowadzących działalność w ramach SSE Starachowice.

W sąsiedztwie OF TnK znajdują się także inne podstrefy SSE Starachowice S.A. Do najbliższej położonych należą podstrefy Kielce, Morawica, Piekoszów, Stąporków i Końskie (województwo świętokrzyskie) oraz Szydłowiec i Iłża (województwo mazowieckie). Oprócz podstref SSE Starachowice, w otoczeniu OF TnK znajdują się ponadto podstrefy innych specjalnych stref ekonomicznych m.in. Łódzkiej SSE, Tarnobrzskiej SSE „EURO-PARK WISŁOSAN”, SSE EURO-PARK Mielec, Krakowskiej SSE i Katowickiej SSE.¹¹⁶

¹¹⁶ <http://sse.mapa.info.pl/>

5 Finanse samorządowe

5.1 Finanse gmin

Dochody gmin

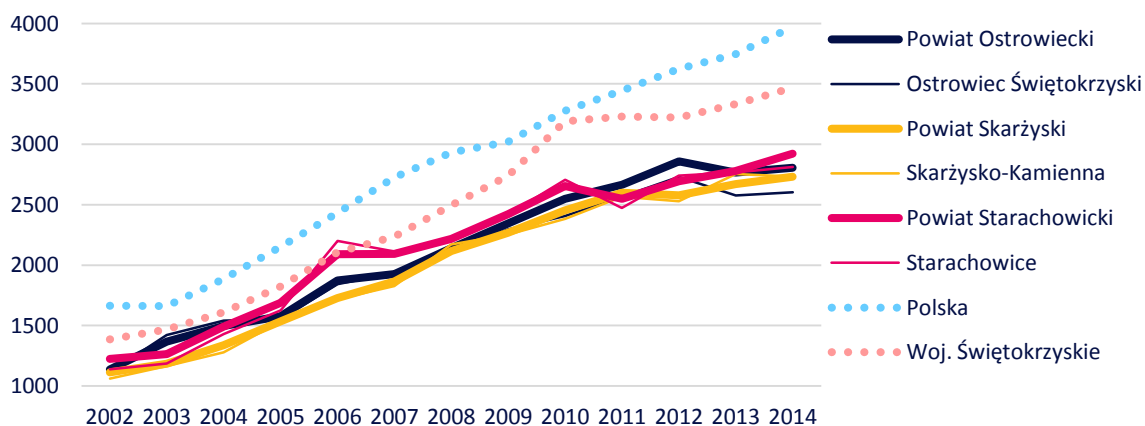
Łączny budżet gmin OF TnK wyniósł w 2014 r. 804 227 458 zł. Wartość ta **w umiarkowanym stopniu koncentrowała się w miastach powiatowych**. Udział dochodów miast powiatowych w ogóle dochodów gmin poszczególnych powiatów wyniósł 52,8% w przypadku Starachowic, Ostrowca Świętokrzyskiego – 58,6%, Skarżyska-Kamiennej – 60,9%.

W przeliczeniu na jednego mieszkańca, wartość dochodu miast powiatowych wyniosła w Ostrowcu Świętokrzyskim 2 603,18 zł, Skarżysku-Kamiennej – 2 732,98 zł, Starachowicach – 2 812,94 zł. Wartości te, w przypadku Ostrowca Świętokrzyskiego i Starachowic, były niższe od średnich wartości charakteryzujących ogół gmin poszczególnych powiatów. Wartości charakteryzujące powyższe miasta stanowiły odpowiednio 92,7% i 96,2% średniej wartości powiatowej. W przypadku Skarżyska-Kamiennej, wartość dochodu była zbliżona do średniej wartości powiatowej.

Wartość dochodu gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca była znacząco niższa od średnich wartości krajowej i regionalnej we wszystkich miastach powiatowych. Stanowiła ona w Ostrowcu Świętokrzyskim, Skarżysku Kamiennej i Starachowicach odpowiednio 65,6%, 68,8% oraz 70,8% średniej wartości krajowej.

Analizowana wartość w latach 2002-2014 systematycznie wzrastała we wszystkich miastach powiatowych, przy czym **tempo wzrostu było niższe od tempa krajowego i regionalnego**, co przyczyniło się do pogłębienia obserwowanych dysproporcji. Różnica w wartości dochodu gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca względem średniej wartości krajowej wzrosła względem 2002 r. o 631,96 zł w Starachowicach, 636,96 w Skarżysku-Kamiennej oraz 819,67 zł w Ostrowcu Świętokrzyskim. Na fakt ten wpływ ma m.in. tempo przyrostu kwoty stanowiącej udział gmin w podatkach PIT i CIT – w obydwu przypadkach obserwowana dynamika zmian wartości przyczynia się do pogłębienia różnic charakteryzujących budżety miast powiatowych OF TnK względem średnich wartości krajowej i regionalnej. Wartość dochodu gmin w sposób bezpośredni wpływa na możliwość pełnienia poszczególnych zadań przez samorządy. **Pogarszające się względem średniej krajowej i regionalnej zdolności finansowe mogą przekładać się zarówno na obniżenie skali jak i jakości realizowanych działań bieżących oraz inwestycyjnych gmin OF TnK.**

Rys. 53 Dochody gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Deficyt budżetowy i zadłużenie gmin

Deficyt budżetowy w budżetach gmin OF TnK jest powszechny. W latach 2002-2014, wydatki gmin OF TnK przekroczyły ich dochody łącznie o 273 547 379 zł. Jedyną

gminą, której dochody w analizowanym okresie przekroczyły wydatki była gmina Brody w Powiecie Starachowickim. Najwyższym deficytem charakteryzowały się miasta powiatowe. Wartość wydatków z lat 2002-2014 była wyższa od wartości dochodów o 86 505 270,65 zł w Skarżysku-Kamiennej, 52 590 935,48 zł w Ostrowcu Świętokrzyskim oraz 27 319 213,72 zł w Starachowicach. Poza miastami powiatowymi, deficyt przekroczył 10 mln zł w pięciu innych gminach: Pawłów (o 22,9 mln zł), Bliżyn (o 16,6 mln zł), Suchedniów (o 13,6 mln zł), Wąchock (o 10,8 mln zł), Kunów (o 10,2 mln zł).

Występowanie deficytu budżetowego gmin wpływa bezpośrednio na poziom ich zadłużenia. W przypadku Ostrowca Świętokrzyskiego i Starachowic poziom zadłużenia należy określić jak przeciętny w skali kraju. W 2014 r., zadłużenie gminy w stosunku do ogółu dochodów wyniosło w ich przypadku odpowiednio 29,0% oraz 30,4%, przy średniej krajowej wynoszącej 38,3%. Powyższe miasta, swój maksymalny poziom zadłużenia osiągnęły w 2011 r. – odpowiednio 39,0% oraz 40,0% (średnia krajowa – 40,6%).

Odmienne sytuacja prezentuje się w przypadku Skarżyska-Kamiennej. **Poziom zadłużenia Skarżyska-Kamiennej w 2014 r. wyniósł 78,6%.** Poziom maksymalny został osiągnięty w 2012 r. – 94,8%, przy czym powyżej 50% wartość ta utrzymywała się od 2010 r. Sytuacja ta jest wysoce niekorzystna z wielu względów. Oprócz oczywistych problemów z tym związanych jak konieczność ograniczenia wydatków i przeznaczenia znaczącej kwoty budżetu na regulowanie zobowiązań kredytowych, zadłużenie ogranicza możliwość korzystania ze środków UE (konieczność zapewnienia wkładu własnego) oraz zagraża wprowadzeniem w gminie zarządu komisarycznego, co jest możliwe w przypadku przekroczenia przez zadłużenie poziomu 60%.

5.2 Finanse powiatów

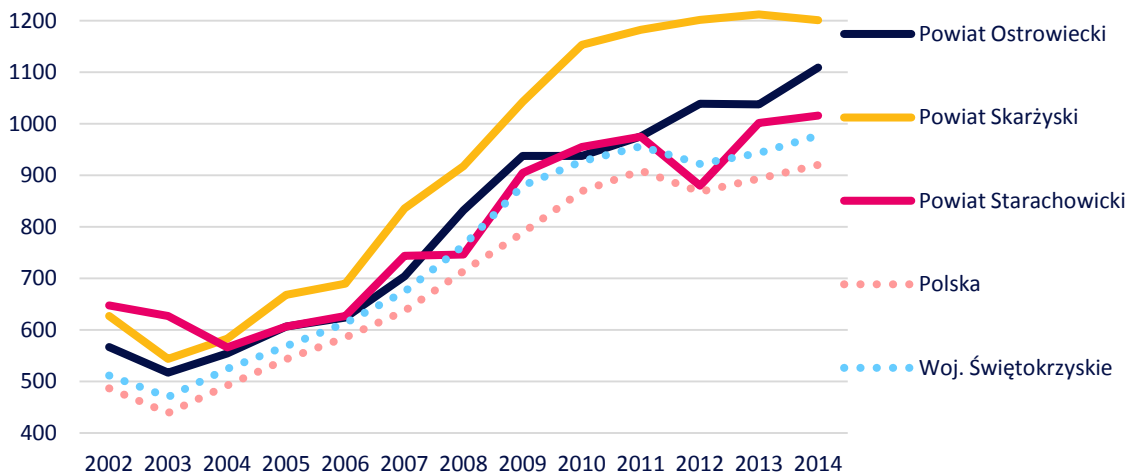
Dochody powiatów

Łączny budżet powiatów OF TnK w 2014 r. był ponad dwukrotnie niższy niż łączny budżet gmin i wyniósł 314 379 652 zł (39,1% wartości budżetów gmin OF TnK).

W przeliczeniu na jednego mieszkańca, wartość dochodu powiatów wyniosła w Powiecie Skarżyskim 1 201,12 zł, Powiecie Ostrowieckim - 1 109,20 zł, Powiecie Starachowickim - 1 015,89 zł.

Wartość dochodu powiatów w przeliczeniu na 1 mieszkańca w powiatach OF TnK była wyższa zarówno od średnich wartości krajowej i regionalnej wynoszących w 2014 r. odpowiednio 920,41 zł i 977,55. Różnica pomiędzy wartościami charakteryzującymi powiaty i średnią wartość krajową od 2002 r. wzrosła w przypadku Powiatu Skarżyskiego (o 140,30 zł) i Ostrowieckiego (o 108,50 zł) oraz zmalała w przypadku Powiatu Starachowickiego (o 65,42 zł).

Rys. 54 Dochody powiatów w przeliczeniu na 1 mieszkańca

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Deficyt budżetowy powiatów

Powszechność deficytu budżetowego charakteryzuje również powiaty OF TnK.

Suma wydatków powiatów OF TnK w okresie 2002-2014 przekroczyła sumę dochodów o łączną kwotę 115 954 361 zł., w czym największy udział miał Powiat Ostrowiecki 55 291 061 zł. Wartość deficytu w pozostałych powiatach wyniosła w Powiecie Skarżyskim 40 804 649 zł oraz w Powiecie Starachowickim 19 858 652 zł. Analogicznie jak w przypadku gmin, brak zrównoważenia budżetu powiatów, w dłuższej perspektywie, może przyczynić się do wzrostu kosztów związanych z obsługą zadłużenia oraz ograniczeniem dostępności środków UE.

Opracowanie:
AGERON Polska na zlecenie

Powiatu Ostrowieckiego – lider porozumienia „Trójmiasto nad Kamienną”

Czerwiec 2016